

OPINNÄYTETYÖ
2012

**Esteettä luontoliikkumaan!
Esteettömyyden kehityssuunnitelma Pyhä-
Luoston kansallispuistossa ja lähialueella**

Rovaniemen
ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences
LUC

RAMK KOULUTUSOHJELMAT

ROVANIEMEN AMMATTIKORKEAKOULU

RAMK KOULUTUSALAT

RAMK koulutusohjelmat

Opinnäytetyö

Esteettä luontoliikkumaan! Esteettömyyden kehityssuunnitelma Pyhä-Luoston kansallispuistossa ja lähi-alueella

Sanna Korkiakoski

2012

Toimeksiantaja Metsähallitus Itä-Lapin luontopalvelut

Ohjaaja Inari Ylläsjärvi

Hyväksytty

Työ on verkkosivulla kopioitavissa opiskelijakäyttöön.

Rovaniemen
ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences
LUC

Luonnonvara-ala
Metsätalouden
koulutusohjelma

Opinnäytetyön
tiivistelmä

Tekijä	Sanna Korkiakoski	2012
Toimeksiantaja Työn nimi	Metsähallitus Itä-Lapin luontopalvelut Esteettä luontoliikkumaan! Esteettömyyden kehitys- suunnitelma Pyhä-Luoston kansallispuistossa ja lähi- alueella	
Sivu- ja liitemäärä	100 + 5	

Tämän opinnäytetyön aiheena oli kartoittaa ja auttaa kehittämään Pyhä-Luoston kansallispuiston päivävaellusreittien, Ahvenlammen reitin ja Luiron soiden Sokanaavan luontoliikuntareitin esteettömyyttä. Päivävaellusreitit sopivat hyvin hyväkuntoisille kävelijöille, mutta luontoliikunta ja luonnon kokeminen erilaisine elämyksineen kuuluu kaikille: myös niille, joiden kulkeminen on rajoittunutta. Mahdollisimman esteettömäksi rakennettu ympäristö edesauttaa luonnossa liikkumista ja mahdollistaa luonnon kokemisen ja sen tarjoamien elämyksien nauttimisen. Esteettömyydestä hyötyvät kaikki; niin liikuntaesteiset, ikäihmiset, lastenrattaita työntävät henkilöt kuin retkeilijät, joiden liikkuminen ei ole rajoittunutta.

Pyhä-Luoston kansallispuiston kaksi päivävaellusreittiä, Ahvenlammen reitti ja Luiron soiden Sokanaavan päivävaellusreitti, kartoitettiin kävelemällä ne useampaan kertaan läpi, jotta pystyttiin hahmottamaan mahdollisimman hyvin niiden saavutettavuus. Aineistonkeruun menetelminä käytettiin havainnointia ja havainnoinnin apuna mittauksista. Tarkempia mittauksia luontopolkujen ja reittien kaltevuuksista tehtiin Cocraft -merkkisellä digitaalisella elektronisella vesivaa´alla. Havainnoista ja mittauksista tehtiin muistiinpanoja ja kohteita myös valokuvattiin. Teemakyselylomakkeella selvitettiin esteettömän polun rakentamisen tarvetta Isokurun reitiltä Pyhänpöytäputoukselle, ja pohdittiin jo olemassa olevan reitin ominaisuuksien ja palveluiden laatua.

Pyhä-Luoston kansallispuiston kaksi päivävaellusreittiä sekä Ahvenlammen reitti osoittautuivat varsin esteelliseksi niille henkilöille, joiden liikkuminen on jollakin tapaa rajoittunutta. Reiteistä voisi saada esteettömämpiä pienillä parantamiskeinoilla. Pyhä-Luoston kansallispuiston sekä sen lähiympäristön esteettömyyden kehittäminen parantaisi matkailualueen imagoa ja saattaisi tuoda alueelle uusia matkailijoita.

Avainsanat esteettömyys, saavutettavuus, luontoliikunta, luontomatkailu, luontopolut, Pyhä-Luoston kansallispuisto

Author	Sanna Korkiakoski	2012
Commissioned by	Metsähallitus Eastern Lapland Nature Heritage Service	
Subject of thesis	Travel unobstructly in the nature! The development plan of accessibility for Pyhä-Luosto national park and its neighbouring area	
Number of pages	100 + 5	

The aim of this thesis was to analyze and help Pyhä-Luosto national park and Metsähallitus to improve the accessibility of the park's day trekking routes, Ahvenlampi trekking route and LUIRO mire nature trekking route. The day trekking routes are suitable for trekkers in good physical condition but the experience of nature belongs to everyone even if one's ability to move is limited. The environment that has been built as unobstructed as possible, improves the ability to move at the routes and the ability to experience nature and all its wonders. Accessibility is a benefit for all. The everyday trekkers as well as the people with different disabilities to move - for example the elderly and people with baby carriages - benefit from the unobstructed routes.

The two day trekking routes of the national park of Pyhä-Luosto, Ahvenlampi trekking route and the nature trekking route in LUIRO mire were analyzed by walking them through several times so that the accessibility of the routes was defined as precisely as possible. The methods used for collecting the material for the thesis was observing and measuring. The Cocraft digital electronic water scale was used to perform the specific measurements of the trekking routes. Both the measurements and observations were documented and also photographed. The theme enquiry was used to investigate the need of building an unobstructed route from Isokuru route to the Pyhäncaste -fall. Also the existing route's features and the quality of services were evaluated.

The two day trekking routes of the national park of Pyhä-Luosto and Ahvenlampi trekking route proved to be quite obstructed for those people whose ability to move is in some way limited. With a few small improvements it could be possible to make the routes more unobstructed. Developing the national park of Pyhä-Luosto to be more unobstructed could improve the image of the area and might attract new travelers.

Key words accessibility, exercise in nature circumstances, travelling in nature circumstances, trekking routes, Pyhä-Luosto national park

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	3
2. ESTEETTÖMYYS, SAAVUTETTAVUUS SEKÄ LUONTOMATKAILU	6
2.1 ESTEETTÖMYYS	6
2.2 SAAVUTETTAVUUS.....	6
2.3 LUONTOMATKAILU	7
3. LAINSÄÄDÄNTÖ JA EUROOPAN UNIONIN VAMMAISSTRATEGIA	9
3.1 SUOMEN PERUSTUSLAKI JA LAINMUKAINEN YHDENVERTAISUUS	9
3.2 MAANKÄYTTÖ- JA RAKENNUSLAKI.....	10
3.3 EUROOPAN UNIONIN VAMMAISSTRATEGIA JA TOIMINTASUUNNITELMA.....	11
4. LIIKKUMIS- JA TOIMINTAESTEISET HENKILÖT	12
4.1 IÄKKÄÄT	13
4.2 LASTENVAUNUJEN KANSSA KULKEVAT.....	15
4.3 PYÖRÄTUOLILLA KULKEVAT	16
4.4 NÄKÖ- JA KUULOVAMMAISET.....	16
5. ESTEETTÖMYYDEN HUOMIOON OTTAMINEN	18
5.1 OPASTUS.....	18
5.2 PYSÄKÖINTIPAIKAT	21
5.3 KULKUVÄYLÄT JA LEVÄHDYSPAIKAT	21
5.4 ULKOILUREITTIEEN VAATIVUUSLUOKITUSJÄRJESTELMÄ	24
5.5 PORTAAT	25
5.6 LUISKA	26
5.7 KÄSIJOHTEET	27
5.8 SISÄÄNKÄYNTI JA OVET	28
5.9 KALUSTEET.....	31
5.10 ESTEETÖN HUUSI	32
5.11 TULENTEKOPAIKAT, POLTTOPUUT JA POLTTOPUUVARASTO	33
5.12 LUONNON TARKKAILUPAIKAT SEKÄ KALASTUSLAITURI JA -TASANNE	35
6. TUTKIMUSMENETELMÄT- JA AINEISTOT.....	36
6.1 TUTKIMUSMENETELMÄT	36
6.2 KARTOITUSKOHTEET.....	39
7. TULOKSET KOHTEITTAIN SEKÄ KEHITYS- JA PARANNUSEHDOTUKSET	43
7.1 TEEMAHAASTATTELUT	43
7.2 ISOKURU	45
7.2.1 HAVAINNOINTI JA MITTAUSTULOKSET	45
7.2.2 TEEMAKYSELYLOMAKKEEN TULOKSET	53
7.2.3 ESTEETTÖMÄN REITIN OMINAISUUDET JA MUU PALAUTE	61
7.2.4 KEHITYS- JA PARANNUSEHDOTUKSET	63
7.3 AHVENLAMPI.....	64
7.3.1 HAVAINNOINTI JA MITTAUSTULOKSET	65
7.3.2 KEHITYS- JA PARANNUSEHDOTUKSET	74
7.4 RYKIMÄKERO	76
7.4.1 HAVAINNOINTI JA MITTAUSTULOKSET	77
7.4.2 KEHITYS- JA PARANNUSEHDOTUKSET	87

7.5 SOKANAAPA.....	88
7.5.1 HAVAINNOINTI JA MITTAUSTULOKSET	89
7.5.2 KEHITYS- JA PARANNUSEHDOTUKSET	92
7.6 EHDOTUS ESTEETTÖMÄSTÄ LUONTOPOLUSTA	93
8. POHDINTAA	94
LÄHTEET	97
LIITTEET	100

Taulukko- ja kuvioluettelo

Kuvio 1. Ikäihmisten määrä Suomessa vuosina 1990–2030 (Huttunen 2008)	13
Taulukko 1. Ikääntyvä väestö vuosina 2009, 2015 ja 2040 (Romppanen– Tolppanen 2011)	14
Kuvio 2. ISA -tunnus	20
Kuvio 3. Reittiluokitukset	24
Taulukko 2. Tutkimusmenetelmät kohteittain	37
Kuvio 4. Elektroninen digitaalinen vesivaaka	38
Kuvio 5. Pyhä-Luoston kansallispuiston sijainti (Metsähallitus 2005)	40
Kuvio 6. Kartoitettavat kohteet (Metsähallitus 2008, 2012)	42
Kuvio 7. Isokurun reitti kartalla (Retkikartta 2012)	45
Kuvio 8. Vettynyt reitti	47
Kuvio 9. Tietotaulu	48
Kuvio 10. Esteet reitillä	49
Kuvio 11. Isokurun kota	50
Kuvio 12. Isokurun kodan sisätila	51
Kuvio 13. Kulkuväylä polttopuuvarastolle	52
Kuvio 14. Ikäjakama	53
Kuvio 15. Sukupuolijakama	54
Kuvio 16. Kansallispuiston kävijät	54
Kuvio 17. Apuvälineen käyttö	55
Kuvio 18. Mitä apuvälinettä käytät	56
Kuvio 19. Reitin ominaisuuksien ja palveluiden arvottaminen	57
Kuvio 20. Apuvälineitä käyttävien henkilöiden arviot	58
Kuvio 21. Ennakkotieto a	59
Kuvio 22. Ennakkotieto b	59
Kuvio 23. Käsitekartta	60
Kuvio 24. Esteettömän reitin rakentaminen	60
Kuvio 25. Ahvenlampi	64
Kuvio 26. Ahvenlammen reitti kartalla (Retkikartta 2012)	65
Kuvio 27. Esimerkkikuva tietotaulusta Ahvenlammella	66
Kuvio 28. Ahvenlampea kiertävä luontopolku	67
Kuvio 29. Ahvenlammen kota ja taustalla näkyvä huussi	68
Kuvio 30. Kyltit maassa	69
Kuvio 31. Kelopuun hyötykäyttöä	70

Kuvio 32. Jyrkkä nousu Ahvenlammella.	71
Kuvio 33. Nousu hotellille	72
Kuvio 34. Puupitkos kalastuslaiturille.....	73
Kuvio 35. Kalastuspaikka	74
Kuvio 36. Rykimäkeron niliaitta.....	76
Kuvio 37. Rykimäkeron reitti kartalla (Retkikartta 2012)	77
Kuvio 38. Erkki Tuovinen tutkimassa railoa.	78
Kuvio 39. Opastusviitat Lampivaaraan ja ametistikaivokselle	79
Kuvio 40. Rykimäkeron kuivakäymälät.	80
Kuvio 41. Kuivakäymälän sisältä.	81
Kuvio 42. Tulentekopaikka.....	82
Kuvio 43. Rykimäkeron kota.	83
Kuvio 44. Tasoero kodan sisäpuolella.	84
Kuvio 45. Kodan sisäpuolelta.....	85
Kuvio 46. Polttopuuvarasto.	86
Kuvio 47. Opasteet Rykimäkerolla.....	86
Kuvio 48. Kartoittajan omakuva Sokanaapalla.....	88
Kuvio 49. Sokanaapan reitti kartalla (Retkikartta 2012)	89
Kuvio 50. Sokanaapan tietotaulu.	90

1 JOHDANTO

Esteettömyys on tarkastelukohteena laaja, mutta myös ajankohtainen. Esteettömyys on kansalaisoikeus jonka merkitys kasvaa tulevaisuudessa. Väestön ikääntyessä ja sukupolven vaihtuessa korostuu tarve mahdollistaa yksilöiden tasapuolinen osallistuminen yhteiskunnan kaikkiin toimintoihin. Esteettömyyttä tulisi tarkastella myös saavutettavuus ja käytettävyys -termien yhteydessä. Tässä työssä esteettömyyttä tarkastellaan luontoliikkumisen näkökulmasta. Luonnon ehdoilla–kaikkien liikkujien eduksi.

Luonto, luonnon kokeminen ja luonnossa liikkumisen merkitys ihmisen elämässä on ollut merkittävä kaikkina aikoina. Varhaisina aikoina kyky lukea luontoa ja toimia sen kanssa vuorovaikutuksessa oli hengissä säilymisen edellytys. Ihmiselle on siis luontaista olla yhteydessä ympäröivään luontoon, sillä tarve olla ja toimia luonnon läheisyydessä on periytynyt meille geneeissä. (Wilson 1984)

Luonnossa liikkuminen tuottaa myös ihmisen hyvinvointia tukevia elämyksiä ja kokemuksia. Hartigin tutkimuksessa(1993) vertailtiin puistomaisella luontoalueella ja kaupunkiympäristössä suoritetun kävelyretken vaikutuksia. Luontokävelyllä olleiden syke ja verenpaine laskivat selvästi nopeammin ja enemmän kuin kaupunkiympäristössä ulkoilleiden. Luontoryhmä myös selviytyi paremmin tarkkaavaisuutta vaativista tehtävistä. (Faber-Kuo 2004)

Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja toimii Metsähallituksen Itä-Lapin luontopalvelut. Metsähallitus on valtion liikelaitos, jonka omistuksessa on noin 12 miljoonaa hehtaaria valtion omistamia maa- ja vesialueita. Metsähallitus hallinnoi siten liki kolmannesta Suomen luonnonvaroista. Suurin osa näistä maa- ja vesialueista sijaitsee Itä- ja Pohjois-Suomessa. Metsähallituksen täysipainoinen vastuu onkin näiden alueiden hoitaminen ja hyödyntäminen niin, että ne palvelisivat mahdollisimman paljon suomalaista yhteiskuntaa. (Metsähallitus 2011)

Metsähallituksen luontopalvelut hoitavat valtion tilaamia julkisia hallintotehtäviä verovaroin. Julkisia hallintotehtäviä ovat muun muassa luonnonsuojelu ja luonnon virkistyskäyttö. Suomen 35 kansallispuistoa ja suuri määrä muita

suojelualueita on Metsähallituksen vastuulla. Kansallispuistoissa käy vuosittain yli 1,5 miljoonaa luonnossa liikkujaa. Metsähallitus ylläpitää myös esteettömiä kohteita. Näitä kohteita ovat rakennetut ympäristöt kuten luontokeskukset ja asiakaspalvelupisteet sekä luontokohteet joita on valtion mailla noin 40 kappaletta. (Metsähallitus 2011)

Tässä opinnäytetyössä kohderyhminä ovat erilaiset liikunta- ja toimintarajoitteiset henkilöt sekä lastenvaunuja apuvälineenään käyttävät henkilöt. Työssä on myös otettu huomioon näkö- ja kuulovammaiset henkilöt. Opinnäytetyössä tarkastellaan kohderyhmien oikeuksia lain mukaan sekä kartoitetaan esteettömän luontoliikkumisen mahdollisuuksia Pyhä-Luoston kansallispuistossa Isokurun ja Rykimäkeron reiteillä sekä kansallispuiston lähialueilla sijaitsevilla Ahvenlammen ja Luiron soiden Sokanaapan reiteillä. Työ rajattiin valitsemalla tarkastelukohteiksi jo ennestään jonkin verran esteettömät reitit. Lisäksi tässä työssä esitellään erilaisia esteettömyyden arviointimenetelmiä, esteettömyyden huomioon ottamista rakennetussa ympäristössä sekä suunnitellaan uuden esteettömän reitin rakentamista jo olemassa olevaa reittiä mukaillen.

Luontoliikunnan näkökulmasta aikaisempia muita tutkimustöitä on tehnyt muun muassa Eva Novari (2010) Satakunnan ammattikorkeakoulusta. Novarin opinnäytteen aiheena oli Esteetön maisemapolku Yyteriin. Opinnäytteesään Novari kartoitti Yyterin alueen jo olemassa olevia luontoliikuntareittien esteettömyyttä. Novari toteutti työnsä projektityönä Satakunnan Sataesteetön -hankkeen Kaikkien Yyteri -osahankkeena. Projektityössään Eva Novari käveli ja kartoitti Yyterin ja sen lähialueiden luontopolut ja luontoliikuntareitit. Tällä tavoin saatiin selvyys reittien esteettömyyden asteesta ja saavutettavuudesta. Kartoittamisen Novari suoritti yksilötyönä ja aineistonkeruumenetelminä hän käytti havainnointia ja mittaamista. Tarkempia mittauksia luontopolkujen ja reittien korkeuseroista tehtiin digitaalisella elektronisella vesivaa'alla. Havainnoista ja mittauksista Novari teki muistiinpanoja ja hän kuvasi myös kohteitaan valokuviksi. Novari laati myös pienimuotoisen kyselyn jonka avulla selvitettiin esteettömän polun tarvetta liikkumis- ja toimimisesteisille henkilöille.

Projektityössään Novari tuli tulokseen, jossa Yyterin alueen luontopolut ja reitit osoittautuivat varsin esteellisiksi apuvälineiden tuella tai lastenrattaiden kanssa kulkevien henkilöiden kannalta. Kartoittamisen perusteella tehty johtopäätös sai aikaan ajatuksen luoda täysin uusi, esteetön polku Yyteriin joka edesauttaisi Yyterin hiekkarannan yhdenvertaista kokemista.

Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijat Hilikka Niskala ja Päivi Nurkkala (2008) ovat myös laatineet luontoliikunnan näkökulmasta opinnäytteen. Anna metsän houkuttaa–Anna polun viedä -suunnitelma esteettömästä luontopolusta Ruukin Mäkelänkankaalle toteutettiin projektinomaisena työnä, josta laadittiin raportti Ruukin kylän Mäkelänkankaalle.

Niskalan ja Nurkkalan opinnäytteen tavoitteena oli olla pohjana laajemmalle suunnittelulle ja keskustelun avaukselle Ruukin kunnassa esteettömyydestä. Niskalan ja Nurkkalan mukaan esteetön luontopolku mahdollistaisi vanhainkodin ja kehitysvammaisten palvelukodin asukkaiden esteettömän osallisuuden lähiympäristössä. Opinnäytteen suunnittelun lähtökohtina olivat asukkaiden tarpeet, esteetön ympäristö ja maaston mahdollisuuksien hyödyntäminen. Pohjana näiden lisäksi olivat myös ihmisen itsenäinen suoriutuminen, osallisuus, kuntoutus ja tasa-arvo.

Niskala ja Nurkkala toteuttivat projektinomaisen työn suunnitelman tarvekartituksen pohjalta. Kartoituksessa kerättiin sekä kehitysvammaisten että palvelutalojen työntekijöiden ideoita ja ajatuksia polulle sijoittuvien pisteiden sisällöstä. Suunnitelmaan sovellettiin esteettömyydessä huomioitavia asioita. Niskalan ja Nurkkalan laativat lopuksi opinnäytetyöstä pohdinnan ja arvioinnin IVA-arviointia mukaillen. Niskala ja Nurkkala selventävät, että IVA-arviointi on ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia.

Opinnäytetyön tavoitteena on edesauttaa Metsähallituksen Lapin luontopalveluita tarjoamaan luontoelämyksiä kaikille. Tavoitteena on myös auttaa Metsähallitusta suunnittelemaan käyttäjien tarpeita vastaavia päiväliikuntareittejä ja näin ollen kehittämään esteettömyyttä–luonnon ehdoin.

Luonnossa liikkuminen tulisi olla kaikkien oikeus omista fyysisistä ominaisuuksista riippumatta. Esteettämiä luontopolkuja tarvitaan, jotta kaikilla olisi mahdollisuus nauttia luonnosta.

2 ETEETTÖMYYS, SAAVUTETTAVUUS SEKÄ LUONTOMATKAILU

2.1 Esteettömyys

Esteettömyys on eri asia eri kohderyhmälle. On otettava huomioon, että esteettömyyden merkitys näkövammaiselle henkilölle on eri, kuin liikuntarajoitteiselle henkilölle. (Korpela 2002)

Esteettömyyden tarkoituksena on parantaa ihmisen mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisesti yhteiskunnassa. Sen tarkoituksena on myös edistää ihmisoikeuksien toteutumista, sekä vähentää syrjintää ja syrjäytymistä. Esteettömyyden voidaan ajatella olevan rakennettu ympäristö, jossa kaikki palvelut, tuotteet, viestintä ja liikenne ovat kaikkien saavutettavissa. (Pesola 2009)

Esteettömyydellä ei tarkoiteta pelkästään tilojen esteettömyyttä, vaan se on laaja kokonaisuus. Olennainen osa sitä ovat kansalaisten sujuva osallistuminen työntekoon, opiskeluun, kulttuuriin ja harrastuksiin. Lisäksi sillä tarkoitetaan myös palvelujen saavutettavuutta, välineiden käytettävyyttä, tiedon ymmärrettävyyttä ja mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. (Invalidiliitto Ry 2010)

Esteettömyydessä on siis kyse jokapäiväisten asioiden kohtaamisesta ilman rajoitteita—olkoot se sitten asiointia eri palveluliikkeissä, luonnossa liikkumista tai vaikkapa Internetissä surffailua. Esteettömyyttä voidaan ajatella olevan muun muassa erilaisten ympäristöjen esteettömyyttä, erilaisten palvelujen, kulttuurin, taiteen ym. saavutettavuutta, sekä tuotteiden, rakennusten, ajoneuvon ym. käytettävyyttä. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010)

2.2 Saavutettavuus

Esteettömyys-sanalle on myös otettu käyttöön käsite saavutettavuus (accessibility), joka liitetään immateriaalisiin asioihin kuten tiedonsaantiin (Pesola 2009, 1).

Saavutettavuus liittyy monella tapaa asenteisiin: miten suunnittelijat, rahoittajat ja toteuttajat ottavat toiminnassaan huomioon erilaiset käyttäjäryhmät ja heidän tarpeet. Saavutettavuus –käsitettä (accessibility) käytetäänkin usein

esteettömyyden synonyymina, etenkin kun puhutaan palveluista ja tuotteista. (Kuuloliitto Ry 2008)

Saavutettavia tai "kaikkien henkilöiden" reittejä ovat reitit, jotka on suunniteltu niin, että henkilöt joilla on liikuntarajoitteita voivat myös nauttia niistä. Saavutettavan reitin ominaisuuksiin kuuluvat muun muassa levähdyspaikat, reittien vaativuusluokitukset ja tiedot sekä opastusmerkkejä. Tämän lisäksi reitti tulisi rakentaa niin, että se ei vahingoita merkittävästi luontoa. (Bigda–Eley–Gilday–Llubere–Sottolano 2009)

Saavutettavissa olevaa ja esteetöntä luontoliikuntakohdetta suunnitellessa tulee huomioida käyttäjän näkökulma. Suunnittelun ja rakentamisen helpottamiseksi on hyvä miettiä esimerkiksi yksittäisen käyttäjän matka kotiovelta suunniteltavaan ja rakennettavaan kohteeseen ja sieltä takaisin. (Invalidiliitto Ry 2010)

2.3 Luontomatkailu

Luonnonympäristössä tapahtuvaa matkailua kutsutaan luontomatkailuksi. Luontomatkailu pyrkii noudattamaan kestävän kehityksen mukaisen matkailun periaatetta. Luontomatkailua voidaan määritellä erilaisin keinoin, mutta määritelmillä on tiettyjä yhteneväisyyksiä. Eräs yhteneväisyys on se, että luontomatkailu tapahtuu luonnonympäristössä ja luonto itsessään on merkittävä toimintaympäristö. Matkailu luonnossa perustuu luonnon vetovoimaisuuteen; se tarjoaa elämyksiä ja oletetaan, että luonnossa matkailija kokee myös niitä. (Hemmi 2005, 333–335)

Vuonna 2000 luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvien työpaikkojen määrä vastasi noin 320 000 henkilötyövuotta. Työpaikoista yksi neljäsosa on ulkomaisen kysynnän tuottamia ja loput kotimaisia. Luontomatkailua Suomen matkailusta on noin neljännes. Keskeisin merkitys luonnolla on etenkin Pohjois- ja Itä-Suomen matkailuissa, mutta myös saaristoalueilla. Aluetaloudellisesti ajateltuna luontomatkailun vaikutukset ovat merkittävät. (Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2011)

Helmikuussa 2003 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen toimintaohjelmasta luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön kehittämiseksi. Arvioidaan, että

alan työpaikkojen määrä voisi kaksinkertaistua vuoteen 2010 mennessä. Kehittämällä luontomatkailua voidaan edistää maaseutualueiden, etenkin syrjäisten, säilymistä elinvoimaisena. (Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2011)

Suomessa rakennetaan paljon erilaisia luontoliikuntakohteita erilaisia käyttäjiä ja heidän tarpeitaan varten. Suomessa rakennetaan myös hyviä, toimivia ja esteettömiä kohteita. Tällaisia kohteita saadaan aikaiseksi, kun otetaan huomioon erilaiset käyttäjänäkökulmat jo suunnitteluvaiheessa. Käyttäjänäkökulmaa voidaan miettiä vaikkapa lapsiperheen tai iäkkään ihmisen kannalta. Käyttäjänäkökulmaa voidaan soveltaa myös käyttäjälle, jolla on jonkinlaista erityisen tuen tarvetta. Saavutettavissa oleva ja toimiva kohde palvelee kaikkia käyttäjiä ja on näin ollen noudattaa kestävä kehityksen periaatetta. (Invalidiliitto Ry 2010)

Varsinaista esteettömän luontoliikuntakohteen luokittelua ei ole olemassa ja näin ollen jokaista kohdetta tulisikin pohtia ja tarkastella lähtökohdista, joita kohteen suunnittelu- ja rakentamisvaiheessa on otettu huomioon. Monista kohteista on onnistuttu tekemään jälkikäteen esteettömiä erilaisten parannusten avulla, mutta on otettava huomioon myös se, että aivan kaikille soveltuvaa esteetöntä luontoliikuntakohdetta voi olla vaikea löytää. (Invalidiliitto Ry 2010)

3 LAINSÄÄDÄNTÖ JA EUROOPAN UNIONIN VAMMAISSTRATEGIA

Esteettömyyden merkitys on korostanut tärkeyttään yhteiskunnassamme ja on kasvavassa määrin yhä ajankohtaisempi asia. Esteettömyyttä onkin huomioitu erilaisissa laeissa ja asetuksissa. Näitä lakeja ovat muun muassa Suomen perustuslaki perusoikeuksista, ja laki yhdenvertaisuudesta jossa kielletään toiseen ihmiseen kohdistuva syrjintä.

Esteettömyys on huomioitu myös maankäyttö- ja rakennuslaissa ja -asetuksissa liikkumisesteettömänä rakentamisena, alueiden käytön suunnitteluna, rakentamisen ohjauksen tavoitteina ja -vaatimuksina sekä ympäristönhoitona. Myös Euroopan Unioni on laatinut vammaisstrategian- ja toimintasuunnitelman tavoitteenaan vähentää vammaisten ihmisten kohtaamia esteitä yhteiskunnassa.

3.1 Suomen perustuslaki ja lain mukainen yhdenvertaisuus

Suomen perustuslaissa on asetettu, että kaikkien tulisi olla yhdenvertaisia lain edessä eikä näin ollen tulisi asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (L 11.6.1999/731).

Yhdenvertaisuuslaissa syrjinnällä tarkoitetaan välitöntä syrjintää, jolla tarkoitetaan henkilön kohtelemista epäsuotuisasti verrattaessa toiseen henkilöön vertailukelpoisessa tilanteessa. Syrjintää on myös käsky, kehoitus tai ohje syrjiä. Syrjinnällä tarkoitetaan myös välillistä syrjintää, jolla tarkoitetaan sitä, että puolueeton säännös, peruste tai käytäntö on epäedullisempi muihin vertailun kohteena oleviin sillä poikkeuksella, että säädöksellä, perusteella tai käytännöllä on jokin hyväksyttävä tavoite ja sen saavuttamiseksi käytetään keinoja jotka ovat asianmukaisia ja välttämättömiä. Syrjintää on myös häirintä, jolla tarkoitetaan henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan henkilölle jollain tavalla epäsuotuisa ilmapiiri. (L 20.1.2004/21)

3.2 Maankäyttö- ja rakennuslaki

Maankäytön- ja rakennuslain tarkoituksena on järjestää rakentaminen ja alueiden käyttö niin, että edistetään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kehitystä ja luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle. Lain tavoitteena on myös turvata osallistumismahdollisuus jokaiselle. Osallistumismahdollisuus koskee asioiden valmistelua, suunnittelun laatua ja vuorovaikutteisuutta, asiantuntemuksen monipuolisuutta sekä avointa tiedottamista käsiteltävinä olevissa asioissa. (L 5.2.1999/132)

Alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on edistää turvallisen, terveellisen, viihtyisän ja sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusien ja vammaisten elin- ja toimintaympäristön luomista. Suunnittelun tavoitteena on myös edistää yhdyskuntarakenteen ja alueiden käytön taloudellisuutta, rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvojen vaalimista, luonnon monimuotoisuuden ja muiden luonnonarvojen säilymistä, ympäristön suojelua ja ympäristöhaittojen ehkäisemistä. Suunnittelu koskee myös luonnonvarojen säästeliästä käyttöä, yhdyskuntien toimivuutta ja hyvää rakentamista, yhdyskuntarakentamisen taloudellisuutta, elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä, palvelujen saatavuutta sekä liikenteen tarkoituksenmukaista järjestämistä sekä erityisesti joukko- ja kevyenliikenteen toimintaedellytyksiä. (L 5.2.1999/132)

Yleiskaavaa suunnitellessa on otettava huomioon yhdyskuntarakenteen toimivuus, ekologinen kestävyys ja taloudellisuus. On otettava huomioon myös olemassa olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö, asumisen tarpeet ja palveluiden saatavuus. Myös mahdollisuudet joukko- ja kevyenliikenteen, sekä energia-, vesi- ja jätehuollon tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen on huomioitava ympäristön, luonnonvarojen ja talouden kannalta kestäväällä tavalla. Yleiskaavassa tulee ottaa huomioon myös mahdollisuudet terveeseen, turvalliseen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön; on vähennettävä ympäristöhaittoja ja vaalittava rakennettua ympäristöä, maisemaa ja luonnonarvoja. Huomioitava on myös virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys. (L 5.2.1999/132)

3.3 Euroopan Unionin vammaisstrategia ja toimintasuunnitelma

Euroopan komission vuosille 2010–2020 julkaistun vammaisstrategian tarkoituksena on vähentää vammaisten ihmisten kohtaamia esteitä yhteiskunnassa. Strategian pääkohtina ovat saavutettavuus, vammaisten henkilöiden osallistuminen, rahoituksen kehittäminen, jäsenmaiden ja kansalaisyhteiskunnan välinen yhteistyö sekä tiedotus. Aikaisemmassa vammaisstrategiassa (julkaistu vuosille 2004–2010) oli neljä keskeistä lähtökohtaa: yhtäläiset oikeudet kaikille, vammaisten työllisyyden parantaminen, koulutusta kaikille ja itsenäisen asuminen. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerit 2011)

Vammaisstrategian keskeinen osa on Euroopan Unionin vammaistoimintasuunnitelma (Disability Action Plan). Se on laadittu vuosille 2010–2015. Ensimmäisten viiden vuoden kuluessa kehitetään poliittisia toimia korkeatasoiseen ja osallistumaan kannustavaan koulutukseen. Varmistetaan, että Euroopan köyhyysfoorumilla annetaan erityistä painoa vammaisten tilanteelle, työskennellään vammaisten kansallisten pysäköintilupien vastavuoroisen tunnustamisen puolesta kaikkialla Euroopan Unionissa, laaditaan standardit äänestyspaikkojen esteettömyyden ja vaalimainonnan luettavuuden parantamiseksi sekä otetaan vammaisten oikeudet huomioon kehitysyhteistyössä ja EU:n ehdokasmaille suunnatuissa ohjelmissa. Kiinnitetään huomiota myös yhdenvertaiseen kohteluun työssä, vammaisuuteen liittyvien kysymysten valtavirtaistamiseen sekä saavutettavuuden parantamiseen. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerit 2011)

4 LIIKKUMIS- JA TOIMINTAESTEISET HENKILÖT

Liikkumis- ja toimintaesteisillä henkilöillä tarkoitan niitä henkilöitä, joiden kyvyt liikkua ja toimia on rajoitteellista. Rajoittunut liikkumis- ja toimintakyky voi olla joko pysyvää tai tilapäistä; se voi olla myös synnynnäistä tai esimerkiksi tapaturmasta johtuvaa. Rajoittuminen johtuu kuitenkin usein miten ikäännyttämisestä. Ikä tuo muutoksia vähitellen ja yksilöllisesti. Kaikki eivät siis ikäänny samalla lailla. Säännöllinen liikunta saattaa lisätä toimintakykyä elinvuosia, vahvistaa lihaksia, notkistaa niveliä sekä kehittää tasapainoa. Ennen kaikkea se saattaa parantaa jaksamista. Rajoittuminen voi johtua myös vammasta, sairaudesta tai sen jälkitilasta. Tällöin on hyväksyttävä uudet tavat liikkua ja toimia. Myös raskaus, tai vaikkapa lapsen kanssa kulkeminen rajoittaa myös jonkin verran liikkumista ja tuo mukanaan erilaisia haasteita. (Tiehallinto 2002)

Liikkumiseen ja toimimiseen on saatavilla apuvälineitä. Liikkumis- ja toimintaesteiset tarvitsevat erilaisia apuvälineitä helpottamaan arkipäivän asioita. Näitä apuvälineitä ovat esimerkiksi pyörätuoli, kävelykeppi, sauvakävelysauvat tai vaikkapa lastenvaunut. (Tiehallinto 2002)

Liikkumis- ja toimintaesteisiä henkilöitä on arvion mukaan noin kymmenen prosenttia Suomen väestöstä. Henkilöiden lukumäärän arvioiminen on vaikeaa, koska käsitteet ovat vaikeasti rajattavia ja määrä on vaihtelevaa. Lisäksi on myös väliaikaisesti liikuntarajoitteisia henkilöitä, kuten esimerkiksi raskaana olevia ja lastenvaunujen kanssa kulkevia henkilöitä. Lisäksi noin puolet yli 65-vuotiaista henkilöistä kokee liikkumisen vaikeaksi. (Invalidiliitto Ry 2010)

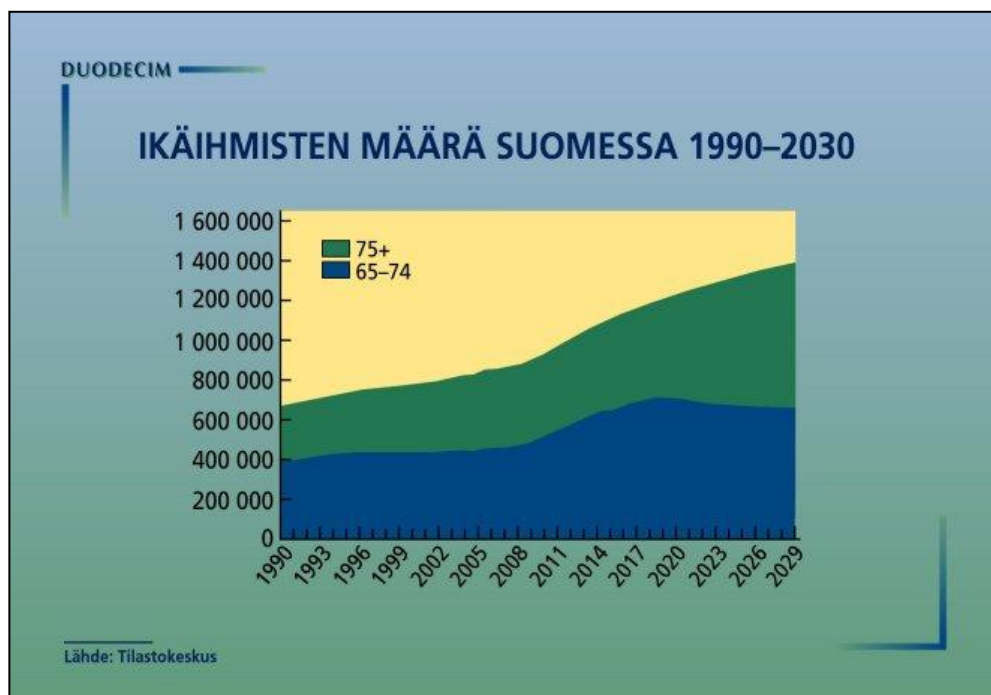
Hyvinä esimerkkeinä muista esteettömyydestä hyötyvistä tahoista ovat postinjakajien kärryt, matkalaukut, siivous- ja tarjoiluvaunut tai laivaturistin juomakuljetukset sekä muuttokuljetukset, jotka lähes kaikki hoidetaan pyörällisten apuvälineiden avulla (Pesola 2009).

Tässä työssä tarkastellaan kohderyhmistä iäkkäitä sekä pyörätuolilla ja lastenvaunujen kanssa kulkevia henkilöitä. Otan huomioon myös kuulo- ja näkövammaiset henkilöt.

4.1 Iäkkäät

Vanhuus alkaa noin 65 ikävuodesta. Siihen liittyy monenlaisia muutoksia, kuten painon lasku ja pituuden lyhentyminen, mutta myös lihasten surkastuminen. Muutoksilla on suuri merkitys iäkkään henkilön arkeen; ei enää kykenekään tekemään asioita samalla tavalla kuin nuorempana. Esimerkiksi kurkottaminen ja kumartuminen vaikeutuvat. Lisäksi myös sairaudet lisääntyvät ikääntyessä. Iäkkäiden henkilöiden avuksi on laadittu erilaisia apuvälineitä, kuten rollaattori tai kävelykeppi. (Romppanen–Tolppanen 2011)

Jussi Huttusen(2008) artikkelin Ikäihmisten määrä Suomessa -tekstin mukaan vuonna 2030 Suomessa elää ennusteen mukaan 1 400 000 yli 65-vuotiasta, ja heistä yli puolet on yli 75-vuotiaita. Huttunen on laatinut Tilastokeskuksen tietoja apunaan käyttäen taulukon, jossa käsitellään ikäihmisten määrää Suomessa vuosina 1990–2030 (kuvio 1).

Kuvio 1. Ikäihmisten määrä Suomessa vuosina 1990–2030 (Huttunen 2008)

Myös Päivi Romppasen ja Minna Tolppasen opinnäytetyö Esteettömyys Vaajakosken aluekirjastossa(2011) on käsitellyt iäkkäiden määrää Suomessa. Romppanen ja Tolppanen ovat hyödyntäneet tutkimuksessaan Tilastokeskusta apuna käyttäen taulukkoa ikääntyvästä väestöstä vuosina 2009, 2015 ja 2040 (taulukko 1.)

Taulukko 1. Ikääntyvä väestö vuosina 2009, 2015 ja 2040. (Romppanen-Tolppanen 2011)

Ikä	2009	2015	2040
65 – 74	483 362	1 101 760	1 427 795
Osuus väestöstä (%)	9	20,5	26,6
75 - 84	318 388	453 835	826 351
Osuus väestöstä (%)	5,9	8,5	15,4
85 -	108 691	121 706	269 373
Osuus väestöstä (%)	2	2,3	5
Yhteensä	910 441	1 677 301	2 523 519
Yhteensä osuus väestöstä (%)	16,9	31,3	47

Iäkkäiden henkilöiden ulkona liikkumiseen ja toimimiseen liittyy monenlaisia esteitä. Syyt voivat olla yksilöllisiin, sosiaalsiin tai fyysiseen ympäristöön liittyviä. Sosiaali- ja terveysalan palveluissa ulkona liikkuminen on ollut aliarvostettua. Myös iäkkäille suunnatut liikuntapalvelut ovat olleet aliarvostettuja. Ulkoilemaan mentäessä iäkäs henkilö tarvitsee avustajan. Palvelujärjestelmistä on puuttunut henkilöstö, joiden tehtäviin kuuluisi säännöllinen liikkuminen ulkona iäkkään kanssa. (Koivisto–Purho 2008)

Ulkona liikkuminen säännöllisesti harjoittaa sydän- ja verenkiertoelimistöä sekä parantaa ääreisverenkiertoa. Myös aivojen ja keskushermoston hapensaanti edistyy. Myös muita fysiologisia muutoksia on voitu todeta esimerkiksi sydämen sykkeessä ja verenpaineessa. Ihmisen keskushermostokin reagoi liikuntaan; liikunta muuttaa välittäjäaineiden serotoniinipitoisuuksia ja näin ollen mieliala paranee. (Koivisto–Purho 2008)

Ulkoilu tuottaa hyvinvointia myös psyykkisten vaikutusmekanismien kautta. Ulkoiluympäristön ja etenkin viherympäristön merkitys korostuu esteettisiä ja emotionaalisia kokemuksia pohtiessa. Ihmiseen vaikuttavat ulkoympäristön olosuhteista esimerkiksi valoisuus, raitis ilma ja lämpötila. Luonto koetaan tärkeäksi toivon ja voiman lähteeksi kohdattaessa oman elämän vaikeuksia. Tunnemerkitykset kuuluvatkin mielipaikkoihin, -maisemiin, tapahtumiin, kanssaihmiin tai vaikkapa säätilaan. (Koivisto–Purho 2008)

Vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa mahdollistuu ulkona toimiessa ja liikkuessa. Viihtyisä ja turvallinen elinympäristö tarjoaa sosiaalisia suhteita. Eri-tyisesti puistot, luonto ja piha-alueet ovat mielekkäitä paikkoja iäkkäiden sosiaaliseen kanssakäymiseen. Osallistumisella sosiaaliseen ympäristöön on todettu positiivisia vaikutuksia terveyteen ja yksinäisyyden ennaltaehkäisyyn. (Koivisto–Purho 2008)

4.2 Lastenvaunujen kanssa kulkevat

On vaikeaa arvioida lastenvaunujen kanssa kulkevien henkilöiden määrää koska vaihtelu on jatkuvaa. 0–4 -vuotiaita lapsia oli Suomessa vuoden 2009 lopussa yhteensä 298 114. Lastenvaunuja ja -rattaita on moneen tarpeeseen ja niiden erilaisuus korostuu ominaisuuksien vaihtelevuutena. Erityisen tärkeää on huomioida lastenvaunujen kanssa kulkevan henkilön tilantarve; on mahdollista kulkemaan riittävän hyvin lastenvaunujen kanssa. Lastenvaunujen liikkuvuuden esteenä ja etenemistä hankaloittavana tekijänä toimivat erilaiset rakennustekniset seikat kuten kynnykset, tasoerot, portaat, sisäänkäynnit ja ovet. On myös otettava huomioon, että vaunuissa kuljetetaan pientä lasta tai vauvaa ja näin ollen liikkumisen on oltava turvallista ja mahdollisimman tasaista. Lastenvaunuista johtuva liikkumisrajoite ei ole pysyvää, vaan se kestää yhden lapsen kohdalla noin neljä vuotta. Lastenvaunuja työntävä henkilö on useimmiten muuten täysin liikkumis- ja toimintakykyinen ja näin ollen hän pystyy toimimaan normaalisti ilman lastenvaunuja. (Romppanen–Tolppanen 2011)

4.3 Pyörätuolilla kulkevat

Pyörätuoli on liikkumiseen suunniteltu apuväline. Se on korvaamaton apuväline ihmiselle, jonka sairaus tai vamma estää tai rajoittaa tuki- ja liikuntaelinten toimintaa. Tämä tarkoittaa normaalia heikompaa kykyä seistä tai kävellä. Pyörätuolilla liikkuminen voi olla myös väliaikaista. Pyörätuolin käyttäjiä on monenlaisia; eri-ikäisiä, erikokoisia ja eri tavoin vammautuneita. Tästä syystä myös pyörätuoleja on suunniteltu eri käyttäjäryhmien palvelemiseksi. Pyörätuolien ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten pyörätuolin käyttäjä pystyy toimimaan eri tilanteissa. Pyörätuolit ovat joko sähkö- tai käsikäyttöisiä ja samaa pyörätuolia voi käyttää sekä sisä- että ulkotiloissa. Sisä- ja ulkokäyttöön on myös mahdollista hankkia erilliset pyörätuolit. Pyörätuoleihin voidaan lisätä eri ominaisuuksia hankkimalla lisävarusteita. (Invalidiliitto Ry 2010)

4.4 Näkö- ja kuulovammaiset

Haasteen liikkumiseen ja toimimiseen tuo kuuloon ja näköön liittyvät esteet. On otettava huomioon, että näkövammaisen henkilön liikkuminen edellyttää selkeitä ja johdonmukaisia opasteita. On oltava putoamis- ja kompastumisvaaran estäviä rakenteita ja vältettävä tasoeroja. Myös riittävä valaistus on tärkeää, jotta asioiden hahmottaminen onnistuu. Akustiikan huomioiminen on tärkeää, sillä näkökyvyn ollessa rajoittunut tai puuttunut kuuloaistin käyttö lisääntyy. (Rakennustietosäätiö 2007)

Kirsti Pesolan Esteettömyysoppaan(2009) mukaan valaistus on yksi tärkeimmistä esteettömän ympäristön muodostavista kohteista näkövammaisten käyttäjien kannalta. Heikkonäköisen valontarve saattaa olla moninkertainen ”tervesilmäiseen” verrattaessa. Myös valon laadulla on merkitystä; häikäistyminen voi tehdä heikkonäköisestä näkökyvyttömän pitkäksi aikaa. Häikäistymisellä Pesola tarkoittaa silmän sopeutumista valotason yhtäkkisiin muutoksiin, joka näkövammaisilla on yleensä puutteellista. Suomessa pimeän ajanjakso on pitkä, joten valaistussuunnittelu on hyvin tärkeää jotta ympäristö olisi mahdollisimman turvallinen ja käytettävä.

Kuulovammaisia arvioidaan olevan Suomessa noin 10–14 % väestöstä. Heihin luetaan huonokuuloiset, joista noin 180 000 on kuulokojeen käyttäjä, kuuroutuneita sekä viittomakieltä apunaan käyttäviä kuuroja. Kuulovammai-

sia on kaiken ikäisiä ja kaikenlaisia ja koska kuulovamma ei erotu päällepäin, se jää helposti huomaamatta. Usein kuulovammasta kärsivä henkilö välttääkin hankalia tilanteita ja paikkoja, koska hän arastelee tuoda vammaansa esille. Kuulovamma voi eristää ja rajoittaa elämää huomattavasti. (Koivu 2009)

Kuulemiseen liittyvien pulmien ja haasteiden kannalta merkittävää on ympäristön melutaso. Häiriöäänet, kaiku ja ylimääräinen taustamelu vaikeuttavat ääniopasteiden kuulemista. Rakennetussa ympäristössä huomio kiinnittyy myös tilanteisiin sopiviin tiedotus- ja yhteydenpitojärjestelmiin. Lisäksi sisätiloissa induktiosilmukan olemassaolo ja sen toimivuus ovat keskeisiä asioita tämän käyttäjäryhmän kannalta. (Rakennustietosäätiö 2007, 8)

5 ESTEETTÖMYYDEN HUOMIOONOTTAMINEN

Esteettömän ympäristön tulee palvella kaikkia käyttäjiä. Kaikilla on siis oltava yhdenvertaiset mahdollisuudet toteuttaa itseään ympäristössä, jotta se olisi esteetön. On otettava huomioon, että erilaista esteetöntä julkista tilaa ei voida tehdä erikseen näkövammaisille, lyhytkasvuisille tai esimerkiksi rollaattoria käyttäville ikääntyneille henkilöille. Väritys-, valaistus-, kontrasti-, ja akustisiin asioihin kannattaa kiinnittää erityishuomiota, kun suunnitellaan esimerkiksi näkövammaisten toimintakeskusta. Samoin yksityiseen käyttöön tulevat tilat tulee suunnitella juuri kyseisen tilan käyttäjien hyvinkin erityiset tarpeet huomioon ottaen. (Pesola 2009)

Invalidiliitto Ry:n (2010) esteeton.fi -sivuston mukaan esteetön ympäristö on välttämätön monille ihmisryhmille, mutta se auttaa ja ottaa huomioon suuresti myös muita tilojen käyttäjiä. Hyvänä esimerkkinä sivusto mainitsee tavaroiden kuljettamisen sekä siivouksen ja tilojen huollon helpottuvan, kun esteitä ei ole. Sivustolla kerrotaan, että esteettömyys ei maksa rakennusvaiheessa "esteellistä" enempää, vaan hyvällä suunnittelulla saadaan aikaan hyvien suunnitelmien toteuttaminen.

Ihmisille, joilla on jonkinlainen liikunta- tai toimintarajoite, on usein mahdotonta päästä ulos luontoon ja nauttimaan siitä. Metsämaa tarkoittaa ylitsöpääsemättömiä esteitä puiden juurineen, jotka ovat juurtuneet kapeiden, kivisten ja epätasaisten polkujen yli. Metsä, kaikkine äänineen ja hajuineen, on jotain eriskummallista ja on vain nähtävillä äkkiseltään autojen ikkunasta. (Lundell 2005)

5.1 Opastus

Opastus on tärkeää, jotta löytää haluamansa kohteen eikä eksy sitä etsiessä. Erilaisia opastuskeinoja on olemassa monenlaisia; niitä voivat olla esimerkiksi sanalliset selitteet opastuskylttien muodossa tai symboliset selitteet vaikkapa esteettömyydestä kertoessa. Opastus on joskus kuitenkin niin itsestään selvä palvelu, että on ehkä hyvä myös pysähtyä miettimään, mitä tapahtuu, jos opastusta ei ole saatavilla. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010)

Liikkumisen ohjaaminen tapahtuu opasteen avulla. Sen tehtävä on kertoa, missä liikkuja on tällä hetkellä. Kohteen tarkastelussa tulisi ottaa huomioon myös liikuntarajoitteiset henkilöt ja ulkomaalaiset, jotta huomattaisiin minne kaikkialle opasteet tulisi sijoittaa ja missä niitä tarvitaan. Kohteeseen opastaminen tulisi olla jatkuvaa ja katkeamatonta, mutta myös kaikille soveltuvaa. Opasteet tulisikin sijoittaa sellaiselle paikalle, josta ne on helppo havaita ja niiden lähempi tarkastelu onnistuu vaivatta. Opastetta suunniteltaessa on hyvä miettiä selkeää kirjasintyyppiä, yhtenäisen linjan mukaisia värejä ja symboleita. Symboleina tulisi käyttää helposti ymmärrettäviä ja yleisesti tunnettuja merkkejä. Myös kuvilla voidaan helpottaa ymmärtämistä ja asioiden sisäistämistä. Kohokuviot ja värikontrastit helpottavat etenkin näkövammaista henkilöä liikkumaan. Oman haasteensa tuovat eri vuodenaajat. Opasteiden suunnittelussa tulisikin kiinnittää erityinen huomio myös materiaalin kestävyys. Tällöin myös opasteiden huollon merkitys korostuu. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010)

Alueopastauluissa on kuvattuna karttamuotona kiinteistön tai alueen rakennukset nimineen ja osineen. Se tulisi sijoittaa niin, että sen eteen pysähtyminen ei häiritse muuta liikennettä. Alueopastaulun on oltava riittävän suuri etenkin siinä tilanteessa, jos opastaulu on tarkoitettu luettavaksi myös autosta istualtaan. On kiinnitettävä huomiota myös lukukorkeuteen; liian korkealla oleva teksti on vaikeasti luettavissa. Perussääntönä tekstin kokoa suunniteltaessa onkin hyvä muistaa, että normaalinäköinen voi vaikeuksitta lukea 1-2 m päästä 30 mm: korkuisilla, selkeillä kirjaimilla kirjoitetun tekstin. "Olet tässä"-piste on olennainen osa opastusta. Harkiten käytettynä myös erilaiset symbolit, piirrokset ja valokuvat selkeyttävät alueopastusta. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010, 9)

Luontoon soveltuvat opasteet ovat ulkoasultaan yhdenmukaisia. Olennaista on, että ne eivät ulkoasullaan pilaa maisemaa eivätkä ole näköesteenä. Eri-tyisen ongelman muodostavat erityisesti maastokohteissa käytetyt puiset viivat ja opasteet, joiden puupinta tummuu. Tällöin tekstin kontrasti vähenee ja se on vaikeasti luettavissa. On siis huomioitava riittävä huolto, jotta opasteet säilyisivät lukukelpoisina. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010, 10)

Näkövammaisille kiiltävä lasipinta on hankala. Se aiheuttaa heijastuksia ja teksti on tällöin vaikealukuista. Lasipinnan sijaan tulisikin käyttää koho- tai syvennyskirjaimia. Kohokirjainten tekstin koon tulisi olla 15–40 millimetriä ja vähintään yhden millimetrin koholla. Tekstin erottamiseen taustasta on hyvä käyttää erilaisia värikontrasteja; esimerkiksi musta teksti valkoisella pohjalla. Värikontrasteissa tulisi kuitenkin huomioida myös värisokeat henkilöt. On huomioitava myös, että opasteen luo pääsee myös apuvälineenään pyörätuolia käyttävä henkilö. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010, 10)

Erilaiset symbolit ovat tärkeitä tulkinnan apuvälineitä. ISA- pyörätuolitunnus (kuvio 2) on kansainvälinen ja se on standardoitu, mutta se on kuitenkin vapaasti käytettävissä. Standardoidun kuvasymbolin käyttöoikeus tulee yleensä ostaa, ja palvelun, johon kuvasymbolia käytetään, tulee täyttää tietyt ennalta sovitut vaatimukset. Kuvasymbolin käyttö lupa täytyy erikseen hakea merkkiä hallinnoivalta taholta. Esimerkiksi esteettömän luontoreitin symbolia saa käyttää, jos reitti täyttää tietyt vaatimukset kuten esimerkiksi jyrkkyyden, tasaisuuden ja leveyden suhteen. Suomen Latu hallinnoi luontoreittiluokitusjärjestelmää, jotta käyttäjille voidaan taata luotettavat ja valtakunnallisesti tasapuoliset ulkoilureittitiedot ja -mahdollisuudet. (Helsinki kaikille 2011)

Kuvio 2. ISA -tunnus (Invalidiliitto Ry 2010)

5.2 Pysäköintipaikat

Pysäköintipaikat ovat kohteen omia autopaikkoja. Jos rakennuksella ei ole omaa pysäköintipaikkaa, tarkastetaan lähimmät kadun varressa sijaitsevat autopaikat. Vammaisen pysäköintiluvalla varustetun auton saa pysäköidä myös pysäköintikieltoalueelle, jos lähistöltä ei löydy erikseen liikkumisesteiselle varattua autopaikkaa tai muuten sopivaa vapaata autopaikkaa, josta pääsee siirtymään jalkakäytävälle turvallisesti apuvälineiden kanssa. Liikkumisesteisille henkilöille varattujen autopaikkojen lukumäärä tulee laskea ja paikkojen ja kohteen sisäänkäynnin välinen etäisyys on mitattava. Paikat tulee olla asianmukaisesti merkityt. Lisäksi niiden läheisyydessä ei saa olla tasoeroja, jotka hankaloittavat liikkumista. Kartoituksessa tulee ottaa myös huomioon pysäköintipaikan talvikunnossapito. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusopas 2009)

Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusoppaan(2009) mukaan etäisyyden liikuntaesteisten autopaikoilta sisäänkäynnille tulee olla mahdollisimman lyhyt, korkeintaan 10 metriä. liikuntaesteisten autopaikkojen tulee sijaita lähellä kohteen esteetöntä sisäänkäyntiä. Lisäksi Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusoppaan(2009) mukaan liikkumisesteisen autopaikan leveyden tulee olla vähintään 3600 millimetriä ja pituuden 5000 millimetriä. Leveys mitataan autopaikan reunaviivan puolesta välistä, vastakkaisen reunaviivan puoleen väliin. Oppaan mukaan liikuntaesteisen autopaikan tulee sijaita mahdollisimman tasaisella kulkupinnalla, sillä autosta pyörätuoliin siirtyminen kaltevalla pinnalla on erittäin vaikeaa ja vaarallista (enimmäiskaltevuus on kaksi prosenttia molempiin suuntiin). Lisäksi liikkumisesteisen autopaikan tulee olla merkitty ISA-tunnuksella varustetulla pystyopasteella sekä merkinnällä, esim. maalauksella pysäköintiruudussa.

5.3 Kulkuväylät ja levähdyspaikat

Kulkuväylä, joka on hyvin suunniteltu, on turvallinen ja kutsuu liikkumaan jokaista. Reitit, jotka ovat avarat ja tasaiset, on helppo pitää myös puhtaina ja huoltokin helpottuu. Jos reittiä huolletaan koneellisesti, on reitin leveyden hyvä olla vähintään 2.3 metriä. Esteiden minimoiminen reitiltä edesauttaa helppoa ja turvallista liikkumista ja ottaa huomioon myös ne käyttäjät, jotka liikkuessaan tarvitsevat erilaisia apuvälineitä. Kulkuväylän pituuskaltevuus-

deksi suositellaan enintään viisi prosenttia. Tällöin pyörätuolilla voidaan kela- ta itsenäisesti ilman avustajaa. Sivuttaiskaltevuus saa olla enintään kaksi prosenttia. Lisäksi kuljettavan väylän tulee olla vähintään puolitoistametriä leveä. Kapeille luontopoluille onkin hyvä suunnitella ohitus- ja kääntöpaikko- ja. Jos reittiä on tarkoitus kulkea molempiin suuntiin, tulisi reitin leveyden olla vähintään kaksi metriä. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010)

Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusoppaan(2009) mukaan puisto- käytävät ovat esteettömiä, kun:

- Eri toiminnoille varatut alueet ovat selkeästi hahmotettavissa ja tunnistetta- vissa
- Kulkuväyliä pinnat ovat tasaisia, kovia ja luistamattomia
- Kulkuväylät ovat tarpeeksi leveitä ja loivia
- Kulkuväylillä ei ole törmäys-, kompastumis-, liukastumis-, kaatumis- tai pu- toamisvaaraa aiheuttavia esteitä
- Tasoeroissa ovat sekä portaat että luiska
- Levähdyspaikkoja on riittävästi
- Levähdyspaikat on sijoitettu kulkuväylän ulkopuolelle ja niihin on esteetön kulkuyhteys
- Opastus katkeamaton ja johdonmukainen
- Valaistus on tasainen, riittävän voimakas ja häikäisemätön, eikä kulkureiteil- le jaa pimeitä katvealueita

Haasteina luontoliikuntareiteillä ovat korkeuserot. Liian suuret korkeuserot saattavat olla liikkumista haittaavia ja niitä tulisi välttää. Joskus on tarvetta myös portaille; tällöin tulisi olla myös vaihtoehtoinen reitti esimerkiksi luiskaa pitkin. Luiskan laatiminen tarvitsee runsaasti tilaa, jotta pyörätuolilla liikkumi- nen ei käy raskaaksi eikä esimerkiksi lastenvaunuja työntäessä tarvita voi- maa. Portaiden sijoitusta miettiessä on otettava huomioon myös näkövam- maiset. Portaat tulisikin sijoittaa niin, ettei portaisiin ole mahdollista pudota.

Hyvä ratkaisu on kertoa esimerkiksi materiaali- tai värisävyerolla, että portaat tai luiska on lähestymässä. Portaissa, luiskissa tai epätasaisessa maastossa tulisi olla myös kulkemista helpottavat lepotasanteet sekä kulkureitin molemmin puolin sijoitetut käsijohteet. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010, 5)

Ikääntyneiden suhteellisen määrän kasvaessa huomattavasti lähivuosina, on huomioitava myös heidän tarpeensa luontopoluilla. Luontopoluilla tulisikin olla mahdollisuus levähtää 250 metrin välein. Levähdyspaikkoja tulisi olla riittävän tiheässä. Ulkona ollessa suositeltava enimmäisetäisyys on erikoistason reiteillä 50 metriä ja perustason reiteillä 250 metriä, eli noin viiden minuutin kävelymatka. Suositeltavaa on, että seuraava levähdyspaikka on nähtävissä edelliseltä levähdyspaikalta. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 54)

Istumismahdollisuus tulisi olla lähireiteillä ja näköalakerroksilla 50–100 metrin välein. Istuinten tulisi olla nostettavia, jotta penkille istahtaminen olisi helpompaa lonkka- ja nivelongelmaiselle tai apuvälinettä liikkumisessa käyttävälle henkilölle. Esteetön levähdyspaikka tulisi sijoittaa kulkuväylän ulkopuolelle. Pintamateriaalin poikkeaminen helpottaa paikan tunnistamista, mutta on myös apuna huollolle. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010, 17)

Pintamateriaali on tärkeä osa kulkuväylän rakentamisen suunnittelua. Pintamateriaalilla on merkitystä etenkin turvallisuuden näkökulmasta mietittynä. Epätasainen ja korkeuseroinen pinta saattaa aiheuttaa kompastumisen vaaran. Jotta liikkuminen kulkuväylällä olisi vaivatonta, tulisi pintamateriaalin olla kovaa, tasaista ja vaativimmissakin sääolosuhteissa luistamatonta. Tällaisia pintamateriaaleja ovat muun muassa hiekka, asfaltti ja karheapintainen laatoitus. Sora on pintamateriaalina usein liian pehmeä ja epätasainen. Laatoista tehty pinta tulisi tehdä mahdollisimman tasaiseksi, jotteivät esimerkiksi sauvakävelijöiden sauvat tartu rakoihin. Hiekkapinnoilla saattaa esiintyä uria, kuoppia ja routavaurioita mikäli kunnossapito on puutteellista. Tällaiset pinnan epätasaisuudet saattavat vaikeuttaa liikkumista. Tavallisen este on kuitenkin talvisin lumen ja jään tuoma liukkaus. Kulkuväylän rakentamisvaiheessa onkin tarkkaan suunniteltava mitä asioita reitin varrelle tulee ja minne kohtaa, jotta ne eivät muutu kulkijalle esteeksi ja aiheuta näin törmäysvaaraa. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010, 6)

5.4 Ulkoilureittien vaativuusluokitusjärjestelmä

Suomen Latu kehittää ja ylläpitää osana ulkoilun edunvaltaa ja olosuhdetyötä valtakunnallista ulkoilun ja liikunnan merkkistandardeissa vahvistettua reittiluokitusjärjestelmää. Suomen Latu kouluttaa reittiluokittelijoita tähän tarkoitukseen. Tärkeänä osana tätä toimintaa on myös tiedon levittäminen reittiluokituksista. Reittiluokitus on käytössä kansainvälisesti. Suomen Latu on kouluttanut tällä hetkellä noin 100 ammattitaitoista luokittelijaa. Reittiluokitusjärjestelmä on kehitetty vuosina 2003–2007 yhteistyössä Maa- ja metsätalousministeriön, Opetusministeriön, Ympäristöministeriön, Metsähallituksen, Suomen ympäristökeskuksen, Matkailun edistämiskeskuksen, Suomen Kuntaliiton, Espoon kaupungin ja Suomen Invalidien Urheiluliiton (nykyinen Vammaisurheilu ja -liikunta ry) kanssa. (Suomen Latu 2011)

Reittiluokittelussa koulutettu reittiluokittelija luokittelee reitin sen vaativuuden, kulkukelpoisuuden ja opasteiden perusteella asteikolla helppo, keskivaativa, tai vaativa (kuvio 3). Lisäksi luokittelija tekee reitistä perusteellisen reittiselosteen. Reittiluokittelu sisältää ohjeet myös pyörätuolireitin luokittelemiseksi. Luokitus reiteillä, jotka ovat paljon käytössä tai ovat paikallisesti tai luontomatkailun kannalta tärkeitä, on erityisen perusteltua. Luokitus palvelee sekä reittien käyttäjiä, että niiden ylläpitäjiä; matkailija voi vertailla eri reittien ominaisuuksia ja valita niistä itselleen sopivimman. Kun reitistä on riittävästi perustietoa saatavilla, osaa retkeilijä näin varustautua oikein ja kulkeminen reitillä on turvallisempaa. Riittävä lisätieto edesauttaa myös kynnyksen madaltamista lähteä liikkeelle. (Suomen Latu 2011)

Kuvio 3. Reittiluokitukset. (Suomen latu 2011)

5.5 Portaat

Portaan helppokäyttöisyyteen vaikuttaa porrastyyppi, portaan askelman nousu ja etenemä sekä syöksyjen ja vastaavasti välitasanteiden määrä ja mitoitus. Helppokulkuisin ja turvallisoin on suoravartinen ja tarvittaessa välitasanteella varustettu porras. Portaiden tulisi sijaita kulkuväylän reunassa niin, ettei se ole vastapäätä ovea tai hissiä. Jos portaat sijaitsevat ovea vastapäätä, tulee etäisyys olla tuolloin vähintään 2000 millimetriä ovesta. On myös hyvä estää kulku portaikkoon suojakaiteella tai -portilla vaaratilanteiden välttämiseksi. Maaston muodoista johtuen ulkoportaot joudutaan aina sovittamaan maaston muotojen mukaan. Maastonmuodoista johtuen portaan ylimmän ja alimman porraskelman nousu voi vaihdella. Myös sisätiloihin asennetun valmisportaan asennustoleranssi voi vaihdella. Asennustoleranssin tulisi kuitenkin sijaita alimmassa nousussa ja olla kerrosväliltään enintään seitsemän millimetriä. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 72)

Porrasnousujen lukumäärä on nousujen summa. Välitasanteen suositellaan olevan 10–15 askelman välein ja kartoittaessa tulisi katsoa myös, onko portaissa käytetty avoaskelmia tai ulkonevaa reunaa. Näitä kahta ei tulisi käyttää, koska ne voivat aiheuttaa kompastumisvaaran. Porraskelmien reunan tulisi olla myös suorassa kulmassa kulkusuuntaansa nähden. Kontrastiraita tulisi olla jokaisen portaan etureunassa. Raita portaan etureunassa muodostaa tummuuskontrastin askelman etenemän värin kanssa. Liukuestenauhan käyttö portaissa on hyvä kontrastiraita. Lisäksi se estää portailta liukastumisen. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 72)

Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusoppaan (2009) mukaan esteettömät portaot ovat:

- Helppokulkuiset ja turvalliset
- Varustettu molemminpuolisilla käsijohteilla
- Hahmottuvat selkeästi (askelmissa kontrastiraidat)
- Portaiden yhteydessä on aina myös hissi tai loiva luiska

5.6 Luiska

Luiskan on aina oltava tasainen, ja sen tulee johtaa tasanteelta tasanteelle. Luiskaa ei pidä koskaan sijoittaa lähtemään suoraan oven edestä, sillä pienikin tasoero kulkusuunnassa luiskan ja tasanteen välillä voi estää itsenäisen kulkemisen luiskaa pitkin. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 76)

Luiskan tulee olla kulkusuuntaansa nähden suora, sillä kaarevaa luiskaa on vaikea kulkea pyörätuolilla. Sivuttaista kaltevuutta luiskissa ei saa myöskään olla, sillä sekin hankaloittaa kulkemista. Ulkotiloissa luiskalle sallitaan enintään kahden prosentin sivukaltevuus, jotta kuivatus mahdollistuisi. Mikäli luiskassa on kääntymiskohta, tarvitaan luiskan käännöskohtaan vaakasuora välitasanne. Tällöin huomioon on otettava pyörätuolilla kääntymiseen tarvittava tila tasanteella sekä se, ettei putoamisvaaraa ole. Halkaisijaltaan tilan suuruus on oltava vähintään 1500 millimetrin ympyrä. 900 millimetrin leveys vaaditaan yksikaistaiseen luiskaan; tällöin on mahdollista pitää molemmin käsin kiinni luiskan johteista. Yksikaistainen luiska ei tule olla liian pitkä ja luiskan tulee näkyä sen alkupäästä katsottuna. Pituutta luiskalla saa olla siis enimmillään kuusi metriä, koska kohtaaminen kapealla luiskalla on mahdollista. Jos yksikaistainen luiska kääntyy välitasanteen kohdalla, tulee tasannetta väljentää niin, että pyörätuolilla on mahdollista kääntyä. Pyörätuolin vaatima vapaa kääntymistila viistetyllä tasanteella tulee olla vähintään 1150 x 1150 millimetriä. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 76)

Kaltevuus mitataan luiskalta kaltevuusmittarilla sen jyrkimmästä kohdasta. Tarvittaessa kaltevuus voidaan mitata useammasta kohdasta. Suositeltava pituuskaltevuus on viisi prosenttia tai loivempi ja maksimipituuskaltevuus on kahdeksan prosenttia. Huomioitava on, että pitkissä luiskissa joiden pituuskaltevuus ylittää viisi prosenttia tarvitaan kuuden metrin välein vähintään kahden metrin mittainen välitasanne, jolla pituuskaltevuus saa olla enintään kaksi prosenttia. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 76)

Kun luiska ei rajoitu seinään tai kun ulkona sijaitseva luiska ei ole ympärillä olevan maaston tasolla, luiskassa on oltava vähintään 50 millimetrin korkuinen suojareunus. Tällainen suojareunus estää pyörätuolin ja lastenvaunujen pyörien liukumisen reunan yli. Huomiota on kiinnitettävä myös luiskan mate-

riaaliin, joka tulee olla kova, tasainen ja vaativallakin sääolosuhteella luistamaton. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 76)

Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusoppaan(2009) mukaan esteetön luiska on:

- Tarpeeksi loiva
- Pinnaltaan kova, tasainen ja luistamaton
- Varustettu molemminpuolisilla käsijohteilla
- Luiskan yhteydessä on aina myös helppokulkuiset portaat

5.7 Käsijohteet

Tasoerojen, kuten portaiden ja luiskien yhteydessä on tarkistettava, että niissä on käsijohteet tai kaiteet. Kaiteiden ja käsijohteiden tulee olla toimivat ja turvalliset. Myös välitasanteiden kohdalla käsijohteen tai kaiteen tulee olla yhtenäinen. Käsijohteet tulisivat olla portaiden molemmilla puolilla ja mielellään kahdella eri korkeudella. 900 millimetrin käsijohde on tarkoitettu aikuisille ja pitkille henkilöille, kun taas alempi käsijohde 700 millimetriä, on tarkoitettu lapsille ja lyhytkasvuksille henkilöille. Käsijohteiden korkeudet mitataan portaan askelman etureunan kohdalta käsijohteen yläreunaan. Lisäksi tulee arvioida käsijohteiden tummuuskontrastin erottuvuus ympäristöstä. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 77)

Käsijohteen muodon on oltava sellainen, jotta sormet voivat kiertyä kunnolla käsijohteen ympäri ja siitä saa tukevan otteen. Etäisyys seinästä tulee olla vähintään 45 millimetriä ja kiinnitys on toteutettava niin, ettei kiinnitysrakenne estä käden liu'uttamista johdetta pitkin. Käsijohteen ei tule olla liian paksu, liian ohut tai teräväsärmäinen. Suositeltava käsijohteen muoto on pyöreä, soikea tai pyöristetty suorakaide. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 77)

Jotta portaan ja luiskan turvallinen käyttö olisi mahdollista, tulee käsijohteen tai kaiteen ulottua 300 millimetriä yli portaan tai luiskan alkamis- ja päättymiskohdasta. Liian äkkinäisesti ennen tasannetta päättyvä käsijohde saattaa aiheuttaa vaaratilanteen esimerkiksi näkövammaiselle henkilölle. Käsijohde

kertoo käyttäjälleen portaiden päättymiskohdan. Käsijohteen tulee olla myös pyöristetty tai taivutettu, ettei aiheudu takertumis- tai kiinnijuuttumisen vaaraa. On myös huomioitava käsijohteen pintamateriaali, sillä nikkeli, kumi tai keinokumi pintamateriaalina aiheuttaa kontaktiallergiaa. Käsijohteessa voidaan hyödyntää myös tuntokontrastia. Kohokuvioin tai pistemerkinnöin merkitty kerrosnumero voi olla merkittynä käsijohteeseen, jolloin informaatio on luettavissa sormenpäillä. Portaiden päättymisestä voidaan kertoa käyttäjälle tuntokontrastina käsijohteen pintamateriaalin muutoksena. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 77)

5.8 Sisäänkäynti ja ovet

Rakennuksen sisäänkäynnille on tärkeää, että pihalta pääsee vaivatta ja esteettä ulko-ovelle. Tärkeää on myös se, että oven pystyy avaamaan helposti ja etteivät ovi ja tuulikaappi ole esteenä helpolle kulkemiselle sisään tullessa. Nyrkkisääntönä onkin, että pääreitti ja pääsisäänkäynti suunnitellaan ja toteutetaan esteettömiksi. (Valtion ympäristöministeriön verkkopalvelu 2011)

Sisäänkäynnin rakentamista onkin hyvä miettiä vieraan silmin. On huomioitava, ettei tulijaa odota liukas jäätikkö, hankalat raput tai monen mutkan takana oleva palvelutiski. Tärkeää onkin, että sisääntulo sujuu ikään kuin huomaamatta. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010, 29)

Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusoppaan(2009) mukaan kulkeminen sisäänkäynnistä on esteetöntä kun

- sisäänkäynnin sijainti on opastettu
- sisäänkäynti katettu ja valaistu eli helposti hahmotettavissa rakennuksen julkisivusta
- sisäänkäynnille on esteetön kulku
- sisäänkäynnin edusta on kova, tasainen ja luistamaton
- sisäänkäynnin luona ei ole kompastumis-, törmäys-, kiinnitakertumis- tai putoamisvaaraa aiheuttavia esteitä

Sisäänkäynnissä on huomioitava hahmottuuko se rakennuksen julkisivusta, sillä näkövammaisten henkilöiden on vaikea löytää sisäänkäyntiovi sileästä julkisivusta, tai kokonaan lasisesta julkisivusta. Oven sijoittaminen syvennykseen ja yläpuolelle sijoitettu katos helpottavat oven hahmottamista. Lisäksi katos antaa suojaa sateelta. Ovessa käytettävä kontrastiväri tai valaistus edesauttaa oven hahmottamista. Suositeltava valaistusvoimakkuus rakennuksen ulkopuolella on 50–200 luxia, joka riippuu kuitenkin ympäröivästä ulkovalaistuksesta. Jos ulkovalaistus on korkea, tulee sisäänkäynnin yhteydessä käytettävän valaistuksenkin olla myös korkea. Tärkeintä on kuitenkin se, että sisäänkäynti erottuu jollakin tavalla muusta rakennuksesta, jotta sen hahmottaminen olisi helpompaa. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitussopas 2009, 65)

Sisäänkäynnin opastuksen tulee olla selkeää. Pääsisäänkäynnin opastusta mietittäessä on huomioitava, että sisäänkäynti tulisi merkitä erillisellä opasteella tai että rakennuksen nimi on sijoitettu niin, että se on helposti nähtävissä. Sisäänkäynnin opasteena voi myös olla ääniopaste. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitussopas 2009, 65)

Pimeän aikana opasteiden tulee olla valaistut. Lisäksi opasteiden tulisi olla tunnusteltavissa. Tällöin niiden sopiva asennuskorkeus on 1100–1300 millimetriä. Opasteiden, joita ei ole mahdollista tunnustella tulisi sijoittaa 1400–1600 millimetrin korkeuteen. Sisäänkäynnin edustalla tulee olla vapaata tilaa vähintään 1800 millimetrin suuruinen ympyrä. Ympyrän lisäksi oven avaamiseen tarvitaan tilaa. Tilaa tarvitaan siksi, että ulkokäyttöön tarkoitettulla pyörätuolilla on mahdollista kääntymään, sekä avaamaan ja sulkemaan ovi pyörätuolista käsin. Mikäli oven edessä on korotettu sisäänkäyntitasanne, tulee sinne johtaa asianmukaiset portaat ja luiska. Mikäli sisäänkäynnin edessä on katos, on sen alla hyvä olla penkki. Penkillä voi esimerkiksi odottaa saapuvaa kuljetusta tai levähtää. Penkin tulee kuitenkin sijaita kulkuväylän ulkopuolella jotta se ei aiheuttaisi törmäysvaaraa. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitussopas 2009, 66)

Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitussoppaan(2009) mukaan esteettön ovi on

- helposti hahmotettavissa

- itsenäisesti avattavissa ja suljettavissa
- tarpeeksi leveä
- kynnyksetön tai kynnyks on matala ja helposti ylitettävä

Helposti hahmotettavissa oleva ovi erottuu tummuuskontrastiltaan ympäristöstään. Oven avauspainike ja vedin tulisi myös erottua selkeästi ovilevystä, jotta niiden hahmottaminen olisi helpompaa. Kartoittaessa ovea kirjataan ylös oven vapaa kulkuaukko, ovityyppi sekä kynnyksen korkeus. Oven mitoitusta suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon vapaa tila, jota tarvitaan oven välittömässä läheisyydessä vähintään halkaisijaltaan 1500 millimetrin kokoinen ympyrä. On huomioitava myös oven avaamiseen tarvittava tila. Kulkuaukon tulee olla vähintään 850 millimetriä leveä. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusopas 2009, 66)

Oven mitoitusta suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon myös kynnyks. Kynnyksen tulee olla enintään 20 millimetriä korkea. Huomioitava on myös onko kynnyks yksinkertainen vai koostuuko se useammasta noususta, jolloin sen ylittäminen on vaikeampaa. Kun kynnyks on porrastettu, kynnyksen korkeus on porrastusten yhteenlaskettu korkeus. Mikäli kynnykseen on asennettu kynnyksluiska, tulee kynnyksluiska tarkastaa, ettei sen kaltevuus ylitä kahdeksaa prosenttia. Lisäksi on tarkistettava, ettei kynnyks ole painunut käytössä. Kynnyksen kaltevuusprosentti voidaan mitata käyttämällä apuna kaltevuusmittaa. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusopas 2009, 69)

Käsin avattavan oven vieressä on oltava sen aukeamispuolella vähintään 400 millimetriä vapaata tilaa, jotta oven avaaminen onnistuu käsin myös pyörätuolista. Oven vetimen tai painikkeen tulee sijaita sopivalla korkeudella, jotta siihen on helppo tarttua. Kaikille sopiva korkeus on 850–1100 millimetriä maasta. Mikäli ovesa on lukko, tulee sitä voida käyttää yhdellä kädellä. Oveen avaamiseen tarvittavan voiman suuruus ei saa ylittää kymmentä Newtonia (kymmenen Newtonia \approx yksi kilogramma). Oviin suositeltava vedintyyppi on lankavedin, joka on sijoitettu pystysuuntaan. Tällöin vetimestä saa otteen useammasta eri kohdasta, jolloin rannetta ei tarvitse kiertää. Suunniteltaessa vedintyyppiä on myös huomioitava vetimen materiaali. Vetimissä ja painikkeissa ei tule käyttää kontaktiallergiaa aiheuttavia materiaaleja kuten

nikkeliä, kumia tai keinokumia. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitussopas 2009, 69)

5.9 Kalusteet

Kalusteita hankkiessa on hyvä miettiä kalusteiden käytännön toimivuutta ja niiden järkevää sijoittamista niin, että ne palvelevat myös liikunta- ja toimintarajoitteisia henkilöitä. Kalusteet tulisikin sijoittaa paikkaan, jonne on helppo päästä myös pyörätuolilla. Kalusteelle valittu paikka voidaan myös merkitä poikkeavalla pintamateriaalilla kalusteiden sijainnin hahmottamista helpottamaan. (Invalidiliitto Ry 2002)

Kun suunnitellaan kalusteiden sijoittamista, on hyvä huomioida että kulkureitit tulisi pitää vapaana ja mahdollisimman esteettöminä. Kalusteiden sijoittaminen kontrastiltaan tummaan lattiamateriaalin yhteyteen on hyvä ratkaisu näkövammaisia henkilöitä ajatellen. Tällöin on mietittävä ensisijaisesti kalusteiden väriä. Mikäli tausta on tumma, tulee kalusteiden olla vastaavasti vaaleita, jotta ne erottuvat taustastaan. Teräviä kulmia on hyvä välttää kalusteissa. Kalusteiden sijoittelussa tulee ottaa myös huomioon, että kalusteita ei tule sijoittaa sellaiseen paikkaan, missä ne ovat opasteiden tiellä. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 82)

Istuimen korkeus on istujallensa tärkeä. Tavanomaisen istuimen korkeus on noin 450 mm, mutta tällaisen normaalikorkuisen istuimen lisäksi on hyvä olla myös erikokoisia istuimia, jotta istuja saa valita juuri hänelle sopivimman. Korkeimmat istuimet ovat kooltaan 500–550 millimetriä. Jos ajatellaan pyörätuolia käyttävää henkilöä, hän pääsee parhaiten siirtymään 500 millimetrin korkuiselle istuimelle. Lyhytkasvuisia henkilöitä sekä lapsia varten on hyvä varata 300 millimetrin korkuisia istuimia. Istuimen korkeus tulee mitata tuolin tai penkin etureunasta lattiaan tai maahan. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 82)

Hyvä istuin on kevyt ja tasainen, eikä kallistu takakenoon. Lisäksi istuimessa ei saa olla mitään, mikä vaikeuttaisi istuimelta nousemista. Mikäli istuimia on useita, tulee osassa istuimia olla selkänoja ja käsinojat. Kalusteiden tulee olla ominaisuuksiltaan vaaraa aiheuttamattomia, eikä niissä saa olla teräviä osia

tai pintoja joihin voi tarttua kiinni tai törmätä. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 82)

Sopiva pöydän korkeus pyörätuolia käyttävälle henkilölle on 750–800 millimetriä. Pöydän alla tulee olla riittävästi polvitilaa, jotta pyörätuolilla liikkuva henkilö pääsee pöydän luokse. Polvitilan leveys on oltava vähintään 800 millimetriä, korkeuden vähintään 670 millimetriä ja syvyyden 600 millimetriä. Lapsille tarkoitetun pyörätuolin mitoituksessa sopiva pöydän korkeus on noin 550 millimetriä, polvitilan korkeus 500 millimetriä ja syvyys saman verran. Kun mitataan polvitilaa, on otettava huomioon kaikki vapaata tilaa pienentävät pöydän rakenteet. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 82)

5.10 Esteetön huussi

Esteettömän wc -tilan suosituksia voinee hyödyntää myös esteetöntä huussia ajatellessa. Esteetön huussi tulisikin rakentaa sellaiselle paikalle, jonne pääsymahdollisuus on helppoa ja vaivatonta. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusoppaassa(2009) on listattu esteettömän wc -tilan olevan riittävän tilava. Halkaisijaltaan tämä tarkoittaa 1500 millimetrin suuruista ympyrää. Wc-istuimen molemmilla puolilla, edessä ja takana tulee olla myös riittävästi tilaa jotta pyörätuolia apunaan käyttävä henkilö pystyy siirtymään pyörätuolista helposti wc-istuimelle. Istuimen yhteydessä on oltava molemminpuoliset, yhdellä kädellä nostettavat käsiet. Lisäksi Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusopas(2009) suosittelee esteettömän wc -tilan lattian olevan materiaaaliltaan tasaista, kovaa ja märkänäkin luistamatonta.

Esteettömän huussin ovea suunnitellessa tulee ottaa huomioon huussin oven vapaa kulkuaukon leveys. Sen tulee olla vähintään 850 millimetriä leveä. Lisäksi ovesa ei saa olla ovensulkijaa (esimerkiksi ovipumppu), joka vaikeuttaisi oven avaamista. Oven saranapuolella, eli oven sisäpuolella tulisi olla vaakasuuntainen lankavedin 800 millimetrin korkeudella lattiasta, jotta pyörätuolin käyttäjä kykenee sulkemaan oven pyörätuolista käsin. Jotta oven saa tarvittaessa auki esimerkiksi tilanteessa, jossa esteettömän huussin käyttäjä tarvitsee apua, tulee oven avautua aina ulospäin. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusopas 2009, 94)

Esteetön huussi on oltava tilava. Esteetöntä huussia rakentaessa on mitoitettava tila niin, että huomioidaan sekä liikunta- tai toimintarajoitteinen henkilö, että mahdollinen avustaja ja hänen tilantarpeensa. Vapaata tilaa kartoittaessa tulee huomioida, että mittaustilanteessa vasen ja oikea puoli määritellään kartoittajan näkökulmasta, eli huussin istuimelle päin katsottaessa. Kartoittaessa esteetöntä tilaa, tulee myös huomioida kaikki mahdolliset tilaa pienentävät seikat kuten esimerkiksi rakenteet ja kalusteet. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusopas 2009, 94)

Huussin istuimelle siirtyminen tapahtuu pyörätuolista käsin joko istuimen oikealta tai vasemmalta puolelta, viistosti wc-istuimen etureunalta tai suoraan edestä. Sivultapäin siirryttäessä tulee vapaata tilaa olla sivussa vähintään 800 millimetriä, joka mitataan alas lasketun käsituen reunasta seinään. Jos istuimelle siirrytään suoraan edestäpäin, tulee tilaa olla 1200 millimetriä syvä ja 1000 millimetriä leveä. Osa pyörätuolin käyttäjistä tarvitsee avustajaa. Tämä tulee huomioida mitoittaessa istuimen takana olevaa tilaa. Istuimen takana vapaata tilaa tulee olla 300 millimetriä. Sopiva istuimen korkeus pyörätuolin käyttäjille on 480–500 millimetriä. Käsituet helpottavat istuimelle siirtymistä. Käsitukien tulee kestää ja olla tukevat. Lisäksi niiden tulee olla poiskäännettävissä ilman ponnisteluja ja niin, etteivät ne ole esteenä liikkumiselle. Käsitukien tulee olla korkeussäädettävät tai 800 millimetrin korkeudella lattiasta mitattuna. Käsitukien välinen etäisyys on oltava vähintään 600 millimetriä ja niiden tulee ulottua myös 200 millimetriä istuimen etureunan ylitse, jotta niistä saatava tuki on riittävä istuimelta noustessa. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitusopas 2009, 94)

5.11 Tulentekopaikat, polttopuut ja polttopuuvarasto

Tulentekopaikka on hyvä rakentaa sellaiseen paikkaan, jonne on helppo päästä. Tulentekopaikan arvoa nostaa myös ympäröivän luonnon kauneus, joten tulipaikka olisikin hyvä rakentaa sellaiseen paikkaan, josta luontoa voi ihailia. On kuitenkin huomioitava kohteen soveltuvuus tulentekopaikaksi myös turvallisuuden näkökulmasta. Turvallisuutta voidaan lisätä rajaamalla tulipaikka esimerkiksi kaivonrenkaalla tai tiili- tai kivimuurauksella. Lisäksi on huomioitava riittävä sammutusvarustelu sekä opastaminen metsäpalovaroituksen aikana. Tulentekopaikan sijaintia huomioidessa on mietittävä myös

huoltotöiden tekijöitä ja heidän tarpeitaan. Jos tulentekopaikka sijaitsee vaikeassa paikassa tai se sisältää paljon esteitä, on huoltotöiden tekijän työ tavallista haasteellisempaa ja aikaa vievää. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010)

Nuotiopaikkaa suunnitellessa tulee ottaa huomioon, kuinka sen ääreen päästään. Nuotiopaikan ympärille rakennettu istuinkehä estää esimerkiksi huonojalkaisen tai pyörätuolin käyttäjän pääsyn nuotiopaikan lähelle, sillä istuinkehan yli täytyisi ensin kiivetä ennen kuin istuminen olisi mahdollista. Nuotiopaikan läheisyyteen olisi hyvä varata riittävästi vapaata kulkutilaa, jonka leveys on vähintään 900 millimetriä. (Ruti–Verhe 2007, 60)

Lisäksi nuotiopaikan yhteydessä tulisi olla erikorkuisia istuimia, jotta istuja saisi valita itsellensä niistä sopivimman. Istuinten korkeuksien suositukset on määritellyt 5.9 kalusteet -kappaleessa.

Tulentekopaikkoja ovat myös kodat ja laavut. Laavuihin ja kotiin voidaan soveltaa rakennetun ympäristön esteettömyys kriteeristöä. Suunnitellessa laavua tai kotaa on otettava huomioon riittävä tila, sekä kodan tai laavun kalustus ja niiden sijoittelu niin, etteivät ne ole esteenä liikkumiselle. Laavun tai kodan merkitys on levähdyspaikkana erityinen, sillä ne toimivat sekä säänsuojina että lämmitys- ja ruuanvalmistuspaikkoina. Yleensä laavut ja kodat ovat myös rakennettu niin, että niissä on mahdollisuus yöpyä. Kodan ja laavun sisäänkäynnit tulee suunnitella siten, että kulkuväylät ovat tarpeeksi leveitä ja kynnyksettömiä. Kodan halkaisijan ollessa vähintään viisi metriä, sopii tilassa liikkumaan myös pyörätuolilla sekä nukkumaan. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010)

Tulentekopaikan yhteydessä tulee olla saatavilla polttopuita 900 millimetrin korkeudella, jotta puiden ottaminen pyörätuolista käsin onnistuu helpommin. Tulentekopaikan läheisyydessä voi olla myös puuliiteri. Puuliiterin ovi mitoiteetaan metrin levyiseksi ja kynnyksettömäksi helpottamaan pyörätuolilla ja kotikärryillä liikkumista. (Ruti–Verhe 2007, 61)

Kulkuväylä polttopuuvarastoon tulee olla mahdollisimman esteetön. Esteetömän kulkuväylän, sisäänkäynnin, oven, luiskan ja muihin seikkoihin liittyvät suositukset ja ohjeet löytyvät aiemmin kirjoitetuista kappaleista.

5.12 Luonnon tarkkailupaikat sekä kalastuslaituri ja -tasanne

Luonnon tarkkailun, ihailemisen ja nauttimisen kannalta kohteisiin voidaan rakentaa lintujen ja eläimistön tarkkailemista helpottava lintutorni, maisematorni tai näköalatasanne. Kulkuväylä tarkkailupaikalle on mitoitettava vähintään 1200 millimetriä leveäksi ja pituuskaltevuus saa olla enintään kahdeksan prosenttia. Tarkkailupaikka toteutetaan väljänä, kävijämäärän mukaan mitoitettuna tasanteena. Tasanteelle tulee sijoittaa penkit, ja käsinoja sekä kaideratkaisussa on otettava huomioon lapset, lyhytkasvuiset henkilöt sekä muut istuvat luonnon tarkkailijat. (Ruti–Verhe 2007, 64)

Luonnon nauttimisen kannalta tärkeä kohde on myös kalastuspaikka. Kalastuslaituri, joka on suunniteltu liikkumisesteiselle, tulee olla ominaisuuksiltaan vaivaton. Sinne pääsy on mahdollista pyörätuolilla ja muillakin apuvälineillä. Kalastuslaiturin tulee olla tasainen, suuri (1800- 2500 millimetriä x 2000 – 3600 millimetriä) ja märkänäkin luistamaton. Kalastuslaituri tulee rajata kai-teilla, käsijohteilla ja putoamisesteillä, jotta onnettomuuksia ei synny. Sopiva käsijohde on 700–900 millimetriä korkea. (Iloa ja hyötyä esteettömyydestä 2010, 15)

6 TUTKIMUSMENETELMÄT JA -AINEISTOT

Opinnäytetyö toteutetaan kehityssuunnitelmana. Kehityssuunnitelmassa kohteet kartoitetaan ja kartoitusten perusteella kartoitettaville kohteille annetaan tarvittaessa kehitys- ja parannusehdotuksia. Kartoituksen tarkoituksena on selvittää, miten tietty asia on kartoituksen aikana. Saatujen tulosten perusteella arvioidaan kartoitettujen luontoliikuntareittien soveltuvuutta esteettömiksi luontoliikuntakohteiksi.

Suunnitellessani opinnäytetyötä ja kartoituskohteita minulle ehdotettiin, että ottaisin tarkastelukohteiksi jo ennestään jonkin verran esteettömiä luontoliikuntareittejä. Nämä kohteet ovat Isokurun kodalle menevä reitti, Rykimäke-ron reitti, Ahvenlammen reitti sekä Luiron soiden Sokanaapan reitti.

6.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyössä käytetään kolmea tutkimusmenetelmää: havainnointia, teemahaastattelua sekä teemakyselylomaketta. Havainnointi suoritetaan yksilöhavainnointina sekä ryhmähavainnointina pyörätuolia ja mittaa apuna käyttäen. Havainnointia ja mittauksia tehdessäni käytin apunani Jyväskylän ammattikorkeakoulun hyvinvointiteknologian opiskelijan Kaisa Hirvosen (2009) Esteettömyyskartoitusmenetelmän soveltaminen luontomatkaileuympäristöön -opinnäytetyön liitteistä löytyvää esteettömyyskartoituksen tiedonkeruulomakkeen runkoa, josta kokosin kartoitukseeni soveltuvan lomakkeen. Pyörätuolin vuokrasin Sodankylän terveyskeskuksen fysioterapian osastolta. Alun perin tarkoitukseni oli kiertää reitit yhdessä jollakin tapaa liikuntarajoitteen henkilön kanssa, mutta reittien vaativuuden ja haasteellisuuden takia muutin suunnitelmiani ja vuokrasin itse pyörätuolin. Taulukossa 2 on listattu tutkimusmenetelmät kohteittain selkeyttämään tutkimusmenetelmiä kohteittain.

Taulukko 2. Tutkimusmenetelmät kohteittain

TUTKIMUSMENETELMÄT KOHTEITTAIN				
TUTKIMUSMENETELMÄT	KARTOITUSKOHTEET			
	Isokuru	Ahvenlampi	Rykimäkerö	Sokanaapa
Ryhmähavainnointi	X	X	X	X
Yksilöhavainnointi	X	X	X	X
Teemahaastattelu	X	X	X	
Tiedonkeruulomake	X	X	X	X
Pyörätuoli		X	X	X
Mittaus	X	X	X	X
Teemakyselylomake	X			

Ryhmähavainnoinnin menetelmässä apunani oli Metsähallituksen erikoissuunnittelija Erkki Tuovinen sekä avopuolisoni. Ryhmähavainnoinnin tarkoituksena oli saada eri näkökulmia kartoitettavaan kohteeseen. Havainnointiin käytettiin myös digitaalista kameraa dokumentoimaan materiaalia.

Teemahaastattelussa haastateltiin Pyhä-Luoston kansallispuiston puistonjohtajaa, kansallispuiston luontokeskuksen palvelupisteen hoitajaa sekä Metsähallituksen Lapin luontopalveluiden erikoissuunnittelijaa. Lisäksi haastateltiin retkeilijöitä reittien varrella. Olen liittänyt osia retkeilijöiden haastatteluista tuloksia kohteittain -kappaleen yhteyteen elävöittämään tekstiä.

Mittana käytin itse ostamaani Cocraft -merkkistä elektronista digitaalista vesi-vaakaa (kuvio 4) sekä tavallista mittanauhaa. Digitaalisen elektronisen vesi-vaakan avulla saatiin tietoa maaston kaltevuuksista.

Kuvio 4. Elektroninen digitaalinen vesivaaka.

Vesivaaka ilmoittaa kaltevuudet sekä asteina että prosentteina. Mittaaminen vesivaa'alla on nopeaa ja helppoa, koska vaaka on kevyt ja helppo kuljettaa mukana. Mittaaminen tapahtuu asettamalla vaaka halutulle alustalle jonka jälkeen vaaka ilmoittaa tuloksen digitaalisella näytöllä lukuna.

Mittauksissa koealana käytin noin viiden metrin matkaa reitin kulkusuuntaan kohden, jossa mittasin vaa'alla noin metrin välein saadakseni mahdollisimman tarkan tuloksen. Sivuttaista kaltevuutta mittasin asettamalla vesivaa'an poikittain reitin kulkusuuntaan nähden. Mittauskoealana käytin yhdestä viiteen metrin matkaa riippuen mitattavan reitin leveydestä.

Teemakyselylomakkeen tarkoituksena oli selvittää, mitä mieltä retkeilijät olivat Isokurun kodalle vievän reitin ominaisuuksista ja reitin varrella olevista palveluista, sekä pohtia, tulisiko esteettömän reitin jatkoa Pyhänkasteenpuutoukselle asti. Teemakyselylomakkeessa pohdittiin myös millaisia ominaisuuksia esteettömällä reitillä tulisi olla. Kyselyn tarkoituksena oli myös kartoittaa minkälaisia retkeilijöitä Isokurun luontopolulla vaeltaa ja käyttävätkö he apuvälineitä liikkumiseen. Teemakyselylomake suunniteltiin yhdessä Pyhäntunturin luontokeskuksen suunnittelijan Reeta Hyttisen ja luontokeskuksen palvelupisteinhoitajan Eila Pesosen kanssa. Teemakyselylomake oli kooltaan poikittainen A4-paperi ja se sisälsi kysymyksiä molemmin puolin paperia. Kysymyksiä oli yhteensä kymmenen kappaletta. Teemakyselylomake

sijoitettiin vastapäätä luontokeskuksen sisäänkäyntiä, josta se oli helppo havaita. Lisäksi teemakyselylomaketta mainostettiin satunnaisesti luontokeskuksen vierailijoille, jotta siihen kiinnitettäisiin vielä enemmän huomiota.

Teemakyselylomakkeen ajankohtana oli aluksi heinäkuu 2011, mutta teemakyselylomakkeen vastausaikaa jatkettiin elokuun loppuun asti, koska vastauksia ei tullut riittävästi. Vastauksia tuli näiltä kahdelta kuukaudelta 101 kappaletta. Suhteessa teemakyselylomakkeen ajankohtaan, on tulos kohtuullinen, sillä kysely ei ollut aktiivisena varsinaiseen sesonkiaikaan. Sesonkiajalla tarkoitan esimerkiksi ruska-aikaa, jolloin retkeilijöitä liikkuu enemmän. Teemakyselylomakkeen vastaamisen aktiivisuuteen pyrittiin vaikuttamaan pienellä palkinnolla, jonka sai luontokeskuksen palvelupisteestä teemakyselylomakkeen täytettyä. Palkintona oli joko luontoaiheinen postikortti, kirjanmerkki tai tarra. Teemakyselylomake on nähtävissä liitteissä 1-2.

Kaikki tiedonkeruumenetelmät eivät onnistuneet. Puuttumaan jäi Rykimäkeron päivävaellusreitin teemakyselylomakkeen vastaukset, sillä teemakyselyyn ei tullut yhtään vastausta. Teemalomake oli samanlainen ulkoasultaan ja kysymyksiltään kuin Isokuraa koskeva teemakyselylomake. Teemakysely oli sijoitettu Hotelli Luostotunturin vastaanottoon. Syy vastausten puuttumiseen saattaa olla se, että hotellin asiakkaat olivat kiireellisiä eikä heillä riittänyt mielenkiintoa, tai aikaa täyttää lomaketta. Teemakyselylomake oli käännetty myös englanniksi. Teemakyselylomakkeen sijoittaminen Rykimäkeron kotaan olisi ollut parempi ratkaisu.

Teemahaastattelu esteettömyysasiantuntijan kanssa ei onnistunut, sillä en saanut kiinni yhtäkään fysioterapeuttia. Koin kuitenkin, että esteettömyysasiantuntijan puuttuvat vastaukset teemahaastattelun kysymyksiin eivät ole tulosten kannalta merkittäviä. Ajallisesti opinnäytetyö toteutettiin vuoden 2011 lopun ja vuoden 2012 alun aikana.

6.2 Kartoituskohteet

Opinnäytetyön tarkastelu- ja kartoituskohteena ovat Pyhä-Luoston kansallispuiston kaksi päivävaellusreittiä, Ahvenlammen reitti sekä Luiron soilla sijaitseva Sokanaapan luontoliikuntareitti. Kartoittamani päivävaellusreitit kansallispuistossa olivat nimeltään Isokurun kodalle vielä reitti ja Rykimäkeron reitti.

Pyhä-Luoston kansallispuisto sijaitsee Itä-Lapissa osittain Pelkosenniemen-, Kemijärven-, sekä Sodankylän kunnan alueella (kuvio 5). Puisto koostuu vuonna 1938 perustetusta Pyhätunturin kansallispuistosta ja sen luoteispuolella sijaitsevasta Luoston alueesta, jotka yhdistettiin uudeksi kansallispuistoksi vuonna 2005. Pinta-alaltaan puisto on 142km² (kuvio 6). (Metsähallitus 2011)

Kuvio 5. Pyhä-Luoston kansallispuiston sijainti (Metsähallitus 2005)

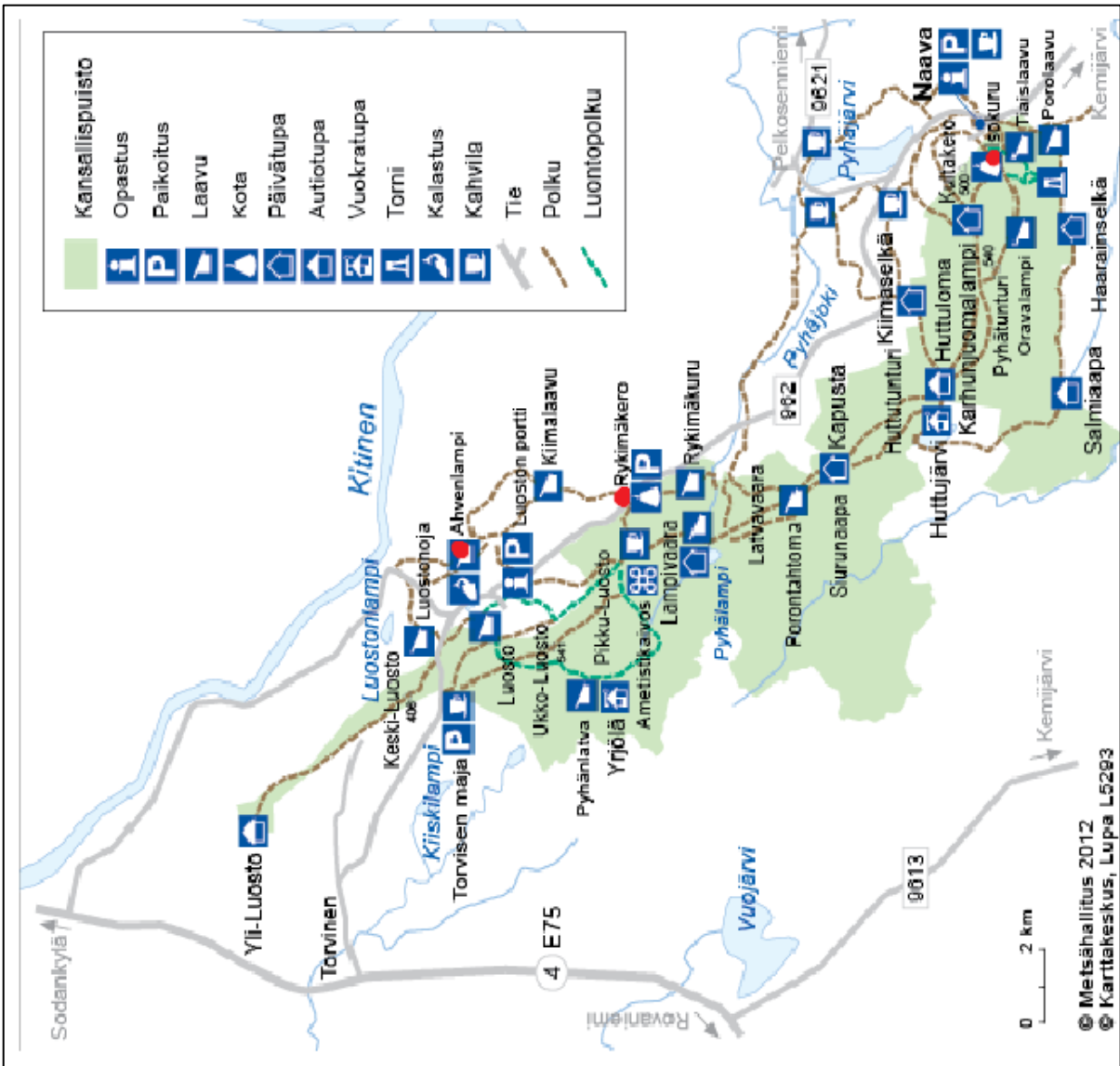
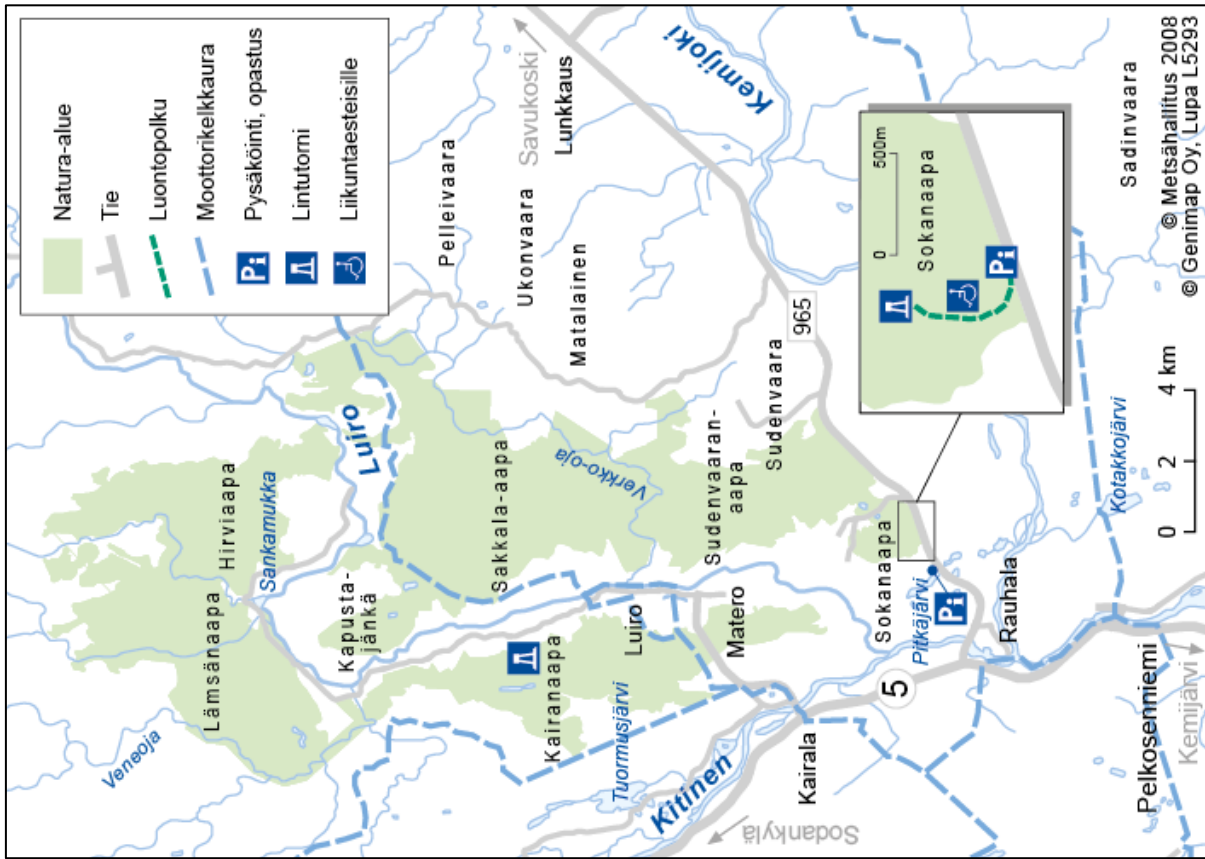
Puiston sisällä olevien Ukko-Luoston ja Lampivaaran lounaispuolella metsät ovat säästyneet kokonaan hakkuilta. lältään nämä metsät ovat jopa 400-vuotiaita. Puiston Luostotunturin alue tunnetaan komeista, vanhoista männiköistä. Pyhätunturi tunnetaan puolestaan geologiasta ja saamelaishistoriasta. (Metsähallitus 2011)

Tässä työssä tarkastelen reittiä luontokeskukselta Isokurun kodalle, sillä Isokuruun laskeutuvat jyrkät portaat rajoittavat esteetöntä luontoliikkumista. Kodan vieressä on polttopuuvarasto ja sekä kuivakäymälät, joista toinen on merkitty ISA -tunnuksella. Reitin aloituspaikkana toimii Pyhätunturin luontokeskus. Matkaa Isokurun kodalle kertyy aloituspaikasta noin kaksi kilometriä. Reitti on merkitty puihin oranssilla maalilla, viittoja on aina risteymäkohdissa. Reitin varrella pääsee tutustumaan alueen luontoon opastetaulujen avulla. Kuivalla säällä polun voi kiertää pikkukengissä. (Metsähallitus 2011)

Ahvenlammen reitti sijaitsee Luostotunturin vieressä, kansallispuiston ulkopuolella. Reitille pääsee Hotelli Luostotunturin takaa tai pysäköintialueelta päätien varrelta. Ahvenlammen ympäri kiertää kahden ja puolen kilometrin sorareitti, jota kunnostetaan myös talvisin. Reitti on kokonaan valaistu ja sen pitäisi soveltua myös pyörätuolilla liikkuville. Reitin varrella on kota, puuvasto ja kuivakäymälä. (Metsähallitus 2011)

Rykimäkeron reitti sijaitsee Pyhätunturin tien varressa, noin viiden kilometrin päässä Luostolta. Tien varressa on pysäköintialue, jolta pääsee reitille. Rykimäkeron parkkipaikalta noin kilometrin päässä on Rykimäkeron kotakylä, jossa on kaivo veden ottamista varten, tulentekopaikka sekä Rykimäkeron kota. Nähtävyytenä reitillä on Niliaitta sekä taustalla näkyvä kerokivikko. (Metsähallitus 2011)

Sokanaapan luontopolku lähtee Savukoskentien varrella olevalta pysäköintialueelta. Luontopolku on pituudeltaan noin kaksi kilometriä edestakaisin. Reitin aloituspiste on pysäköintialue, ja reitti päättyy Sokanaapan lintutornille. Polku on kauttaaltaan puupitkostettu. Reitti soveltuu myös pyörätuolilla ja lastenvaunujen kanssa kuljettavaksi. Myös lintutorniin pääsee pyörätuolin kanssa, jos mukana on avustaja. Polun varrella on suoluonnosta kertovia opastustauluja. (Metsähallitus 2011)

Kuvio 6. Kartoitettavat kohteet (Metsähallitus 2008, 2012)

7 TULOKSET KOHTEITTAIN SEKÄ KEHITYS- JA PARANNUS EHDOTUKSET

7.1 Teemahaastattelut

Kehityssuunnitelman yhdeksi tiedonkeruumenetelmäksi valittiin haastattelu. Haastattelumuodoksi valittiin teemahaastattelu, koska siinä haastateltavat henkilöt voivat itse vapaammin kertoa itseään koskettavista asioista. Teemahaastattelun tarkoituksena on johdatella ensiksi haastateltava termiin esteettömyys ja varmistaa, että hän ymmärtää termin merkityksen. Tämän jälkeen selvitetään haastateltavien näkemyksiä Pyhä-Luoston kansallispuiston ominaisuuksia esteettömyyden näkökulmasta. Haastattelut on toteutettu Metsähallituksen henkilökunnan osalta sähköpostitse. Sähköpostihaastattelussa haastateltava saa itse omin sanoin kirjoittaa kysymyksiin vastaukset. Sähköpostitse haastateltavat henkilöt olivat Metsähallituksen erikoissuunnittelija Erkki Tuovinen, Pyhä-Luoston kansallispuiston puistonjohtaja Hely Juntunen sekä Pyhä-Luoston kansallispuiston palvelupisteen hoitaja Eila Pesonen. Retkeilijöitä haastateltiin reittien varrella henkilökohtaisesti. Teemahaastattelun kysymykset ovat luettavissa liitteestä 3.

Haastatteluiden perusteella esteettömyys ymmärrettiin rakennettuna paikkana, jonne on helppo päästä. Esteettömyys rakennetussa ympäristössä palvelee kaikkia käyttäjiä, on looginen ja turvallinen, sekä helppo huoltaa.

Esteetön luontoliikunta oli kaikkien haastateltavien mielestä tärkeää, koska kaikilla ihmisillä tulisi olla mahdollisuus päästä nauttimaan luonnosta ja sen rauhasta, virkistäytyä ja kokea luonto sellaisenaan. Haastateltavien mielestä on kuitenkin tärkeää huomioida, että kaikkialle ei tarvitse rakentaa esteettömiä kohteita. Toimiva, esteetön luontoliikuntareitti tulisi olla sellainen, jossa jokainen luontoliikuntareittiä käyttävä pystyisi kokemaan luonnon mahdollisimman monimuotoisena ja virikkeellisenä. Reitin tulisi tarjota elämyksiä kaikille asteille. Lisäksi reitin tulisi olla turvallinen ja mahdollisimman tasaiseen maastoon sijoittuva, jotta liikkuminen onnistuisi mahdollisimman vaivattomasti. Reitillä tulisi huomioida riittävä leveys, kaltevuuksien minimoiminen, reunaesteet ja toimintarajoitteisten henkilöiden ohjauskeinot (esimerkiksi näkövamma). Reitillä tulisi myös huomioida riittävät mahdollisuudet levähtämiseen.

Pyhä-Luoston kansallispuiston kehittäminen esteettömyyden näkökulmasta koettiin tärkeäksi sekä puiston alueella, että sen lähiympäristössä, mutta kysyntä esteettömille palveluille koettiin tällä hetkellä vähäiseksi. Kansallispuiston maasto koettiin hankalaksi ja haastavaksi esteettömän rakentamisen näkökulmasta, mutta haastatteluiden perusteella oltiin kuitenkin yksimielisiä siitä, että alueelta löytyy myös kohteita, joihin voidaan rakentaa esteettömiä kohteita.

Esteettömyyden kehittämisestä hyötyisivät alueen matkailupalveluiden tarjoajat, majoittajat, alueen kunnat, Metsähallitus sekä etenkin kaikki matkailijat. Esteettömyyden kehittämisen myötä myös matkailualueen imago kehittyisi. Esteettömyyttä voitaisiin kehittää Pyhä-Luoston kansallispuistossa parantamalla jo olemassa olevia reittejä sekä ottamalla huomioon käyttäjien toiveet ja realiteetit. Tarvitaan myös yhteistyöhalukkuutta lähikunnilta, jotta suunnitelmia voidaan toteuttaa.

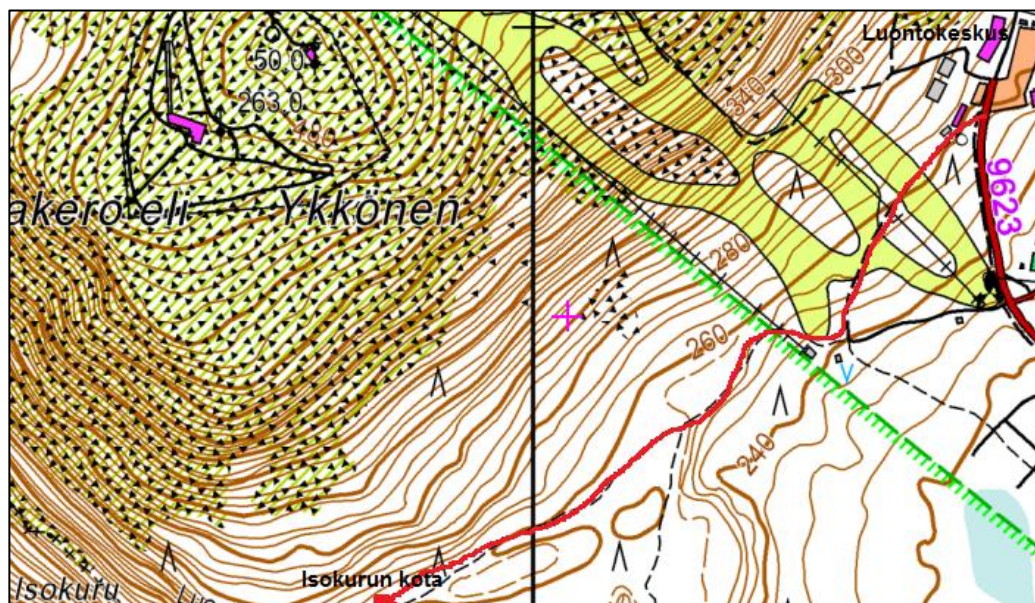
7.2 Isokuru

Reitti kodalle lähtee Pyhätunturin luontokeskukselta (kuvio 7). Reitti sijaitsee tunturilla, joten on otettava huomioon, että reitti kulkee maaston muotoja mukaillen ja näin ollen suuriakin kaltevuuksia saattaa esiintyä. Matkaa Isokurun kodalle kertyy aloituspaikasta noin kaksi kilometriä

Tiedonkeruumenetelminä käytin havainnointia, havainnoinnin apuna mittamista ja tiedonkeruulomaketta, digitaalisella kameralla dokumentointia sekä reitillä kulkevien ihmisten haastattelemista, sekä luontokeskuksella pidettävää teemakyselylomaketta. En käyttänyt pyörätuolia havainnoinnin apuna tällä kohteella, sillä tiesin reitin olevan vaikeakulkuinen. Kartoitus tapahtui alkusyksystä 2011.

7.2.1 Havainnointi ja mittaustulokset

Kohteeseen pääsee julkisella liikenteellä. Lähin pysäkki on hotelli Pyhätunturin vieressä. Auton voi jättää asfaltoidulle pysäköintialueelle, joka sijaitsee luontokeskuksen ja hotelli Pyhätunturin välissä. Pysäköintialueen kaltevuus oli 2.00–4.75 %. Sivuttaista kaltevuutta oli vain noin 0.85 %. Kaltevuus johtuu siitä, että pysäköintialueelle tultaessa on noustava jonkin verran tunturia serpentiinimäisesti ylöspäin. Pysäköintialue oli suuri ja tilava. En kuitenkaan huomannut, että parkkipaikalla olisi ISA -tunnuksella merkittyjä paikkoja.

Kuvio 7. Isokurun reitti kartalla (Retkikartta 2012). Reitti on merkitty punaisella värillä

Reitille mentäessä opastus oli luontokeskuksen vieressä. Puinen kyltti oli helposti havaittavissa sekä selkeästi luettavissa, ja se kertoi, minne suuntaan oli lähdettävä. Pintamateriaaliltaan se oli heijastamaton. Teksti oli tummemmalla, kaiverrettuna ja näin ollen se erottui hyvin taustastaan. Opaste kertoi myös, kuinka pitkä matka kohteeseen oli sekä reitin vaativuusluokituksen, joka tässä tapauksessa oli sininen ympyrä (helppo reitti). Myös luontokeskuksen vieressä oleva Nordic Fitness -sauvakävelyreittikartta antoi osviittaa kansallispuiston alueesta ja sen sisältämistä retkeilyreiteistä, mutta kyltin sijainti oli huono. Kyltti jäi pysäköityjen autojen taakse ja näin ollen sen luo oli vaikea päästä. Nordic Fitness -kartta ei ole Metsähallituksen luontopalveluiden ylläpitämä, joten en kiinnittänyt siihen sen enempää huomiota.

Reitti oli materiaaliltaan soraa. Sora on kovaa ja kastuessaankin luistamaton. Reitti rajautui selvästi metsän kasvillisuuksiin. Luontokeskuksen kohdalla mittasin nousua noin viiden metrin matkalta 3.66–8.78 % ja sivuttaiskaltevuutta 0.83–9.53 %. Pian tämän jälkeen tuli ensimmäinen selkeä nousu. Kaltevuutta noin viiden metrin matkalla oli 3.83–6.06 % ja sivuttaiskaltevuutta 1.05–2.03 %. Reitti kulki laskettelurinteen poikki (kuvio 8). Laskettelurinnettä kunnostettiin parhaillaan ajamalla turvetta ja maata rinteen pohjaksi. Koska alkusyksy oli ollut sateinen, pohja oli vettynyt ja muodostunut mudaksi, ja peittänyt näin reitin alleen.

Kuvio 8. Vettynyt reitti

Reitin alussa ei ollut varoitusta huonokuntoisesta reitistä. Tähän loppuisi liikuntarajoitteisen matka, sillä vettynyttä reittiä ei päässyt kiertämään mistään. Reitti on ollut kesällä kulkukelpoisempi. Rinnealueella sivukaltevuutta oli rinteiden mukaisesti noin viiden metrin koealueella 7.11–13.00 %.

Rinteen jälkeen reitti laskeutui lähemmäs metsän reunaan. Reitti laskeutui rinteiden sivusta pois päin ja oli hyvin jyrkkä. Tämän jälkeen reitti jakaantui kahteen suuntaan. Toinen reitti lähti vasemmalle, jonka alapuolella oli hissien huoltorakennus. Oikeanpuoleinen reitti meni metsää kohden ja havainnoin opastuksen puutteelliseksi. Puussa oleva oranssi maalimerkki ei yksinään riitä reitin risteyskohdassa kertomaan oikeaa kulkusuuntaa. Vaaka ilmoitti reitille 4.25–19.48 % kaltevuutta ja sivukaltevuutta 11.56–20.6 %. Alamäki oli suuri.

”Saa tehdä kovasti töitä tällä reitillä, aivan hiki on. Tulen juuri katsomasta Pyhänkasteenputousta. Maisemat ovat kuitenkin mukavat ja sauvat auttavat eteenpäin. Käyn täällä useasti happea haukkaamassa ja kuuntelemassa luonnon ääniä.” – 65 -vuotias mies Isokurun reitin varrella.

Frisbeegolf -merkin kohdalla alamäkeä oli 4.58–8.86 % ja sivukaltevuutta 2.23–5.46 %. Reitti kulki tuolihissin alta, joka ei kesäaikaan ole käytössä. Tuolihissien alta nousua oli 11.06–21.30 % ja sivuttaiskaltevuutta 2.41–6.70 %. Lähestyin kansallispuiston rajaporttia. Portti oli helposti havaittava ja se sisälsi tietoa kansallispuistosta usealla eri kielellä. Teksti oli yhtenevä ja helposti luettavissa. Portin tekstin alusmateriaali oli kiiltämätön. Nousua ennen porttia kertyi 4.16–16.25 % ja sivukaltevuutta 4.15–9.43 %. Pian portin jälkeen tuli kävijälaskuri. Metsä reitin varrella oli vanha ja upea.

Reitin varrella oli kansallispuistosta kertovia tietotauluja (kuvio 9). Tietotaulut olivat sijoitettu reitin varrelle niin, että ne kertoivat informaatiota kohteesta, jossa ne sijaittivat. Törmäysvaaraa ei ollut, sillä tietotaulut olivat sijoitettu reitin ulkopuolelle ja niiden edessä oli reilusti tilaa. Pääsy tietotaulujen luo oli vaivatonta ja ne olivat helposti havaittavissa. Tietotaulut olivat ulkoasultaan yhteneviä. Tietotaulujen alareunojen korkeus oli 910 millimetriä ja yläreunan korkeudet 1210 millimetriä. Tietotauluissa oli tekstin lisäksi myös kuvia.

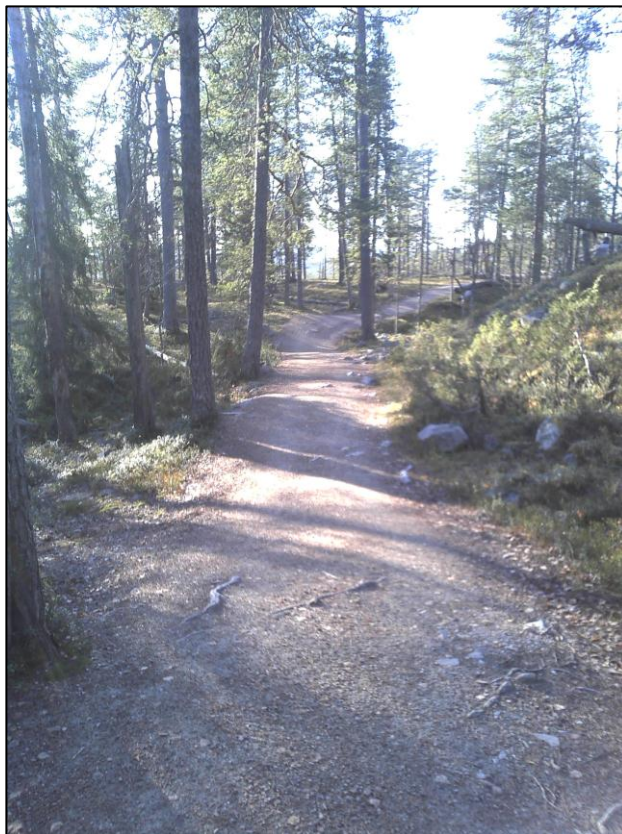
Kuvio 9. Tietotaulu. Vieressä Nordic Fitness -sauvakävelyreitoin opasteet

Ennen ensimmäistä suuntaopaskylttiä mittasin kaltevuutta 7.86–14.58 % ja sivukaltevuutta 1.83–4.75 %. Opaskyltti oli samanlainen ominaisuuksiltaan kuin lähtöpaikassa ja osoitti suunnan myös takaisin. Se oli helposti havaittavissa ja luettavissa. Suuntaopaskyltti oli sijoitettu reitin reunaan sellaiseen

paikkaan, josta sitä pääsi vaivatta lukemaan. Kyltistä kävi myös ilmi, miten pitkä matka minnekin paikkaan oli. Reitti jatkui kohti Isokurun kotaa. Pian opasteen jälkeen tuli kahden reitin risteys. Risteämiskohdassa joutui kapuamaan jonkin verran ylöspäin. Vaaka antoi lukemat 8.95–18.81 % ja sivuttaista kaltevuutta 2.00–12.48 %.

Reitillä kulkeminen vaikeutui lähestyessä kotaa (kuvio 10). Reitillä kulkemista vaikeuttivat juurakot ja reitin kapeneminen joissain kohdissa. Selkeä kompastumisvaara oli olemassa. Kapeimmillaan reitti oli noin puolitoista metriä leveä. Ennen kotaa reitti laskeutui alamäkeen ja kaltevuutta oli 5.46–15.00 % kunnes reitti teki ison mutkan kaltevuuden ollessa 22.20–26.93 %. Sivuttaista kaltevuutta oli 0.66–6.26 %.

”Mitäs oikein puuhaat, erikoisen näköinen laite sinulla? Esteettömyyskartoitus? Ihan hyvällä asialla olet. Kyllä täällä pystyy ihan hyvin retkeilemään lasten kanssa, mutta ihan lastenvaunujen kanssa en kyllä lähtisi. Onneksi lapset ovat jo niin isoja, että osaavat jo itsekin kävellä.” – Perheellinen mies Isokurun reitin varrella.

Kuvio 10. Esteet reitillä

Kodan luona oli opastusviitta, joka näytti suunnan kohteesta jatkuville reiteille sekä takaisin alkupisteeseen. Suuntaopaskyltti oli yhdenmukainen muiden suuntaopaskylttien kanssa. Kodan rakennusmateriaali oli puu (kuvio 11). Kodan vieressä oli ulkokuussit sekä polttopuuvarasto.

Kuvio 11. Isokurun kota

Kodan edessä oli puupitkos, joka oli vapaalta leveydeltään 1190 millimetriä. Puupitkoksessa oli myös reunat, johon kulkuväylä rajautui. Reunat olivat 40 millimetriä korkeita ja leveitä. Rakennusmateriaalin puu on kova, mutta kas- tuessaan liukas. Kaltevuutta oli 2.10–3.58 % ja sivuttaista kaltevuutta 0.00–0.85 %. Kulkuväylällä ei ollut portaita. Kulkuväylän läheisyydessä oli pu- toamisvaaran aiheuttava tasoero, mutta sinne pääsy oli estetty käsinojalla.

Kodan sisäänkäynti oli helppo havaita. Oven yläpuolella luki kodan nimi pui- sessa kyltissä. Kyltti oli yhdenmukainen ulkoasultaan verrattaessa esimerkik- si opasviittoihin. Kyltissä oli myös Metsähallituksen logot. Sisäänkäynnin yh- teydessä ei ollut äänimajakkaa (esimerkiksi tuulikello). Sisäänkäynnin yhtey- dessä ei ollut luiskaa. Kodan ovi oli helppo havaita ja se oli ovityypiltään kääntöovi. Oven avautuvan reunan puolella oli vapaata tilaa puupitkoksen

verran (1190 millimetriä). Oven vetimen korkeus oli 370 millimetriä ja se ei erottunut tummuuskontrastiltaan taustastaan. Vetimen materiaali oli puu, joka saattaa kastuessaan luistaa. Kastumista estämässä oli kuitenkin katos ennen sisäänkäyntiä. Ovi oli avattavissa yhdellä kädellä eikä siihen tarvinnut käyttövoimaa. Ovi ei sulkeutunut itsestään ja pysyi auki itsestään tuulettomalla ilmalla. Ovea ei kuitenkaan pystynyt kiinnittämään auki asentoon.

Kodan lattiamateriaalina oli puu (kuvio 12). Tulipaikan edessä materiaalina oli metallia ja betonia. Vapaata liikkumistilaa kodassa oli vaihtelevasti 1130–1300 millimetriä. Kodassa oli kahdenlaisia puisia istuimia. Seiniä kiertävät istuimet olivat kiinteitä, ja niiden korkeus oli 520 millimetriä. Liikutettavat istuimet olivat 370 millimetriä korkeita, mutta paikoin huonokuntoisia. Kodassa ei ollut pöytää, mutta polttopuuteline löytyi. Puita oli valmiina ja lisäksi löytyivät makkaratikut ja nokipannuteline. Sisäänkäynnin yhteydessä oli myös lappio ja harja.

Kuvio 12. Isokurun kodan sisätila

Polttopuuvarasto (kuvio 13) oli kodan takana ja sinne pääsi kapeaa puupitkosta pitkin (leveys 470 millimetriä). Puupitkoksessa ei ollut reunoja, joten horjahtamisvaara oli olemassa. Pitkoksen vieressä molemmilla puolilla oli paljon kiviä. Puuvaraston ovi oli salvalla lukittava, joten sitä ei saanut yhdellä

kädellä auki. Oven avaamiseen ei tarvittu voimaa. Varaston sisältä löytyi kirves.

Kuvio 13. Kulkuväylä polttopuuvarastolle

Isokurun kodan läheisyydessä oli kuivakäymälät. Kuivakäymälöiden eteen oli rakennettu puinen luiska, joka oli kooltaan 3.5 metriä x 5 metriä. Luiskan kaltevuus oli 2.5 %, ja sivuttaista kaltevuutta oli 1.2–1.73 %. Luiska saattaa olla kastuessaan liukas.

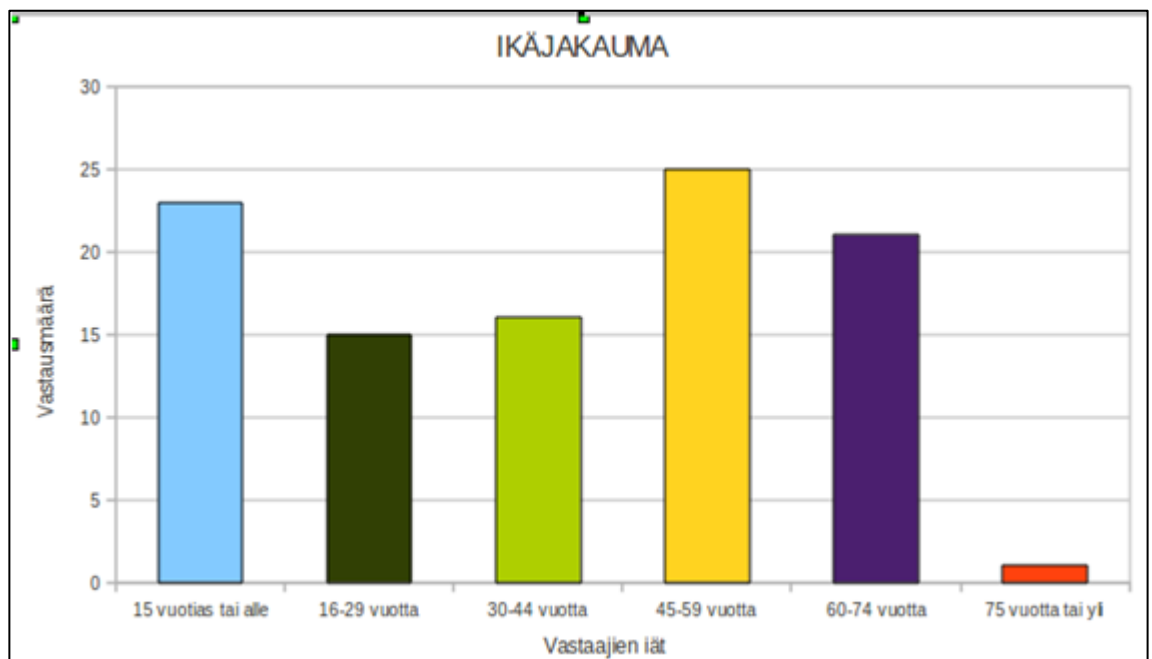
Toinen kuivakäymälöistä oli ISA -tunnuksella merkitty. Kuivakäymälöiden opastemerkinnot eivät olleet sukupuoleen sidottuja. Huussien opastemerkit oli sijoitettu ovien yläpuolelle, josta ne oli helppo havaita. Opasteen tekstin korkeus maasta oli 1800 millimetriä. Kuivakäymälöiden sisäänkäynnit olivat katettuja, ja niiden ovet oli helppo havaita. Sisäänkäyntien yhteydessä ei ollut äänimajakkaa (esimerkiksi tuulikelloa). Oven kahvaan oli helppo tarttua. Kahvan korkeus maasta oli 850 millimetriä. Ovien korkeudet olivat 1540 millimetriä.

ISA -tunnuksella merkityn kuivakäymälän istuimen oikealle puolelle jäi tilaa 530 millimetriä, ja vasemmalle 530 millimetriä. Istuimen eteen jäi vapaata tilaa 1500 millimetriä. Kuivakäymälän istuimen materiaali oli valkeaa muovia, ja istuimen korkeus oli 460 millimetriä. Istuimen läheisyydessä oli käsituet molemmilla puolilla, ja niitä oli mahdollista käyttää yhdellä kädellä. Käsitukien korkeudet olivat 800 millimetriä, ja niiden etäisyys toisistaan oli 750 millimetriä. Käsituet yltivät istuimen reunan yli noin 300 millimetriä. Käsituissa ei ollut paperirullapidikettä.

Muita huomioitavia seikkoja olivat muun muassa naulakot, jotka olivat sijoitettu seiniin, sekä ovissa olevat ikkunat, joiden merkitys lienee tuoda luonnonvaloa huussiin.

7.2.2 Teemakyselylomakkeen tulokset

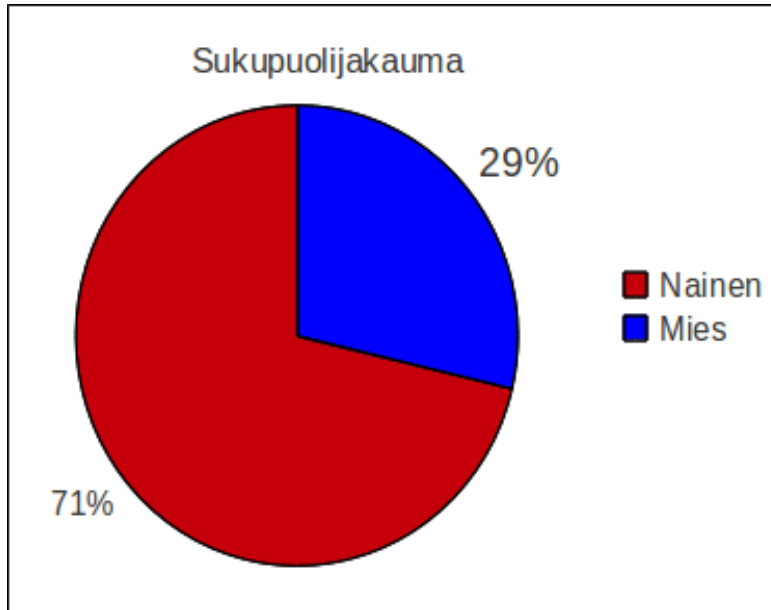
Kuviossa 14 on esitelty teemakyselylomakkeeseen vastanneiden henkilöiden iät. Teemakyselylomakkeeseen vastanneita henkilöitä oli yhteensä 101 kappaletta.

Kuvio 14. Ikäjakauma (n=101)

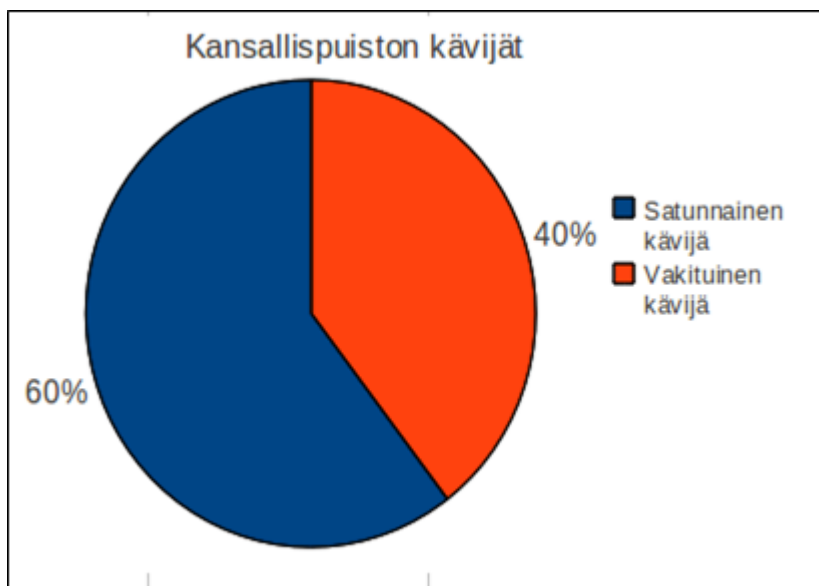
Kuvion 15 perusteella kyselyyn vastasi enemmän naisia kuin miehiä. Naisten vastausten määrä oli noin $\frac{3}{4}$ annetuista vastauksista kun taas miesten vasta-

usten määrä oli vain $\frac{1}{4}$. Tästä voitaneen päätellä, että aihe kiinnosti naisia enemmän kuin miehiä.

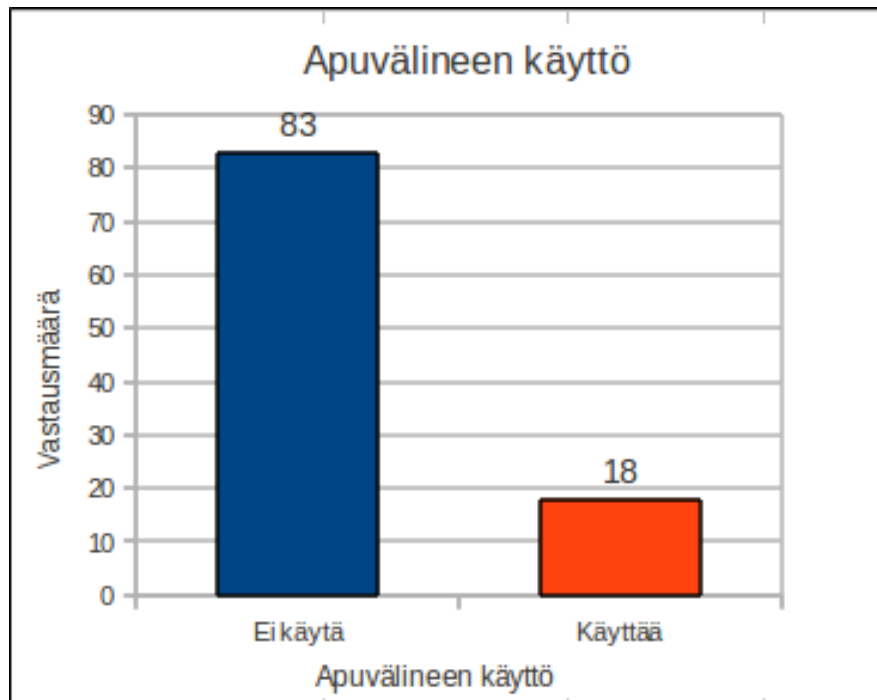
Kuvio 15. Sukupuolijakauma (n=101)

Kyselomakkeeseen vastanneet henkilöt mielsivät itsensä joko ”vakituiseksi kävijäksi” tai ”satunnaiseksi kävijäksi”. Kuvion 16 mukaan ”satunnaiseksi kävijäksi” itsensä mieltäneitä kävijöitä oli enemmän kuin ”vakituksia kävijöitä”. ”Vakituksia kävijöitä” oli vastanneista 40 % ja ”Satunnaisia kävijöitä” jäljelle jäävä 60 %. Koska vastaajia oli yhteensä 101 kappaletta, on kuvion 16 arvot pyöristetty.

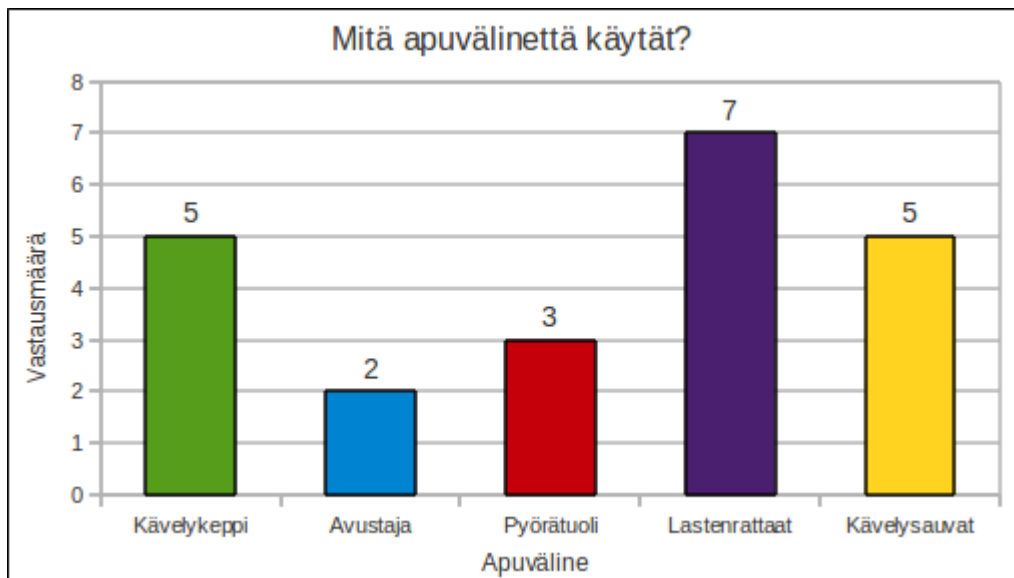
Kuvio 16. Kansallispuiston kävijät (n=101)

Kuvion 17 perusteella tulokset jakaantuivat niin, että suurin osa vastanneista ei käyttänyt minkäänlaista apuvälinettä liikkuessaan. Vastanneiden keskuudesta löytyi kuitenkin 18 henkilöä, jotka käyttivät liikkuessaan jonkinlaista apuvälinettä. Teemakyselylomakkeessa oli listattuna yhdeksän erilaista apuvälinettä mukaan lukien avustaja. Lisäksi kyselyyn oli annettu sarake, johon oli mahdollista kirjoittaa jokin muu kuin listassa mainittu apuväline.

Kuvio 17. Apuvälineen käyttö (n=101)

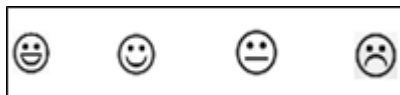
Kuviossa 18 näkyvät vain ne apuvälineet, joita vastaajat olivat listanneet käyttävänsä. Listassa mainitsemattomaksi apuvälineeksi listattiin sauvakävelysauvat. Kaikki teemakyselylomakkeeseen vastanneet eivät mieltäneet sauvakävelysauvoja apuvälineeksi, joten kyselyn vastaajien joukossa saattoi olla enemmänkin sauvakävelysauvojen käyttäjiä. Kuviossa 18 tulee huomioida, että osa vastaajista käyttää useampaa apuvälinettä liikkuessaan.

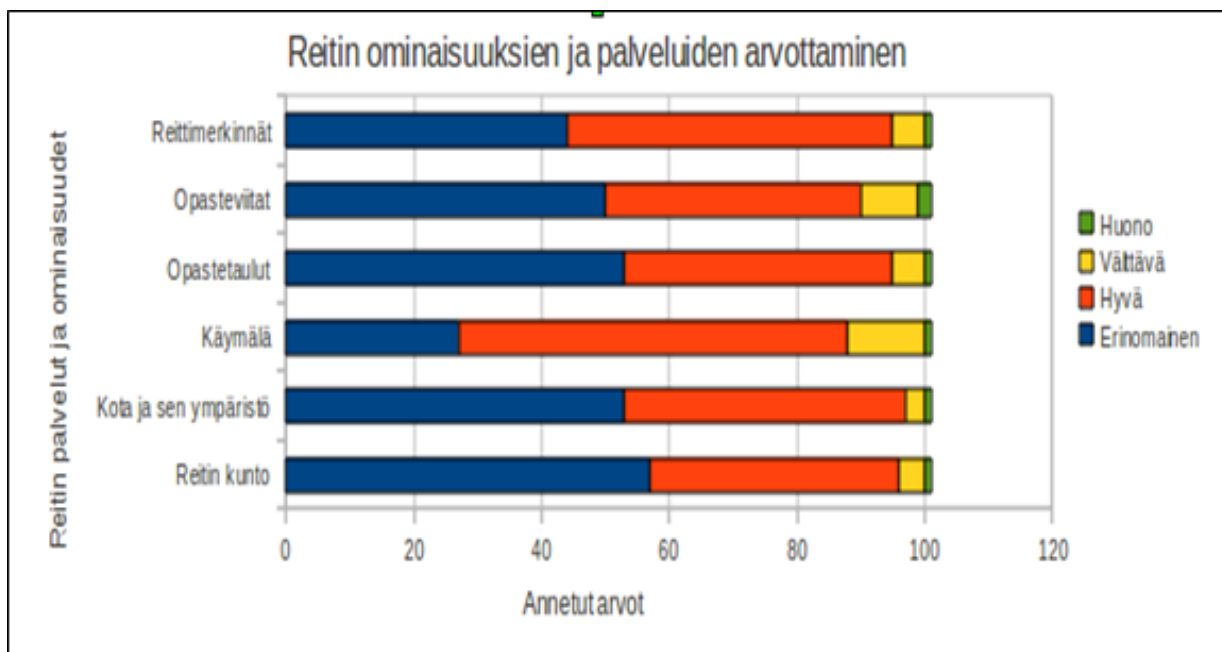
Kuvio 18. Mitä apuvälinettä käytät (n=18)

Kuviosta 18 voidaan huomata, että apuvälineenään lastenrattaita käyttäviä henkilöitä oli eniten. Vastausten perusteella myös sauvakävelysauvoja ja kävelykeppiä käytettiin vastaajien keskuudessa. Pyörätuolin käyttäjiä vastaajista oli kolme. Avustajaa apunaan käyttäviä henkilöitä vastaajista oli kaksi.

Reittien ominaisuuksien ja palveluiden arvottaminen tapahtui rastimalla tai ympyröimällä sopiva vaihtoehto. Vaihtoehdot olivat merkitty hymynaamoilla seuraavassa järjestyksessä:

Ensimmäinen vaihtoehto tarkoittaa ”erinomaista”, toinen vaihtoehto tarkoittaa ”hyvää”, kolmas vaihtoehto tarkoittaa ”välttävää” ja neljäs vaihtoehto ”huonoa”. Kuvion 19 arvot on saatu laskemalla yhteen kaikkien vastausten määrä kullakin kohdetta määrittelevällä adjektiivilla.

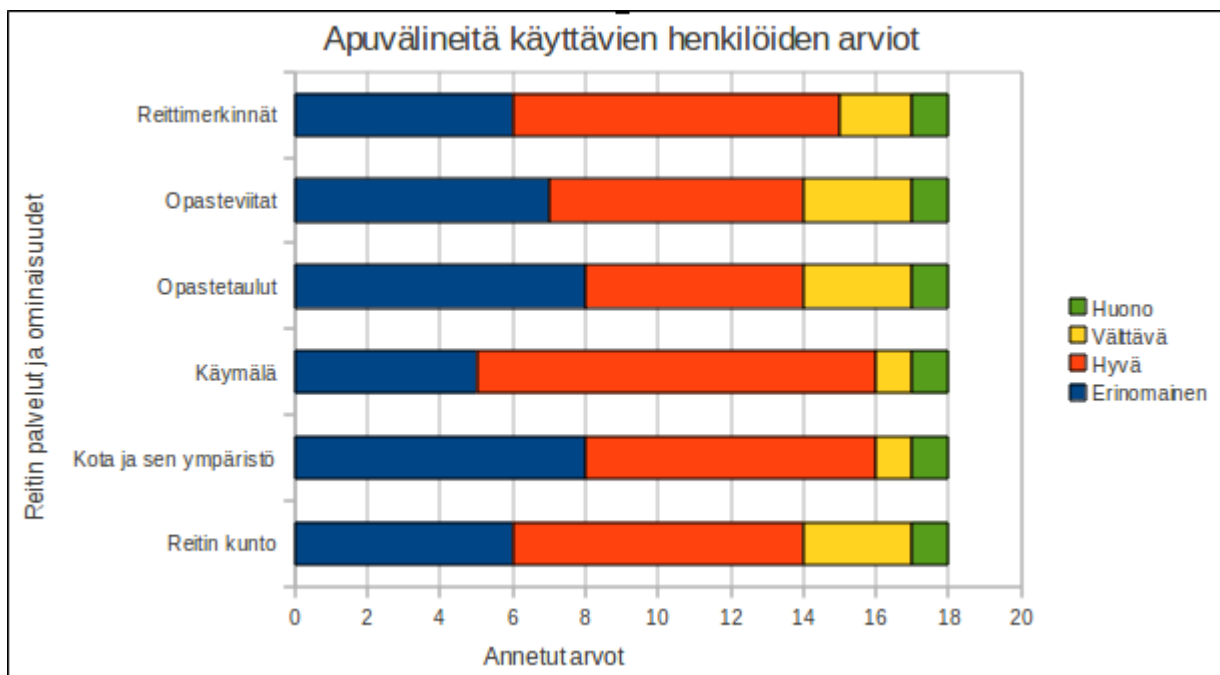

Kuvio 19. Reitin ominaisuuksien ja palveluiden arvottaminen (n=101)

Kuviosta 19 voidaan huomata, että vastauksia oli annettu melko tasaisesti riippumatta kohteesta. Muutamia poikkeavuuksia kuitenkin löytyi jokaiselta sarakkeelta. Eniten ”erinomainen” -vastausta oli saanut Isokurun kodan luo vievän reitin kunto, sekä kota ja sen ympäristö. Tästä voidaan päätellä, että näistä asioista kyselyyn vastanneet reitillä kulkijat ovat olleet tyytyväisiä.

”Hyvä” -vastauksia oli annettu tasaisesti. Poikkeuksena kuitenkin käymälä, jossa esiintyy eniten arvioiden vaihtelua. Käymälää tarkastellessa oli annettu eniten ”välttävä” -vastauksia. Tästä voidaan päätellä, että käymälän suhteen kyselyyn vastanneet eivät ole olleet tyytyväisiä. Kuviota 19 tarkastellessa eniten ”huono” -vastauksia oli saanut opasteviitat, mutta vastausten arvojen määrä oli todella alhainen, alle viisi kappaletta. Kaiken kaikkiaan reitin ominaisuudet ja palvelut oli koettu olevan enemmän positiivia kuin negatiivisia.

Kuviosta 20 voidaan huomata, että apuvälineitä käyttävät vastaajat arvottivat Isokurun reitin ominaisuudet ja palvelut enimmäkseen ”erinomaisiksi” ja ”hyviksi”. Verrattaessa kuvioon 19, jossa oli annettu kaikkien vastaajien arvioinnit, huomattavimmat erot löytyivät reitin kunnosta sekä opasteviittojen ja opastetaulujen kohdalta. Myös käymälä oli arvotettu eri lailla. Käymälä oli saanut paremman arvion apuvälineitä käyttäviltä vastaajilta, kuin verrattaessa kaikkiin vastauksiin.

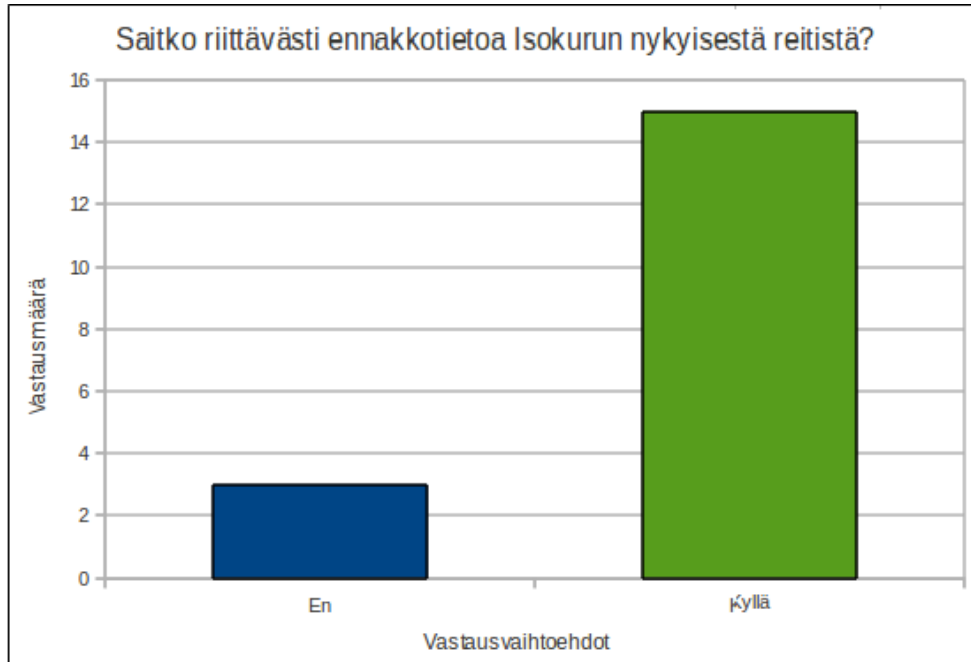
Kuvio 20. Apuvälineitä käyttävien henkilöiden arviot (n=18)

Kuviosta 21 voidaan huomata, että suurin osa kyselylomakkeeseen vastanneista koki saaneensa riittävästi ennakkotietoa Isokurun nykyisestä reitistä. Noin 33 kappaletta vastaajista kuitenkin koki, että he eivät saaneet riittävästi ennakkotietoa Isokurun reitistä.

Kuvio 21. Ennakkotieto a (n=101)

Tarkastellessa kuviota 22, jossa on otettu huomioon pelkästään apuvälineitä käyttävien henkilöiden arviot, oli valtaosa vastaajista kokenut saaneensa riittävästi ennakkotietoa Isokurun nykyisestä reitistä. Kuvaajien perusteella voidaan sanoa, että henkilöt jotka eivät saaneet riittävästi ennakkotietoa, olivat pääosin henkilöitä, jotka eivät käyttäneet liikkueessaan apuvälinettä.

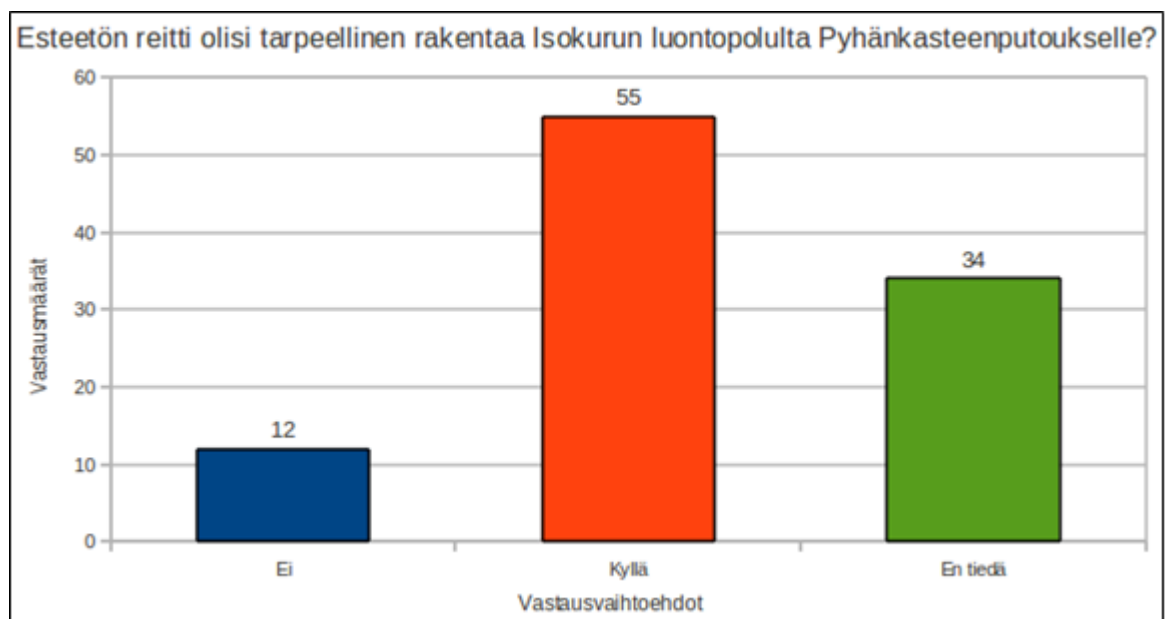
Kuvio 22. Ennakkotieto b (n=18)

Kuviosta 23 voidaan huomata, että ennakkotietoa saatiin monesta paikasta. Suurin osa vastaajista käytti tiedonlähteenä Internetiä sekä sukulaisiltaan ja tuttaviltaan saatua tietoa. Merkittävä tiedonlähde oli myös Pyhätunturin luontokeskus sekä kansallispuistoa koskevat esitteet, kartat sekä lehdet.

Kuvio 23. Käsitekartta

Kuviosta 24 voidaan huomata, että 55 teemakyselomakkeeseen vastannutta koki, että esteetön reitti olisi tarpeellinen rakentaa Isokurun luontopolulta Pyhäkasteenputoukselle. 34 teemakyselylomakkeeseen vastannutta henkilöä ei tiennyt, tai ei halunnut ottaa kantaa kysymykseen. 12 teemakyselylomakkeeseen vastannutta ajatteli, että esteettömän reitin rakentaminen ei ole tarpeellista.

Kuvio 24. Esteettömän reitin rakentaminen (n=101)

7.2.3 Esteettömän reitin ominaisuudet ja muu palaute

Kyselyyn vastanneet pohtivat esteettömälle reitille ominaisuuksia, joita tulisi ottaa huomioon reittiä rakentaessa. Reitillä tulisi ottaa huomioon sen käyttäjät ja heidän tarpeet. Reitin tulisi olla lapsiystävällinen ja helposti kuljettava. Reitin tulisi olla myös turvallinen, ehjä ja tasainen sekä sateellakin luistamaton. Reitillä ei saisi olla kaatuneita puita, juuria tai kiviä estämässä kulkemista. Reitin tulisi olla myös riittävän leveä, jotta myös pyörätuolia käyttävät ja heidän avustajansa pääsevät etenemään reitillä vaivatta.

Reitin varrella tulisi olla mahdollisuus ihailta maisemia ja luontoa. Reitillä tulisi olla riittävästi levähdyspaikkoja istuimiseen. Reitin varrella tulisi olla opasteita, joissa on ajateltu myös näkövammaisten henkilöiden tarpeet. Reitin varrella tulisi olla myös esteetön huussi, jossa olisi paperia.

Kaikkien näiden ominaisuuksien lisäksi on myös pohdittava, voisiko reitin rakentaa jo olemassa olevaa polkua myötäillen ja luontoa kunnioittaen. On myös ajateltava reitin helppohoitoisuutta ja kunnostustarvetta. Ennen kaikkea reitin tulisi olla sellainen, että kaikki pääsisivät sinne.

Muita ehdotuksia ja palautetta tuli runsaasti. Eniten toivottiin, että Annikinlammen laavu palautettaisiin ja että käymälöistä löytyisi vessapaperia. Lisäksi toivottiin, että opastusta tehtäisiin selvemmäksi etenkin luontopolun ja Oravanlammen risteyksessä, ja Luostolla pysäköintialueen läheisyydessä.

Teemakyselylomakkeeseen vastanneet huomauttivat, että Isokuruun laskeutuvat portaat ovat jyrkät ja talvella erittäin vaaralliset liukkauden takia. Kyselyyn vastanneet toivoivatkin, että portaiden kunnossapitoon kiinnitettäisiin erityistä huomiota. Teemakyselylomakkeeseen vastanneiden mielestä huomion arvoisia seikkoja ovat myös tukiköydet, joita on Karhunjuomalammen reitin varrella. Niitä tulisi kiristää, jotta niistä olisi parempi ottaa tukea. Lisäksi toivottiin, että rakennettaessa puupitkoksia reittien varrelle, tulisi ottaa huomioon pitkoslautojen rakojen suuruus, jotta sauvakävelysauvat tai koirien tassut eivät juuttuisi tai lipsahtaisi rakoon.

Kyselyyn vastanneet kehuivat reitin siisteyttä, mutta huomauttivat että tupakantumppeja oli etenkin Isokurun kodan läheisyydessä. Siisteyden lisäämiseksi toivottiin roskiksia reittien varrelle.

Osa kyselyyn vastanneista koki, että nykyisellään Isokurun kodalle vievä reitti ei ole esteetön. Eräs kyselyyn vastannut henkilö huomautti, että hän ei päässyt reitille, koska on liikuntarajoitteinen ja reitti oli liian vaativa. Reitin esteettömyyteen liittyen toivottiin myös, että mikäli esteetön reitti toteutuu, tulisi sitä mainostaa ja reitin suunnittelussa tulisi käyttää liikuntarajoitteista koeryhmää. Lisäksi keuhuttiin, että on hienoa, että esteettömyys on otettu asiaksi.

Erikoisimpiin toiveisiin kuuluivat esimerkiksi pisuaarin rakentaminen huussein mihiä varten sekä liaanien rakentaminen reittien varrelle. Liaanilla vastaaja tarkoittanee vaijeriköyttä, jonka avulla liu'utaan paikasta toiseen.

Yleisesti ottaen Isokurun kodan kautta Karhunjuomalammelle mentävää reittiä keuhuttiin maisemallisesti ja näköalallisesti kauniiksi paikaksi vaeltaa. Reittiä keuhuttiin lapsiystävälliseksi, monipuoliseksi sekä elämyksekkääksi. Lisäksi toivottiin, että reittiä tulisi markkinoida vielä enemmän turisteille sekä laittaa enemmän tietoa saataville myös englanniksi. Teemakyselylomakkeeseen vastanneiden listaamia esteettömän reitin ominaisuuksia on nähtävissä liitteestä 4.

7.2.4 Kehitys- ja parannusehdotukset

Isokurun kodalle vievä reitti ei sovellu esteettömäksi luontoliikuntakohteeksi sen mäkisyyden ja epätasaisuuden vuoksi. Reitti myös kapeni joissain kohdissa pyörätuolille liian ahtaaksi kulkea. Reitillä oli paikoin myös kiviä ja juurakoita, jotka saattavat aiheuttaa kompastumisvaaran. Pyörätuolin käyttäjien kannalta ajateltuna reitin materiaalina ollut sora voi myös olla esteellinen pyörätuolin kelaamisen vaativuuden vuoksi.

Isokurun kodalle vievästä reitistä voisi saada esteettömän lisäämällä maaineista epätasaisuutta ja mäkisyyttä tasaamaan. Lisäksi reitille tulisi lisätä levähdyspaikkoja istuimiseen. Tällä hetkellä niitä ei ollut reitin varrella yhtään.

Reitin aloitus tulisi suunnitella lähteväksi muualta kuin luontokeskukselta, jotta voitaisiin välttyä reitin huonokuntoisuudelta laskettelurinteen kunnostustöiden osalta. Tällöin voitaisiin ohittaa myös rinteestä metsään laskeutuva jyrkkä mäkiosuus. Uutta rakenteilla olevaa luontokeskusta ajatellen reitin aloituskohdaksi voitaisiin mieltää vanhan maisemahissin ja sen huoltorakennuksen pysäköintialuetta. Hissin huoltorakennukselle johtavan polun ja Isokurun kodalle vievän reitin yhteyteen tulisi lisätä opasteviitta suunnan selkeyttämiseksi.

Isokurun kodan piha-alueelle tulisi lisätä maa-ainesta peittämään ja tasoittamaan epätasaisuudet. Kodan läheisyydessä olevien käymälöiden oviaukkojen korkeudet ovat liian matalat ja ne tulisi suurentaa. Puuvarastolle johtava pitkospuu tulisi samankaltaistaa kodalle vievän pitkoksen kanssa. Nykyisellään se oli liian kapea ja vaarallinen. Kuruun laskeutuvien portaiden eteen tulisi sijoittaa varoituskyltti portaista. Portaat ovat materiaaliltaan puuta, joka on sateisella ilmalla tai jäätyessään liukas.

7.3 Ahvenlampi

Ahvenlammen luontopolku sijaitsee Pyhä-Luoston kansallispuiston ulkopuolella (kuvio 25). Luontopolku kulkee Ahvenlammen lammen ympäri ja on pituudeltaan noin kolme kilometriä. Reitin varrella on kota, polttopuuvarasto ja käymälä. Reitti on kauttaaltaan valaistu ja se kunnostetaan retkeilijöiden käyttöön myös talvisin. (Pyhä-Luosto 2011)

Ahvenlammen luontopolun erikoisuutena on sen rengasmaisuus ja helppokulkuisuus. Luontopolun helppokulkuisuuden vuoksi reitin pitäisi soveltua liikunta- ja toimintarajoitteiselle henkilölle. Ahvenlammen luontopolusta ei ole mainintaa Metsähallituksen luontoon.fi -sivulla, sillä reitti on Sodankylän kunnan ylläpitämä. Ahvenlampi mainitaan luontoon.fi -sivulla ainoastaan kalastuspaikkana.

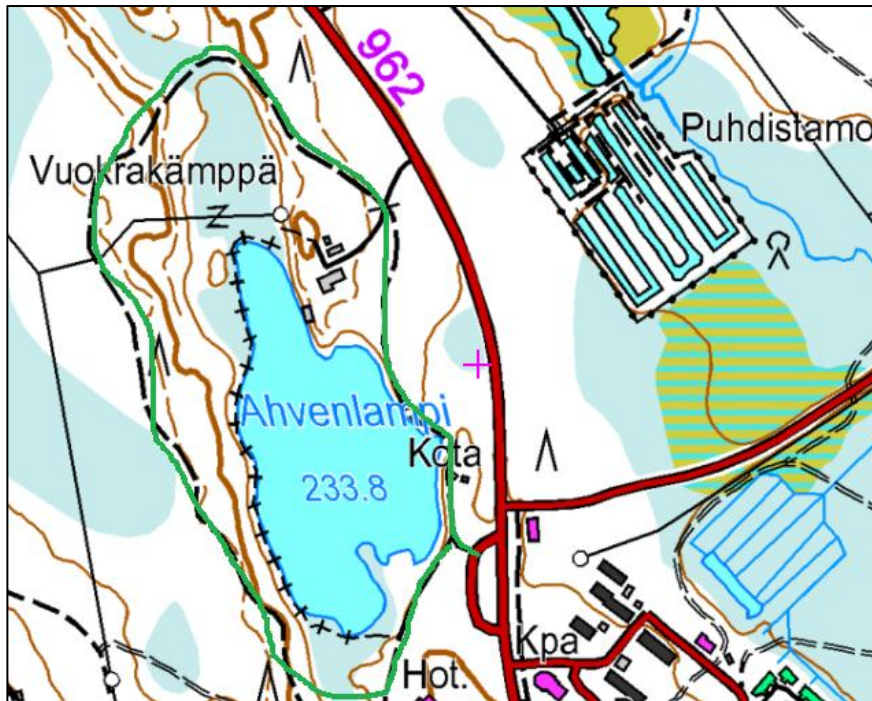

Kuvio 25. Ahvenlampi

Tutkimusmenetelmänä käytin havainnointia. Havainnoinnin apuna käytin tiedonkeruulomaketta, mittaamista sekä pyörätuolia. Haastattelin myös retkeilijöitä reitin varrella. Materiaalin keräämiseksi käytin myös digitaalista kameraa. Reitin kartoittamiseksi kävelin reitin yhteensä kolme kertaa. Ensimmäisellä kerralla mukana oli Erkki Tuovinen, toisella kerralla mukana oli avopuolisoni ja lopuksi kartoitin reitin yksin. Kartoituskerroilla saadut tulokset on tekstissä koottu yhteen Ahvenlammen reitin kartoittamiseksi. Kartoitus tapahtui alkusyksystä 2011.

7.3.1 Havainnointi ja mittaustulokset

Ahvenlammen luontopolulle pääsee Pyhä-Luostontien varresta (kuvio 26), jossa on asfaltoitu pysäköintialue. Erillisiä pysäköintipaikkoja ei ollut, joten auton voi pysäköidä vapaasti. Reitille pääsee myös Luostontien varresta, mutta tällöin pysäköimiseen varattu tila on hotelli Luostotunturin vieressä, josta löytyy ISA -tunnuksin merkityt pysäköintipaikat.

Kuvio 26. Ahvenlammen reitti kartalla (Retkikartta 2012). Reitti on merkitty karttaan vihreällä värillä

Ahvenlammen luontopolulle pääsee myös julkisella liikenteellä ja lähin pysäkki on Hotelli Luostotunturin läheisyydessä. Pysäkiltä on kevyenliikenteenväylä, mutta se kulkee Pyhä-Luostontien vastakkaisella puolella. Pysäköintialueelle ei mene suojatietä.

Pyhä-Luostontien asfaltoitu pysäköintialue oli tasainen. Pysäköintialueen vieressä oli alueesta kertova tietotaulu. Tietotaulu sijoitettu niin, että sen eteen oli mahdollista pysäköidä auto. Auton pysäköiminen tietotaulun eteen vaikeuttaa tietotaulun lähelle pääsemistä ja sen lähempää tarkastelua. Tietotaulu oli yhdenmukainen kansallispuiston muiden tietotaulujen kanssa. Ulkoasultaan tietotaulu oli samankaltainen kuin kansallispuiston portti Isokurun kodalle vievän reitin varrella. Tietotaulu oli helppo havaita ja materiaaliltaan se oli yhdenmukainen kansallispuiston muiden tietotaulujen kanssa.

Pysäköintialueen asfaltin loputtua alkoi sorapolku jossa oli ensimmäinen nousu. Vaaka antoi lukemat väliltä 1.25–8.36 %, sivuttaista kaltevuutta ei ollut. Pyörätuolilla kelattaessa käsivoimat eivät riittäneet. Pyörätuolia työntämällä eteneminen onnistui jo paremmin. Soratien vapaa leveys oli noin kolme metriä. Reitin kulkusuuntaa ei ollut erikseen merkitty. Kartoituskerroilla reitti kierrettiin oikean kautta. Reitin alussa oli heikosti rakennettu tietotaulu (kuvio

27), joka kertoi Ahvenlammen kalastusluvasta. Tietotaulu ei ollut yhdenmukainen aiemmin kartoittamiini tietotaulujen kanssa. Tietotaulu oli sijoitettu kulkureitin varteen niin, että sen luo oli helppo päästä eikä se aiheuttanut törmäysvaaraa.

Kuvio 27. Esimerkkikuva tietotaulusta Ahvenlammen vieressä

Ensimmäisen valaistuslampun kohdalla oli lievä alamäki 0.08–3.5 %. Sivuttaista kaltevuutta ei ollut huolimatta siitä, että kierrettiin lampea. Lammen puolella ei ollut kaidetta estämässä lampeen horjahtamista (kuvio 28). Pudotus lampeen ei ollut jyrkkä, mutta lienee riittävä aiheuttamaan tapaturman.

Kuvio 28. Ahvenlampea kiertävä luontopolku

Kodan (kuvio 29) luona huomio kiinnittyi kodan oviaukkoihin ja niiden suuriin kynnyksiin. Kynnykset olivat noin 150 millimetriä korkeat. Pyörätuolilla oli mahdoton päästä sisälle ilman avustusta. Avustuksen kanssa se oli työlästä, sillä pyörätuoli ei ollut mahtua oviaukoista sisään. Oviaukkojen leveydet olivat 840 millimetriä ja 1030 millimetriä. Kodan sisätilan lattiamateriaali oli betonia. Lattiapinnalla oli hieman pintaeroja, ja puista irronneita roskia. Kodassa oli riittävästi vapaata liikkumistilaa.

Kuvio 29. Ahvenlammen kota ja taustalla näkyvä huussi

Keskellä kotaa oli tulentekopaikka. Kodan seiniä kiersivät puiset kiinteät istuimet. Lisäksi kodassa oli siirrettäviä puisia istuimia. Istuimien korkeudet olivat 370–480 millimetriä. Kodassa ei ollut pöytää. Valmiiksi pilkottuja polttopuita oli vähän tarjolla. Polttopuut sijaitsivat maassa lähellä tulentekopaikkaa. Sammutusvesi oli saatavilla lammesta, jonne ei mennyt erillistä reittiä. Makkaratikkuja ei ollut. Valitettavasti kota oli saanut osakseen myös ilkivaltaa, sillä kodan seinät oli töhritty kirjoituksilla.

Polttopuuvarasto sijaitsi noin kymmenen metrin päässä kodalta. Kulkuväylä varastolle oli vaikeasti kuljettava kapeutensa ja epätasaisuutensa vuoksi. Kapeimmalta kohdalta kulkuväylä oli 1100 millimetriä leveä. Lisäksi kulkuväylällä oli juurakoita. Kulkuväylä rajautui kuitenkin selkeästi nurmikkoon. Polttopuuvaraston ovea ei saanut yhdellä kädellä auki, sillä siinä oli salpa. Varastossa ei ollut valmiiksi pilkottuja puita, mutta kirves löytyi.

Polttopuuvaraston vieressä oli huussi. Sinne päästäkseen oli noustava kaksi porrasta. Portaiden askelmien korkeudet olivat 180 millimetriä ja 200 millimetriä. Huussi oli rakennettu puusta. Huussissa ei ollut akka- eikä ukkosymbolia eikä sitä ollut merkitty ISA -tunnuksella. Huussin istuin oli valkeaa muovia, ja sen korkeus oli 460 millimetriä. Istuimen läheisyydessä ei ollut käsituokia. Istuimen oikealla puolella oli paperirullapidikkeen paikka. Tilaa istuimen

oikealle puolelle jäi 630 millimetriä, ja vasemmalle puolelle 330 millimetriä. Istuimen eteen jäi vapaata tilaa 1200 millimetriä. Huussin valaistus oli toteutettu luonnonvalolla. Huussissa oli lisäksi pieni seinäpöytä, jonka mitat olivat 600 millimetriä x 240 millimetriä. Huussi ei soveltunut liikuntarajoitteiselle henkilölle, koska sinne oli vaikea päästä ja sieltä puuttuivat käsituet.

”Olen kuulovammaisen henkilö. Vaimoni on minun avustajani. Käymme täällä joka syksy ihastelemassa ruskaa. Tulemme aina asuntovaunulla. Tämä Ahvenlammen reitti on hyvä ja juuri sopivan haasteellinen. Ainoa mitä kaipaisin, olisi levähdyspenkit. Kävimme myös Rovaniemellä, Vaattunkikönkäällä. Siellä oli hyvin rakennettu esteetön reitti. Sitä oli helppo kävellä! Siitä olisi hyvä ottaa mallia esteetöntä reittiä rakennettaessa.” – Mies Ahvenlammen reitin varrella.

Kodan jälkeen tuli alamäki. Kaltevuutta 6.86–11.73 %, sivuttaista kaltevuutta ei ollut. Alamäen lopussa heinikossa näkyi maassa opaskylttejä (kuvio 30). Niiden tarkoitus jäi mietityttämään. Kaltevuutta kylttien kohdalla 2.23–7.03 %, sivuttaista kaltevuutta ei ollut.

Kuvio 30. Kyltit maassa

Reitin varrella oli myös Villin Pohjolan eräkämpä Metsä-Luosto, joka näkyi reitille vain hieman. Se oli piilossa metsän keskellä. Ennen eräkämpälle joh-

tavaa tietä ylämäkeä oli 4.00–6.61 %. Eräkämpälle vievä tie risteää päiväretkeilyreitillä kanssa, mutta ei epäselkeyttä sitä. Mietityttämään jäi kuitenkin (esteettisyyden näkökulmasta ajateltuna) autoilijaa opastavat kyltit, jotka oli sijoitettu kelojuuhin (kuvio 31).

Kuvio 31. Kelojuuhin hyötykäyttöä

Reitti jatkui ylä- ja alamäkisenä. Pyörätuolin kanssa liikkuminen oli hyvin hidasta ja vaikeaa. Tultaessa suoalueelle vastassa oli jyrkkä alamäki. Vesivaaka antoi kaltevuuslukemia 6.16–9.03 %, ja sivuttaista kaltevuutta 0.10–1.08 %. Pyörätuoli meni liian lujaa alamäkeen. Pyörätuolin matka pysähtyi mäen lopuksi pehmeämpään sorakohtaan, josta sitä oli vaikea saada kelattua takaisin liikkeelle ilman apua. Alamäkeä seurasi ylämäki. Pyörätuolia oli liian raskas työntää ylämäkeen, sillä ylämäki oli liian jyrkkä. Sivuttaista kaltevuutta oli 0.16–0.66 % ja ylämäkeä levähdyspaikalle 0.75–14.20 %. Levähdyspaikalle oli hankala päästä, koska nousu oli liian jyrkkä. Vesivaaka mittasi kaltevuutta 17.56 %. Toista levähdyspaikkaa ei ollut.

Ahvenlammen reitin kiertäminen pyörätuolilla katkeaa ylämäkeen (kuvio 32), sillä sitä on mahdotonta ylittää. Jotta ylittäminen onnistuisi, tarvitaan joko sähkökäyttöinen pyörätuoli tai todella hyväkuntoinen ja voimakas avustaja.

Reitin kiertäminen toisin päin saattaa olla helpompaa, mutta korkeilta nousuilta ei reitillä voi välttyä.

Kuvio 32. Jyrkkä nousu Ahvenlammella. Kuva on otettu tulosuuntaa kohti

Reitti jatkui jyrkän nousun jälkeen ylä- ja alamäkisenä. Reitän puolella välissä reitin sivussa oli levähdyspenkki, mutta se oli heikosti havaittavissa. Penkin jälkeen tulevassa alamäessä oli kaltevuutta 3.08–8.03 %. Alamäen jälkeen reitti johti hotellin taakse, jossa on toinen reitille pääsymahdollisuus (kuvio 33). Tässä kohtaa reittiä kaltevuutta oli 3.33–15.17 %, koska reitiltä poistuminen Luostontielle nousee ylämäkeen. Noustaessa kohti Luostontietä, noin puolella välissä reittiä, oli levähdyspaikka, jonne nousua oli 12.73 %. Levähdyspaikka ei ollut tasainen. Sivuttaista kaltevuutta oli 2.00–6.55 %. Tämän jälkeen nousua reitillä oli jäljellä vielä 3.83–10.13 %.

Kuvio 33. Nousu hotellille. Levähdyspaikka on ylhäällä vasemmalla

”Kyllä tämä aivan hyvä reitti on sauvakävellä. Mutta eipä tullut mieleeni ennen tätä, että pääsisikö pyörätuolilla kulkemaan. Ei varmaan, on aika mäkistä.” – Nainen 50 vuotta.

Reitti kohti lähtöpaikkaa jatkui ylä- ja alamäkisenä. Ennen lähtöpaikkaa reitin vasemmalla puolella oli kalastukseen tarkoitettu alue, josta menivät pitkospuut lähemmäksi lampea (kuvio 34). Syksyisellä ilmalla pitkokset olivat hyvin liukkaat. Pitkokset olivat tasoeroiset, ja niiden kääntymiskohdissa oli jyrkät mutkat. Pitkos oli noin 600 millimetriä leveä. Kaltevuutta pitkoksilla oli 1.08–14.58 % ja sivuttaista kaltevuutta 3.08–4.00 %. Pitkoksien reunoissa ei ollut rajaavaa materiaalia, joten putoamisen riski oli olemassa. Pyörätuolilla ei mahtunut kulkemaan pitkoksilla, joten kalastuslaiturille pääsy pyörätuolin kanssa oli mahdotonta.

Kuvio 34. Puupitkos kalastuslaiturille

Pitkosten päähän oli rakennettu puinen ja pressukattoinen laituri (kuvio 35). Laiturilta ei päässyt putoamaan veteen, sillä se oli rajattu kaiteilla kahdelta sivulta. Kaiteiden korkeus vaihteli, jotta oli helppo päästä kalastamaan eri korkeuksilta. Mietityttämään jäi, osuuko onki kattoon kalastaessa. Kalastuspaikan jälkeen tuli viimeinen ylämäki, jossa kaltevuutta ennen lähtöpaikkaa oli 3.25–7.78 %, ja sivuttaista kaltevuutta 0.83–3.00 %.

Kuvio 35. Kalastuspaikka

7.3.2 Kehitys- ja parannusehdotukset

Ahvenlammen rengasreitti ei sovellu esteettömäksi luontoliikuntakohteeksi sen mäkisyyden vuoksi. Kalastuspaikkana Ahvenlampi ei sovellu liikuntarajoitteiselle henkilölle, sillä kalastuspaikkaan oli vaikea päästä puupitkosten kapeuden ja jyrkkien käännösten takia. Kalastusalueelle tulisi rakentaa leveämpi ja tasaisempi puupitkos. Pyörätuolin käyttäjien kannalta ajateltuna reitillä oleva sora voi myös olla esteellinen pyörätuolin kelaamisen vaativuuden vuoksi etenkin suo-alueen lähellä.

Ahvenlammen reitistä voisi saada esteettömän lisäämällä maa-aineista epätasaisuutta ja mäkisyyttä tasaamaan. Lisäksi reitille tulisi lisätä levähdyspaikkoja istuimiseen. Tällä hetkellä niitä ei ollut reitin varrella kuin yksi. Isojen mäkien yhteyteen tulisi lisätä myös levähdyspaikkoja nousua helpottamaan.

Reitin aloituspaikkana Pyhä-Luostontien varrella oleva pysäköintialue on parempi. Pysäköintialueelle tulisi suunnitella kevyenliikenteenväylä niin, että pääsy pysäköintialueelle onnistuisi hotelli Luostotunturin pysäköintialueelta myös kävellen. Tämä voidaan toteuttaa rakentamalla jo olemassa olevalta kevyenliikenteenväylältä suojatie ylittämään Pyhä-Luostontie.

Pysäköintialueella sijaitsevan tietotaulun paikka tulisi muuttaa niin, että autolla ei ole mahdollista pysäköidä sen eteen. Näin varmistetaan, että tietotaulun lähempi tarkastelu onnistuu vaivatta. Lisäksi Ahvenlammen reitin yhteyteen olisi mukava saada tietotauluja kertomaan kävijöille reitin varrella näkyvistä asioista. Kalastusasioista kertoville tietotauluille tulisi miettiä yhtenäinen, kestävä ja selkeä ulkoasu.

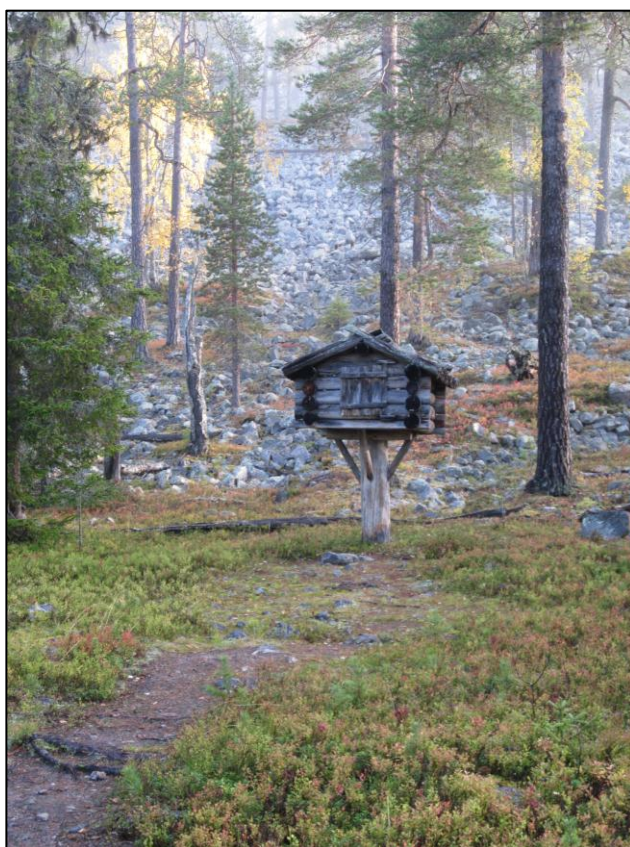
Ahvenlammen kodan oviaukkoja tulisi suurentaa, jotta pyörätuolia käyttävät henkilöt pääsisivät sinne. Oviaukkojen yhteyteen tulisi rakentaa luiska sisäänpääsyä helpottamaan. Myös valmiiksi pilkottuja polttopuita tulisi olla paremmin saatavilla sekä polttopuuvarastolla, että kodassa. Lisäksi puuvarastolle vievälle reitille tulisi lisätä maa-ainesta peittämään epätasaisuudet.

Huussiin pääsy pyörätuolilla oli mahdotonta kahden portaan vuoksi. Portaiden tilalle tulisi laittaa luiska sisäänpääsyä helpottamaan. Lisäksi huussin istuimen yhteyteen tulisi laittaa käsituet, jotta se soveltuisi liikuntarajoitteiselle henkilölle.

Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös opastukseen, jotta Ahvenlammen reitillä olisi turvallinen ja helppo kulkea. Opastuksessa tulisi ottaa huomioon myös näkö- ja kuulovammaiset henkilöt. Reitin turvallisuutta voidaan lisätä rakentamalla lammenpuolelle käsituki estämään horjahtamista lampeen. Lisäksi reitin oikea kulkusuunta tulisi merkitä, sillä reitti saattaa olla helpompi kävellä vastapäivään.

7.4 Rykimäkerö

Rykimäkeron kodalle pääsee Pyhä-Luostontien varrella olevalta pysäköintialueelta, joka sijaitsee noin 14 kilometrin päässä Pyhätunturilta. Reitti on osa isompaa Rykimäkurun rengasreittiä, joka kulkee Lampivaaran, Pyhälammen ja lopuksi Rykimäkurun kautta Rykimäkerolle. Rykimäkeron reitin pituus on noin kaksi kilometriä edestakaisin. Metsähallituksen luontoon.fi -sivulla on maininta siitä, että Rykimäkeron kodalle pääsee pysäköintialueelta pyörätuolilla ja lastenrattaiden kanssa. Nähtävyytenä reitillä on kodan lisäksi nili- ja hirsiaitat (kuvio 36).

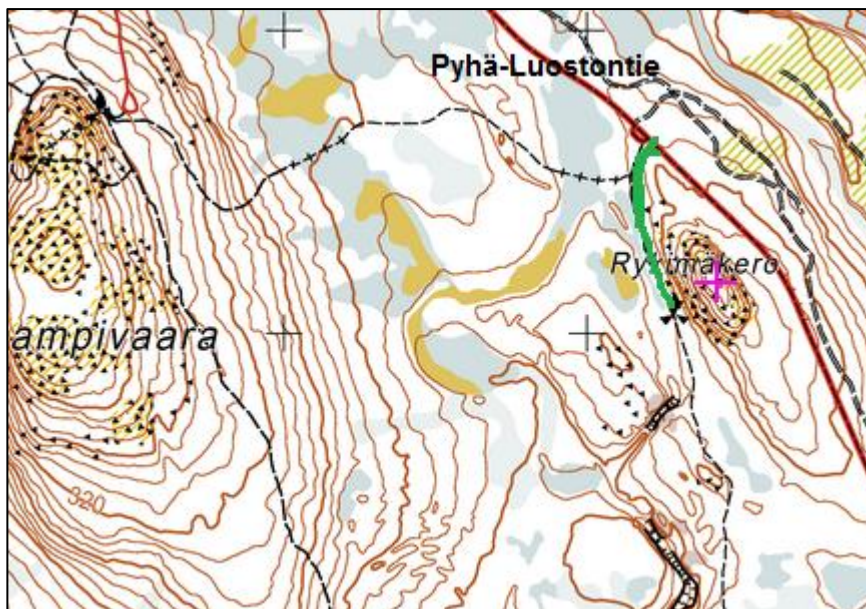

Kuvio 36. Rykimäkeron niliaitta

Tiedonkeruumenetelmänä käytin havainnointia. Havainnoinnin apuna käytin pyörätuolia sekä tiedonkeruulomaketta. Materiaalin keräämiseksi käytin myös digitaalista kameraa ja haastattelin reitillä kulkevia ihmisiä. Reitien kartoittamiseksi kävelin reitin yhteensä kolme kertaa. Ensimmäisellä kerralla mukani oli Erkki Tuovinen, toisella kerralla mukani oli avopuolisoni ja lopuksi kartoitin reitin yksin. Kartoituskerroilla saadut tulokset on tekstissä koottu yhteen Rykimäkeron reitin kartoittamiseksi. Kartoitus tapahtui alkusyksystä 2011.

7.4.1 Havainnointi ja mittaustulokset

Reitille pääsee Pyhä-Luostontien varresta, jossa on iso asfaltoitu pysäköintialue (kuvio 37). Erillisiä pysäköintipaikkoja ei ollut, joten auton saattoi pysäköidä vapaasti. Pysäköintialueella ei ollut ISA -tunnuksella merkittyjä paikkoja. Kohteeseen pääsee myös julkisella liikenteellä.

Kuvio 37. Rykimäkerön reitti kartalla (Retkikartta 2012). Reitti on merkitty vihreällä värillä.

Pyhä-Luostontien pysäköintialue oli tasainen. Se rajautui Pyhä-Luostontiehen ja metsään, jonne oli parkkipaikalta melkoinen pudotus. Parkkipaikkaa ei ollut rajattu kaiteella, joten putoaminen on mahdollista. Parkkipaikan oli alueesta kertova tietotaulu. Tietotaulu oli sijoitettu niin, että sen eteen voi pysäköidä auton. Tietotaulun lähempi tarkastelu ei tällöin onnistu, sillä auto rajoittaa tietotaulun luo pääsyä. Tietotaulu oli yhdenmukainen kansallispuiston muiden tietotaulujen kanssa. Se muistutti ulkoasultaan Ahvenlammen tietotaulua, jonka sijainti oli myös pysäköintialueen yhteydessä. Tietotaulu oli helppo havaita. Materiaaliltaan se oli yhdenmukainen kansallispuiston muiden tietotaulujen kanssa. Tietotaulun vieressä oli matalampia tietotauluja paikallismainoksineen.

Pysäköintialueen asfaltin loputtua alkoi sorapolku. Reitin alussa oli loiva alamäki, kaltevuutta menosuuntaan päin 4.66–9.03 % ja sivuttaista kaltevuutta 3.00–12.00 %. Polussa oli railo (kuvio 38), joka oli muodostunut veden kulut-

tamana. Railo oli ylitettävissä avustajan kanssa, mutta yksin kelatessa se osoittautui haasteelliseksi kohdaksi ylittää, sillä pyörätuolin pyörät juutuivat railoon. Ennen railoa alamäkeä 5.35–11.48 %. Pyörätuolilla alamäki oli helpokulkuista, mutta sivuttainen kaltevuus hankaloitti etenemistä. Pyörätuoli oli kaatua sivuttain.

Kuvio 38. Erkki Tuovinen tutkimassa railoa

Reitti jatkui ylä- ja alamäkisenä sekä sivulle päin kaltevana. Reittiä pitkin oli ajettu autolla, sillä reitille oli muodostunut urat. Reitin keskelle oli muodostunut korkeampi kohta ja reitin molemmille sivuille matalampaa painaumaa. Tämä vaikeutti huomattavasti pyörätuolilla liikkumista. Reitnin leveys oli noin kaksi metriä.

”Aivan hyvä on. Ei moitittavaa.” – Koiran ulkoiluttaja Rykimäkeron reitin varrella.

Ensimmäinen opasteviitta oli risteyskohdassa, josta pääsee sekä Lampivaaran ametistikaivokselle, että Rykimäkeron kodalle (kuvio 39). Opasteviitta ilmoitti reitin Lampivaaran ametistikaivokselle (noin kolme kilometriä), mutta ei Rykimäkeron kodalle. Opasteviitta oli helppo havaita ja se oli yhtenäinen kansallispuiston muiden opastusviittojen kanssa. Opasteviitan tekstin korkeus maasta oli noin kaksi metriä. Opasteviitta oli sijoitettu reitin ulkopuolelle

niin, ettei se aiheuta törmäysvaaraa, ja sen luo oli helppo päästä. Risteyskoh-
ta ei ollut tasainen. Kartoitushetkellä risteyskohdassa oli sivuttaista kaltevuut-
ta 15.83–18.15 %, sillä reitti kallistui hieman Lampivaaran suuntaan.

Kuvio 39. Opastusviitat Lampivaaraan ja ametistikaivokselle

Reitti muuttui uraisemmaksi lähestyttäessä Rykimäkeron kotakylää. Noin puolessa välissä reittiä oli ylämäki. Kaltevuutta reitin kulkusuuntaan nähden oli 2.91–4.75 %, sivuttaista kaltevuutta 1.08–4.00 %. Reitin loppumatka oli yhtä kaltevaa. Rykimäkeron kotakylään saavuttaessa reitin vasemmalla puolella oli kaivo, jonka luo oli mahdoton päästä. Kaivolle menevä reitti oli kapea ja epätasainen. Kaivon oikealla puolella olivat kuivakäymälät (kuvio 40).

Kuvio 40. Rykimäkeron kuivakäymälät

Esteetön kuivakäymälä oli merkitty ISA -tunnuksella. Kuivakäymälään pääsi helposti pyörätuolilla. Kuivakäymälää ei ollut merkitty ukko ja akka-symboleilla, joten käymälä ei ollut sukupuoleen sidottu. Opastemerkit oli sijoitettu oviin. Opasteen (kuvasymboli) korkeus maasta oli rinnankorkeus eli noin puolitoista metriä.

Sisäänkäynnin edustalla oli ohjaavana pintamateriaalina puu. Kuivakäymälöiden ovet oli helppo havaita, mutta niitä ei saanut yhdellä kädellä auki, sillä ovissa oli salpa. Ovien avaamiseen ei tarvittu vetoa. Oviaukot olivat matalia. Metrimittalla mitattuna oviaukon korkeus oli 1500 millimetriä. Lisäksi ovissa oli ikkunat, joiden läpi näki huussia käyttävän henkilön. Niiden tarkoitus on tuoda luonnonvaloa käymälään.

Esteettömän kuivakäymälän istuin oli valkeaa muovia (kuvio 41). Istuimen korkeus oli 460 millimetriä. Istuimen läheisyydessä olivat käsitet ja ne olivat yhdellä kädellä nostettavissa. Käsitukien korkeus maasta oli 800 millimetriä. Käsitukien etäisyys toisistaan oli 800 millimetriä. Käsitet ylsivät istuimen etureunan yli noin 300 millimetriä, eikä niissä ollut rullapidikettä. Istuimen oikealle puolelle jäi tilaa 820 millimetriä ja vasemmalle 750 millimetriä. Istuimen eteen jäi vapaata tilaa 1100 millimetriä.

Kuvio 41. Kuivakäymälän sisältä

Sorareitin vasemmalla puolella oli tulentekopaikka (kuvio 42). Tulentekopaikan ääreen vievän kulkuväylän vapaa leveys oli yli kolme metriä. Tulentekopaikan lähelle pääsy oli mahdotonta, sillä kiinteät, nuotion ympärille rakennetut istuimet rajoittivat kulkua. Istuinpenkit olivat eri tasossa. Siirrettäviäkin istuimia löytyi. Istuimien korkeudet olivat 360–410 millimetriä. Kiinteiden, tulentekopaikkaa kiertävien penkkien korkeudet olivat 300–460 millimetriä. Nuotiopaikan alusmateriaalina oli maa-alusta. Nuotiopaikan maa-alustassa oli kompastumisvaaran aiheuttavia kiviä. Nuotiopaikan sammutusveden sai kaivolta, jonne matkaa oli yli kymmenen metriä. Tulentekopaikan vieressä oli nili- ja hirsiaitat. Niiden lähempi tarkastelu oli mahdotonta pyörätuolin kanssa, mutta niiden ihailu onnistui kauempaakin.

Kuvio 42. Tulentekopaikka

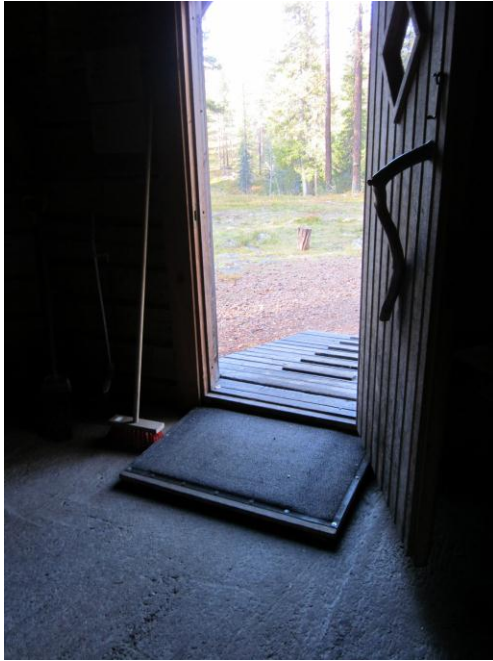
”Tultiin tänne makkaranpaistoon. Haluttiin löytää paikka, missä saa olla rauhassa. Ei täällä ole paljon muita retkeilijöitä näkynytäkään. Kyllä tämä mielestämme aivan esteetön on, mutta emme osaa sanoa pääsisikö pyörätuolilla ilman avustajaa. Tai tulisiko ylipäätänsä lähdettyä retkeilemään pyörätuolissa” — Nuoret retkeilijät makkaranpaiston yhteydessä.

Rykimäkeron kodan (kuvio 43) sisäänkäynti oli helppo havaita ja se oli merkitty opasteella oven yläpuolelle. Opasteen korkeus maasta oli yli kaksi metriä ja se oli yhdenmukainen ulkoasultaan muiden kansallispuiston opasteiden kanssa. Nimen lisäksi opasteessa oli metsähallituksen logot. Sisäänkäynnin yhteydessä ei ollut äänimajakkaa (esimerkiksi tuulikelloa). Sisäänkäynnin yhteydessä oli myös reittikartta. Kodan sisäpuolella oli kynnyks, jonka mitat olivat 600 millimetriä x 900 millimetriä (kuvio 44).

Kuvio 43. Rykimäkeron kota

Rykimäkeron kodan ovi oli helppo havaita. Ovityyppi oli kääntöovi ja se aukesi sisälle päin. Oven avautuvan reunan puolella oli riittävästi tilaa. Oven vedin oli metrin korkeudella maasta ja sen materiaali oli puu. Puu saattaa olla kastuessaan liukas. Ovi ei ollut aukaistavissa yhdellä kädellä, sillä ovesa oli salpa. Oven avaamiseen ei tarvittu voimaa. Ovea ei ollut mahdollista kiinnittää auki asentoon, mutta se pysyi auki itsestään. Ovi ei auennut esteeksi kulkuväylälle. Oven leveys oli 800 millimetriä. Kodan sisällä (kuvio 45) oli vapaita tilaa useita metrejä.

Kuvio 44. Tasoero kodan sisäpuolella

Sisäänkäynnin yhteydessä oli luiska. Vapaata tilaa luiskan alkamiskohdan edessä oli yli kolme metriä. Luiskan materiaalina oli puu, jossa oli poikkipuita. Luiskan pinta oli kova. Luiskan leveys oli 1300 millimetriä ja pituus 1920 millimetriä. Luiska oli suora ja päättyi suoraan oven eteen. Luiska erottui kontrastilla muusta kulkuväylästä materiaaliltaan. Luiskaa ei reunustaneet käsi-johteet. Luiskan kaltevuusprosentti oli 23.4 % ja sivuttainen kaltevuus 0.75 %.

”What’s your thesis about? Oh, really? It sounds very interesting. I never thought about that. I think it’s pretty easy walk from the parking area to here. Nature is lovely; I’ve seen lots of birds such as... What is the finnish name of it... Kuukkeli!” – Ulkomaalainen retkeilijä Rykimäkeron kodalla.

Kodan sisätilan lattiamateriaali oli betoni (kuvio 45). Lattiapinnalla oli kompastumisvaaran aiheuttavia puujätteitä. Kodassa oli vapaata liikkumistilaa riittävästi pyörätuolille. Kodassa oli runsaasti istuimia. Kiinteät istuimet kiersivät kodan seiniä ja ne olivat korkeudeltaan 470 millimetriä. Leveydeltään ne olivat tavallista penkkiä leveämmät (550 millimetriä), jotta niissä olisi mahdollista myös maata. Siirrettävien istuinten korkeudet olivat 360–470 millimetriä.

Kuvio 45. Kodan sisäpuolelta

Kodassa oli myös puinen pöytä ovelta katsottuna vasemmalla. Pöydän korkeus oli 750 millimetriä. Pöydän alla oli vapaata jalkatilaa, jonka korkeus oli 690 millimetriä, leveys noin kolme metriä ja syvyys 300 millimetriä. Liikkumista kodassa rajoitti kodan keskellä oleva tulisija, sekä puuteline. Valaistus oli toteutettu luonnonvalolla sekä tulisijan avulla. Puita oli valmiiksi tarjolla sekä sytykkeeksi tarkoitettuja ”syttöpuita”. Niitä löytyi tulisijan vierestä sekä ovesta katsottuna oikealla olevalta puutelineeltä. Kodan siivoamisen helpottamiseksi löytyi puinen varsiharja.

Puuvarasto (kuvio 46) oli kodan ulkopuolella kodasta katsottuna oikealla puolella. Kartoitushetkellä puuvaraston ovi oli laitettu kiinni niin, että sitä ei voinut saada auki. Kulkuväylä polttopuuvarastolle oli melkein umpeutunut ja sen vapaa leveys kapeimmalta kohdalta oli 550 millimetriä.

Kuvio 46. Polttopuuvarasto

Kodan ulkopuolella oli opasteviitat (kuvio 47) Rykimäkurun rengasreitille sekä takaisin lähtöpisteeseen. Opasteviitat olivat ulkoasultaan yhteneviä kansallispuiston muiden opasteiden kanssa. Opasteviittojen lähelle pääsyä rajoitti kuitenkin maaston epätasaisuus.

Kuvio 47. Opasteet Rykimäkerolla

7.4.2 Kehitys- ja parannusehdotukset

Rykimäkeron sorareitti soveltuu osittain esteettömäksi luontoliikuntakohteeksi. Osittain esteettömällä luontoliikuntakohteella tarkoitan, että reitti on kuljettavissa avustajan kanssa. Reitti on vaikeakulkuinen epätasaisuuksien takia. Epätasaisuus johtuu reitin urautumisesta ja maa-aineksen kulumisesta. Reitillä oleva sora voi myös olla esteellinen pyörätuolin kelaamisen vaativuuden vuoksi.

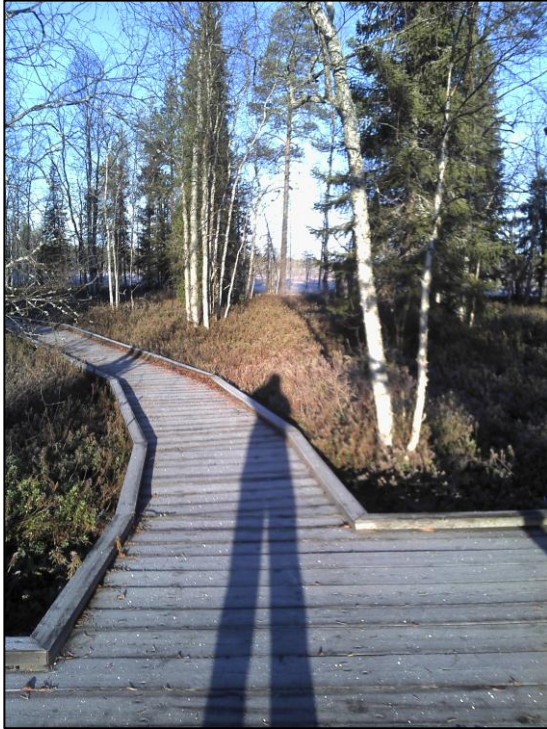
Rykimäkeron reitistä voisi saada esteettömän lisäämällä maa-aineista epätasaisuuden poistamiseksi ja uraisuuden tasaamiseksi. Lisäksi reitille tulisi lisätä levähdyspaikkoja istuimiseen. Tällä hetkellä niitä ei ole reitin varrella yhtään. Pysäköintialueella sijaitseva tietotaulu tulisi siirtää paikkaan, jossa sen eteen ei ole mahdollista pysäköidä. Lisäksi pysäköintialueelle olisi hyvä varata ISA -tunnuksella merkittyjä pysäköintipaikkoja lähelle reitin aloituskohtaa, jotta liikuntarajoitteisen henkilön siirtyminen reitille helpottuisi. Reitien yhteyteen olisi mukava saada tietotauluja kertomaan kävijöille reitin varrella näkyvistä asioista.

Kuivakäymälöiden oviaukkoja tulisi suurentaa, ja ovissa olevat ikkunat tulisi sijoittaa käymälän takaosaan. Puuvarastolle johtava reitille tulisi lisätä maa-ainesta peittämään epätasaisuudet ja suurentamaan kulkureittiä. Valmiita polttopuita tulisi olla helpommin saatavilla. Lisäksi kodan sisäpuolella oleva kynnyks tulisi muuttaa luiskaksi, jotta se ei aiheuta kompastumisvaaraa.

Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös opastukseen, jotta Rykimäkeron reitillä olisi turvallinen ja helppo kulkea. Opastuksessa tulisi ottaa huomioon myös näkö- ja kuulovammaiset henkilöt.

7.5 Sokanaapa

Sokanaapan luontopolku (kuvio 48) lähtee Savukoskentien varrella asfaltoidulta olevalta pysäköintialueelta, joka sijaitsee noin 13 kilometrin päässä Pelkosenniemeltä. Luontopolun pituus on noin kaksi kilometriä edestakaisin.

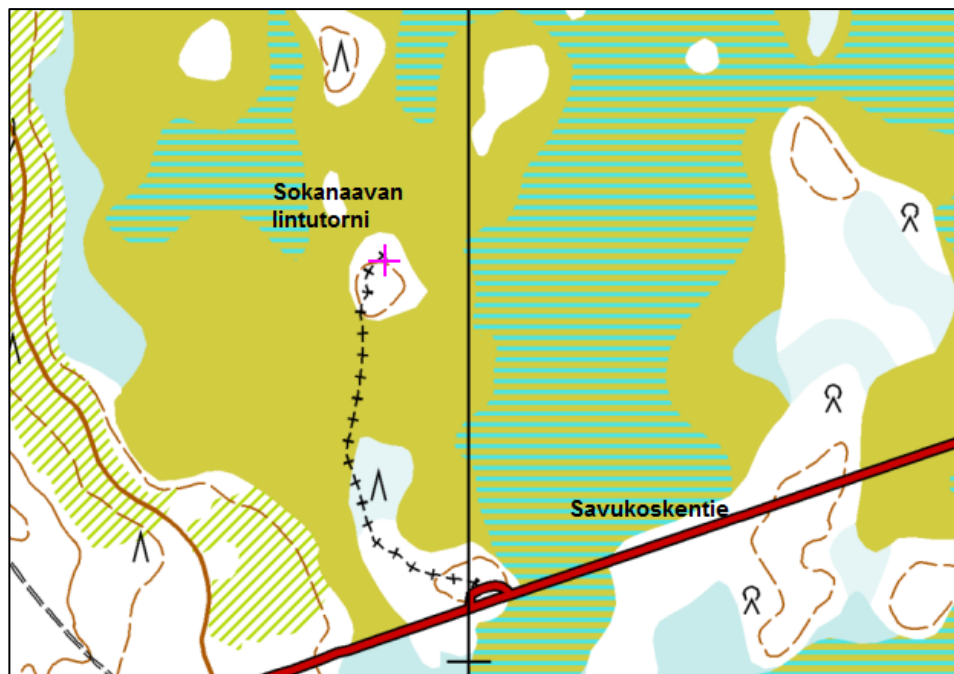
Kuvio 48. Kartoittajan omakuva Sokanaapalla

Metsähallituksen luontoon.fi -sivulla on maininta siitä, että Sokanaapan luontopolku soveltuu liikuntarajoitteisille henkilöille. Liikuntaesteiset pääsevät myös lintutorniin avustajan kanssa. Luontopolun varrella lintutornin lähellä on ISA -tunnuksella merkitty kuivakäymälä. Nähtävyytenä reitillä on upea runsasravinteinen aapasuomaisema kasveineen sekä merkittävä lintukanta. Luiron soilta on lintuhavainnot 94 lintulajista, joista kosteikoille tyypillisiä lajeja on 41. (Metsähallitus 2011)

Tiedonkeruumenetelminä käytin havainnointia. Havainnoinnin apuna käytin pyörätuolia sekä tiedonkeruulomaketta. Kartoitin reitin yhteensä kaksi kertaa. Ensimmäisellä kerralla luontopolku kartoitettiin pyörätuolin kanssa. Toisella kerralla suoritin mittaukset. Kartoituskerroilla saadut tulokset on tekstissä koottu yhteen Sokanaapan reitin kartoittamiseksi. Kartoitus tapahtui syksyllä 2011.

7.5.1 Havainnointi ja mittaustulokset

Luontopolulle pääsee Savukoskentien varrelta (kuvio 49), jossa on asfaltoitu pysäköintialue. Pysäköintipaikkoja ei ole, joten auton voi pysäköidä vapaasti. Pysäköintialueella ei ollut ISA -tunnuksella merkittyjä paikkoja. Kohteeseen pääsee myös julkisella liikenteellä. Pelkosenniemen ja Savukosken välillä liikennöiviltä linja-autoilta voi jäädä pois Sokanaavan pysäköintialueen kohdalla. Pysäköintialue oli tasainen. Se rajautui Savukoskentiehen ja aapasuota reunustavaan suojametsälöön. Suojametsälöä reunusti syvä oja. Ojassa oli jonkin verran roskia. Pysäköintialuetta ei ollut rajattu kaiteella, joten horjattaminen ojaan oli mahdollista.

Kuvio 49. Sokanaavan reitti kartalla (Retkikartta 2012). Reitti on merkitty karttaan ++-merkein.

Pysäköintialueen asfaltin ja luontopolun kohdatessa oli kynnyks. Se oli kuitenkin helposti ylitettävissä. Luontopolun alussa oli alueesta kertova tietotaulu (kuvio 50). Se oli sijoitettu niin, että sen lähempi tarkastelu oli mahdollista. Tilaa tietotaulun edessä oli runsaasti. Tietotaulu oli yhdenmukainen kansallispuiston muiden tietotaulujen kanssa. Se muistutti ulkoasultaan Ahvenlammien tietotaulua, jonka sijainti oli myös pysäköintialueen läheisyydessä. Materiaaliltaan se oli myös yhdenmukainen kansallispuiston muiden tietotaulujen kanssa. Tietotaulun alareunan korkeus oli 830 millimetriä, ja yläreunan kor-

keus oli 1860 millimetriä. Tietotaulu oli helposti havaittavissa. Alueen kartta oli selkeä ja siihen oli merkitty ”Olet tässä” – kohta.

Kuvio 50. Sokanaapan tietotaulu

Luontopolun rakennusmateriaali oli reunustettu puupitkos. Kartoitushetkellä pitkoksen päällä oli kuuraa, joten se oli hyvin liukas. Luontopolun alussa mittasin noin viiden metrin matkalta kaltevuutta 1.5–2.33 %. Sivuttaista kaltevuutta ei ollut, sillä puupitkos oli rakennettu tasaisesti sivusuuntaan nähden. Puupitkos oli 1450 millimetriä leveä ja reunus 100 millimetriä korkea.

Ensimmäisellä levähdyspaikalla mittasin kaltevuutta olevan menosuuntaan päin 1.00–1.73 % ja sivuttaista kaltevuutta ei ollut. Saavuin liitoskohdalle, josta oli pieni nousu reitin kulkusuuntaan nähden. Vaaka antoi lukemia 2.00–4.25 % ja sivuttaista kaltevuutta 0.5–0.91 %. Liitoskohdissa pyörätuoli kallistui, mutta ei vaikeuttanut pyörien kelaamista. Huomasin, että reitin liitoskohdissa kaltevuusprosenttilukemat vaihtelivat merkittävästi. Seuraava liitoskohda oli kaltevuudeltaan 4.41–7.11 % ja sivuttaista kaltevuutta oli noin 2 %. Alun liitoskohdista huolimatta reitti jatkui hyvin tasaisena suon yli aina suon keskellä sijaitsevaan metsälöön asti.

Reitin varrella oli alueesta kertovia tietotauluja. Tietotaulut olivat keskenään yhdenmukaisia ja ne oli helppo havaita. Tietotaulujen alareunojen korkeudet olivat 1200 millimetriä ja yläreunojen korkeudet 1770 millimetriä. Tietotaulus-

sa oli tekstin lisäksi myös kuvia. Tietotaulujen lähempi tarkastelu oli mahdollista. Tietototaulut oli sijoitettu levähdysalueen ulkopuolelle niin, etteivät ne olleet esteenä kulkureitillä. Levähdysalueen koko 2250 millimetriä x 4200 millimetriä. Levähdysalueita oli useita ja niiden etäisyydet toisistaan vaihtelivat. Aapasuolla oli mahdollista nähdä seuraavalle levähdyspaikalle.

Levähdysalueilla ei ollut kiinteitä eikä siirrettäviä istuimia, paitsi kuivakäymälän yhteydessä. Kuivakäymälän yhteydessä oleva puinen penkki oli kiinteä. Penkin mitat olivat 370 millimetriä x 1200 millimetriä x 4050 millimetriä. Kuivakäymälän sisäänkäynti oli helppo havaita, mutta sen opastus oli puutteellinen. Käymälässä ei ollut opasmerkintää siitä, että kyseessä oli käymälä. Käymälän sisäänkäynnin yhteydessä ei ollut äänimajakkaa (esimerkiksi tuulikelloa). Sisäänkäynti oli kova ja tasainen ja nousi jonkin verran käymälän ovea kohti. Vesivaa'alla mitattuna kaltevuus käymälän ovea kohti oli 0.25–6.45 % ja sivuttaista kaltevuutta 2.23–2.75 %.

Kuivakäymälän ovityyppi oli kääntöovi. Ovi avautui ulospäin ja ei ollut esteenä kulkemiselle. Oveassa oli metallinen salpa, jonka mitat olivat 120 millimetriä x 110 millimetriä. Ovi oli avattavissa yhdellä kädellä, eikä sen aukaisemiseksi tarvittu voimaa. Ovi ei sulkeutunut itsestään ja pysyi avattuna paikoillaan. Ovea ei kuitenkaan pystynyt kiinnittämään auki asentoon.

Kuivakäymälän istuin oli valkeaa muovia. Istuimen korkeus oli 460 millimetriä ja istuimen molemmin puolin oli käsituet. Käsituet oli mahdollista nostaa yhdellä kädellä. Käsitukien korkeus maasta oli 620 millimetriä. Käsituet ylsivät istuimen reunan yli noin 300 millimetriä. Oikeanpuoleisessa käsituessa oli paperirullapidikkeen paikka. Istuimen oikealle puolelle jäi tilaa 930 millimetriä ja vasemmalle puolelle 890 millimetriä. Istuimen eteen jäi vapaata tilaa 1370 millimetriä. Kuivakäymälän valaistus oli toteutettu luonnonvalolla. Huomio kiinnittyi kuivakäymälän sisällä oleviin esineisiin, jotka saattavat vaikeuttaa käymälässä asiointia.

Kuivakäymälän jälkeen oli nousu lintutorniin. Kuivakäymälältä lintutorniin oli matkaa noin 34 metriä, joista 28 metrin matkalla oli nousua. Kulkuväylä lintutornille oli samaa puupitkosta, jota oli ollut koko reitin matkalta. Puupitkos oli rajattu kaiteella. Kaide oli noin puolentoista metrin korkeudella. Alussa ennen kaiteita nousua oli 5.5–7.2 % ja sivuttaista kaltevuutta 0.83 %. Tämän jälkeen

nousua ennen tasannetta oli 7.70–10.4 % sivuttaista kaltevuutta 0.25–1.25 %. Ennen seuraavaa tasannetta nousua oli 7.25–9.13 % ja sivuttaista kaltevuutta oli 0.5–2.33 %. Lintutornin sisäänkäynnillä sivuttaista kaltevuutta ei ollut, mutta nousua oli kulkusuuntaan nähden 2.50–4.00 %.

Lintutorni oli rakennettu myös puusta. Kaltevuutta lintutornin lattiassa oli 0.83 % ja sivuttaista kaltevuutta 0.75 %. Lintutornissa oli runsaasti tilaa, mutta sisäänkäynniltä katsottaessa vasemmalta tilaa rajoittivat toiseen kerrokseen menevät portaat. Portaiden nousujen määrä oli 12 kappaletta ja yhden askelman korkeus oli 190 millimetriä, leveys 740 millimetriä ja syvyys 320 millimetriä. Portaiden alkamis- ja päättymiskohdissa ei ollut varoitusaluetta eikä askelmien reunassa ollut kontrastiraitaa. Puinen käsijohde oli portaiden molemmilla puolilla. Käsijohde oli noin metrin korkeudella. Pyörätuolilla ei ollut mahdollista mennä toiseen kerrokseen.

Lintutornissa oli istuimia. Yksi istuin alhaalla ja kolme ylhäällä. Istuimien korkeudet olivat 300–400 millimetriä. Lisäksi portaiden edessä oli kaappi, jossa säilytettiin vieraskirjaa. Maisema lintutornilta oli upea. Aapasuo jatkui silmän kantamattomiin.

7.5.2 Kehitys- ja parannusehdotukset

Sokanaapan pitkospuureitti soveltuu esteettömäksi luontoliikuntakohteeksi. Pyörätuolilla liikuttaessa on kuitenkin hyvä olla avustaja mukana, sillä nousu lintutornille oli melko jyrkkä. Pitkospuu oli materiaaliltaan tasaista, mutta kasvuessaan tai kuuraisena liukas. Reitin alkuun olisi hyvä laittaa varoituskyltti kertomaan reitin ominaisuuksista sateisella säällä ja pakkaskeleillä.

Sokanaapan reitistä voisi saada entistäkin esteettömän tukemalla liitoskohdat, joissa ilmeni kaltevuuksia. Lisäksi levähdysalueiden yhteyteen olisi hyvä lisätä istuimia. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös opastukseen, jotta Sokanaapan reitillä olisi turvallinen ja helppo kulkea. Opastuksessa tulisi ottaa huomioon myös näkö- ja kuulovammaiset henkilöt. Kuivakäymälään tulisi laittaa opastemerkit siitä, että kyseessä on kuivakäymälä. Kuivakäymälästä tulisi poistaa sinne kuulumaton materiaali, jotta asiointi siellä helpottuu.

Sokanaapan pitkospuureittii lintutorneineen tulisi markkinoida enemmän esteettömänä luontoliikuntakohteena sekä maisemallisesti upeana retkeilykohteena.

7.6 Ehdotus esteettömästä luontopolusta

Idea uudesta esteettömästä luontopolusta syntyi, kun tutustuin ensimmäisiä kertoja kartoitettaviin kohteisiin. Yhdessä Erkki Tuovisen kanssa tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että järkevintä olisi suunnitella uusi esteetön reitti mukailemaan jo olemassa olevaa reittiä. Parhaiten tähän soveltuisi Rykimäkeron reitti, sillä reitillä on huomioitu jo jonkin verran esteettömyyttä. Reittiä perusparantamalla ja esteettömyyteen liittyviä ohjeita ja suosituksia huomioidamalla reitistä saataisiin esteetön. Lisäksi reitin varrella olisi paljon nähtävää ja koettavaa.

Reitin suunnittelussa voitaisiin ottaa huomioon tieto ja taito Metsähallituksen rakentamasta Rovaniemen Könkäänsaaren esteettömästä luontopolusta. Lisäksi suunnittelussa voitaisiin hyödyntää myös Sokanaavan luontopolun esteettömyysideoita. Esteettömän luontopolun suunnittelu voitaisiin toteuttaa opinnäytetyönä tai projektina, jossa voitaisiin hyödyntää monen eri koulutusalan osaajia. Lisätietoja Könkäänsaaren esteettömästä luontopolusta voi lukea Metsähallituksen luontoon.fi -sivulta osoitteesta: <http://www.luontoon.fi/retkikohteet/retkeilyalueet/napapiiri/reitit/Sivut/Default.aspx>.

Metsähallituksen erikoissuunnittelija Erkki Tuoviselta saatujen tietojen perusteella laadittu suuntaa antava kustannuskaavio. Kustannuskaavio löytyy liitteestä 4.

8 POHDINTAA

Kehitystyön tarkoituksena oli tarkastella esteettömyyttä luontoliikkumisen näkökulmasta. Tarkoituksena oli myös arvioida Pyhä-Luoston kansallispuiston jo olemassa olevien kahden päivävaellusreitit sekä kansallispuiston ulkopuolella olevan Ahvenlammen päiväreitit, sekä Luiron soiden Sokanaavan luontopolun soveltuvuutta esteettömiksi luontoliikuntakohteiksi.

Arvioinnista saatavien tulosten perusteella laadittiin kehitys- ja parannushdotuksia Metsähallituksen luontoliikuntapalveluiden kehittämiseksi. Kehitystyössä haluttiin selvittää, miten sujuviksi liikkumis- ja toimintarajoitteiset henkilöt, sekä ne henkilöt, joilla liikuntarajoitteita ei ole, kokevat Pyhä-Luoston kansallispuiston päivävaellusreittien ominaisuudet ja palvelut.

Kehitystyössä selvisi, että Pyhä-Luoston kansallispuistossa ja sen lähialueilla on paljon kehittämistä esteettömyyteen liittyvissä asioissa. Vaikka kartoitetuilla reiteillä esteettömyyteen liittyviä seikkoja oli hyödynnetty jonkin verran, kartoituksessa kävi ilmi, että nämä esteettömyyttä huomioivat asiat olivat ikään kuin jääneet kesken.

Teemahaastatteluiden ja teemakyselylomakkeen perusteella kansallispuistossa ja sen lähialueella liikkuvat retkeilijät kokivat kuitenkin Pyhä-Luoston kansallispuiston elämykselliseksi ja hyväksi retkeilykohteeksi.

Kehitystyön kartoitustuloksiin on voinut vaikuttaa esimerkiksi kartoittajan omakohtainen kokemus havainnointien, haastatteluiden sekä mittauksen tekemisessä. Myös kokemattomuus pyörätuolin käytöstä on saattanut vaikuttaa tutkimustuloksiin. Kehitystyön tekijä ei ollut aikaisemmin perehtynyt esteettömyyteen ja teki suurimman osan työstä yksin, joten ei voida olla varmoja, onko tutkimuksessa otettu huomioon kaikki mahdolliset ja oleelliset seikat esteettömyyteen liittyen. Lisäksi tutkimustuloksiin vaikuttanee myös se, onko teemahaastatteluissa ja teemakyselylomakkeessa kysytty tutkimuksen kannalta tärkeitä asioita.

Kehitystyön haasteellisuutta lisäsi myös se, että luontoympäristössä liikuttaessa tulee koko ajan ottaa huomioon myös luonnon ehdoilla toimiminen. Oli otettava huomioon, että luontoon liikkumaan lähdetessä ei luultavasti kenenkään ole tavoitteena päästä ympäristöön, joka on jo valmiiksi viimeistelty

niin, että liikkuja pystyisi toimimaan täysin samalla lailla kuin arkipäiväisissä ympäristöissä. Luonto halutaan kokea sellaisenaan, ja ympäristön halutaan olevan mahdollisimman luonnollisessa tilassa. Samaa halunnevat myös ne henkilöt, joilla on liikkumisessa tai toimimisessa rajoitteita. Tämä lienee suurin syy siihen, että esteettömyyden kriteerit luontoympäristöön eivät voi täysin vastata rakennetun ympäristön kriteereitä. Kohteita tulisikin kuvailla mahdollisimman realistisesti niin, että luontoliikkumaan lähtijä kykenee itse muodostamaan kuvan reitistä ja päättämään, soveltuuko reitti hänelle vai ei.

Tutkimus oli kvalitatiivinen, koska kvantitatiivisella tutkimuksella ei olisi saatu riittävän syvällistä ja luotettavaa aineistoa. Tietoperustan kirjoittamisessa haastavinta oli sopivan lähdeaineiston löytäminen. Tietoa oli tarjolla montaa erilaista, mutta varsinaisia esteettömyydestä kertovia kirjoja oli vähän. Lisäksi haastavaa oli löytää riittävä määrä teemakyselylomakkeeseen vastanneita henkilöitä, sillä esteettömyys aiheena ei ollut ajankohtainen, tai teemakyselylomakkeeseen vastaamattomat kokivat, että heillä ei ole riittävästi tietoa aiheesta. Vaikka teemakyselylomakkeen kysymyksiä pohdittiin huolellisesti, silti uusia hyödyllisiä kysymyksiä nousi mieleen myöhemmin. Lisäksi teemakyselylomakkeesta puuttuivat kysymyksiä selittävät ohjeistukset, jotka olisivat saattaneet auttaa saamaan enemmän laadukkaampia vastauksia. Lisäksi avonaisten kysymysten määrää olisi pitänyt vähentää, sillä niihin ei tullut riittävästi vastauksia.

Kehitystyön tulosten pohjalta Metsähallituksen Itä-Lapin luontopalvelut saa tietoa Pyhä-Luoston kansallispuiston päiväretkeilyreittien sekä sen lähialueella sijaitsevien retkeilyreittien esteettömyydestä. Pienimmät parannus- ja kehitysehdotukset Metsähallituksen Itä-Lapin luontopalvelut voi toteuttaa heti, mutta suuremmat kehittämis- ja parannusehdotukset vaativat laajemman mittakaavan tarkastelua sekä asianmukaista suunnittelua. Myös taloudellinen kannattavuus kannattanee miettiä tarkemmin.

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on huomioitava keskeisinä reliabiliteettiä ja validiteettiä. Reliabiliteetti tarkoittaa sitä, miten toistettavissa tutkimus on. Työn luotettavuuden kannalta on tärkeää se, että tutkimus voidaan tehdä myöhemmin uudelleen ilman, että tulokset muuttuvat merkittävästi. Jos tutkimuksessa kaksi tutkijaa saa saman tuloksen, tulosta voidaan pitää relia-

belina. Validius tarkoittaa pätevyyttä eli tutkimusmenetelmän sopivuutta tutkimukseen. Validius kuvaa myös sitä, kuinka hyvin tutkimusmenetelmällä tutkitaan juuri sitä mitä on tarkoituskin tutkia. (Hirsjärvi–Remes–Sajavaara 2009, 231)

Havainnointi tiedonkeruumenetelmänä on mittausten kannalta reliabeeli, koska mittaustulokset ovat muuttumattomia ja siksi myös toistettavissa. On kuitenkin huomioitava, että mittaustulokset saattavat riippua myös havainnoinnin tekijästä. Tällöin saatavat tulokset saattavat vaihdella. Havainnoinnin validius on hyvä, koska havainnoimalla sekä yksin, että ryhmässä, ja itse pyörätuolilla kokeilemalla saa todellisen kuvan päiväretkeilyreittien esteettömyydestä. Pyörätuoliosuuden tulokset pohjautuvat pelkästään kartoittajan ja kartoittajan avustajan kokemuksiin. Kummallakaan ei ollut aikaisempaa kokemusta pyörätuolin käytöstä, joten pyörätuolin käyttö saatettiin kokea oletettua vaikeammaksi.

Teemahaastattelujen reliabeeliuteen vaikuttavat haastattelijan kokemus ja osaaminen sekä haastateltavan henkilön tiedot ja kokemukset esteettömyydestä. Haastateltavat valittiin osittain satunnaisesti, joten teemahaastattelua toistaessa tulokset saattavat olla erilaiset. Haastattelutuloksiin vaikuttaa huomattavasti myös haastattelukysymykset, koska erilaisilla kysymyksillä saadaan erilaisia vastauksia. Teemahaastattelun validius on hyvä, koska haastatteluilla saatiin syvällisempää tietoa kuin esimerkiksi kyselylomakkeella. Tämän lisäksi pystytään vielä varmistamaan, että haastateltavat ymmärtävät esteettömyys käsitteen oikein.

LÄHTEET

- Bigda, B.M. – Eley, R.W. – Gilday, A. – Llubere, S. – Sottolano, R.D. 2009. Improving the accessibility and sustainability of the La Marta Wildlife Refuge. Report. Worcester Polytechnic Institute
- Faber, T.A – Kuo, F.E. 2004. A potential natural treatment for attention-deficit hyperactivity disorder: evidence from an national study. American journal of Public Health 9/1994: 1580–1586.
- Finlex 1999. Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132. Osoitteessa: <http://www.finlex.fi>. 03.01.2012.
- Finlex 1999. Perustuslaki 11.6.1999/731. Osoitteessa: <http://www.finlex.fi>. 03.01.2012.
- Finlex 2004. Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21. Osoitteessa: <http://www.finlex.fi>. 03.01.2012.
- Helsinki kaikille -projekti. 2002–2011. Osoitteessa: <http://www.hel.fi/hki/HKR/fi/Helsinki+kaikille>. 20.10.2011
- Hartig, T. 1993. Testing restorative environments theory. Doctoral dissertation. University of California. Irvine.
- Hemmi, J. 2005. Matkailu, ympäristö, luonto. Omakustanne.
- Hirsjärvi S. – Remes P. – Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.
- Huttunen, J. 2008. Ikäihmisten määrä Suomessa. Duodecim Terveyskirjaston sähköinen artikkeli. Osoitteessa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ldk00281.24.09.2011.
- Hirvonen, K. 2009. Opinnäytetyö. Esteettömyyskartoitukseen soveltaminen luontomatkailuympäristöön. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma.
- Iloa ja hyötyä esteettömyydestä. 2011. Opas luontomatkailuyrittäjille. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Matkailusta hyvinvointia – esteettömän matkailun kehittämishanke.
- Invalidiliitto Ry. 2010. Tietoa esteettömyydestä. Osoitteessa: <http://www.invalidiliitto.fi>.03.01.2012.
- Kansaneläkelaitos 2011. Osoitteessa: <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/200801125818EH?OpenDocument>. 03.01.2012.
- Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerit 2011. Tietoa esteettömyydestä. Osoitteessa: <http://www.verneri.net/yleis/>.03.01.2012.

- Koivu, H. 1999. Neuvottelu- ja koulutusmateriaali. Kaikenkuuloisille! Kuulovammaisten huomioonottaminen tilojen ja toimintojen suunnittelussa. Kuulohuoltoliitto Ry.
- Korpela, J. 2002. Esteettömyysopas: Näin teet Web-sivujesi sisällön kaikkien saavutettavaksi. Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry.
- Kuuloliitto Ry. 2008 Tietoa esteettömyydestä kuulovammaisten näkökulmasta. Osoitteessa:
<http://www.kuulokynnys.fi/kuulokynnys/etusivu/.03.01.2012>.
- Lundell, Y. 2005. Access to the forests for disabled people. Rapport. Skogssstyrelsen. Osoitteessa:
http://pub.epsilon.slu.se/4608/1/Rapport_2005_1.pdf.03.01.2012.
- Metsähallitus. 2011. Tietoa Metsähallituksen luontopalveluista. Osoitteissa:
<http://www.luontoon.fi/Sivut/Default.aspx>
<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Sivut/Etusivu.aspx>.
03.01.2012.
- Niskala, H. – Nurkkala, P. 2008. Opinnäytetyö. ANNA METSÄN HOUKUT TAA, ANNA POLUN VIEDÄ. Suunnitelma esteettömästä luontopolusta Ruukin Mäkelänkankaalle. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu: Sosiaalialan koulutusohjelma.
- Novari, E. 2010. Opinnäytetyö. Esteetön maisemapolku Yyteriin. Kaikille mahdollisuus Yyterin hiekkarannan kokemiseen. Satakunnan ammattikorkeakoulu: Kuntoutuksen koulutusohjelma. Ylempi AMK.
- Näkövammaisten keskusliitto Ry. Suomen näkövammaisyhdistysten kattojärjestö. 2011. Osoitteessa: <http://www.nkl.fi/fi/etusivu>. 03.01.2012.
- Pesola, K. 2009. Esteettömyysopas. Mitä, miksi, miten. Invalidiliiton julkaisuja Helsinki.
- Purho, M – Koivisto, M. 2008. Opinnäytetyö. Ulkoilu ja iäkäs ihminen hoiva- ja laitoshoidossa. Ylös, ulos ja liikkeelle. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu: Hoitotyön koulutusohjelma/sairaanhoitaja.
- Pyhä-Luoston matkailusivut 2011. Tietoa alueen matkailusta. Osoitteessa:
<http://www.pyha.fi>. 03.01.2012.
- Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle. 2009. Invalidiliiton julkaisuja 0.38., 2009. Helsinki. Invalidiliitto ry.
- Retkikartta. 2011. Metsähallituksen metsästys-, kalastus-, ja retkikohteet. Osoitteessa: <http://www.retkikartta.fi/retkikartta.php>. 03.03.2011
- Romppanen, P – Tolppanen, M. 2011. Opinnäytetyö. Esteettömyys Vaajakosken aluekirjastossa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Matkailu-, ravitsemus- ja talousala.

RT 2007 = Esteetön rakennus ja ympäristö. Turvallinen toimia ja liikkua.
Suunnitteluopas. Helsinki. Rakennustietosäätiö.

Ruti, M. – Verhe, I. 2007. Esteetön luontoliikunta. Rakennustieto Oy.

Suomen Latu. 2011. Tietoa reittiluokittelusta. Osoitteessa:
http://www.suomenlatu.fi/suomen_latu/ulkoilun-olosuhdetyo/reittiluokittelu/. 03.01.2012.

TH 2002 = Esteetön ympäristö kaikille. Helsinki. Tiehallinto.

Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2011. Ajankohtaista tietoa ympäristöstä. Osoitteessa: <http://www.ymparisto.fi/>. 03.01.2012.

Wilson, E.O. 1984. Biophilia. Cambridge. Harvard University Press.

LIITTEET

LIITE 1 Teemakyselylomake a-puoli

LIITE 2 Teemakyselylomake b-puoli

LIITE 3 Teemahaastattelukysymykset

LIITE 4 Esteettömän reitin ominaisuudet

LIITE 5 Kustannuskaavio

HYVÄ PYHÄ-LUOSTON LUONTOKESKUKSEN ASIAKAS

Pyhä-Luoston kansallispuiston kehittämiseksi olemme kiinnostuneet kuulemaan mielipiteenne esteettömän reitin rakentamisesta Isokurun luontopolulta Pyhäkasteenputoukselle. Kyselyn toteuttavat Metsähallitus ja Rovaniemen ammattikorkeakoulun metsätalousinsinööriopiskelija Sanna Korkiakoski

1. OLEN

Nainen Mies

2. OLEN

Alle 15 v. 15-29 v.
 30-44 v. 45-59 v.
 60-74 v. Yli 75 v.

3. OLEN PYHÄ-LUOSTON KANSALLISPUISTON

Satunnainen kävijä
 Vakituinen kävijä

4. LIIKKUESSANI KÄYTÄN APUVÄLINETTÄ

En Kyllä

5. IOS VASTASIT "KYLLÄ" KOHTAAN 4. TARKENNA MITÄ APUVÄLINETTÄ KÄYTÄT

Kävelykeppi Rollaattori
 Opaskoira Sähköpyörätuoli
 Pyörätuoli Sähkömopo
 Avustaja Lastenrattaat
 Näkövammaisen valkoinen keppi
 Muu, mikä _____

KÄÄNNÄ!

6. MITEN ARVIOISIT SEURAAVAT ASIAT NYKYISELLÄ ISOKURUN REITILLÄ?

Reitin kunto	☺	☺	☺	☹
Kota ja sen ympäristö	☺	☺	☹	☹
Käymälä	☺	☺	☹	☹
Opastetaulut	☺	☺	☹	☹
Opasteviitat	☺	☺	☹	☹
Reittimerkinnot	☺	☺	☹	☹

7. SAITKO RIITTÄVÄSTI ENNAKKOTIETOA ISOKURUN NYKYISESTÄ REITISTÄ?

En

Kyllä, mistä _____

8. ESTEETÖN REITTI OLISI TARPELLINEN RAKENTAA ISOKURUN LUONTOPOLULTA PYHÄNKASTEENPUTOUKSELLE?

Kyllä Ei En tiedä

9. ESTEETTÖMÄN REITIN KOLME TÄRKEINTÄ OMINAISUUTTA OLISIVAT:

1. _____
2. _____
3. _____

10. MUITA EHDOTUKSIA, PALAUTETTA?

Rovaniemen
ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences

KIITOS!

Teemahaastattelukysymykset

1. Mitä mielestäsi esteettömyys tarkoittaa?
2. Onko esteetön luontoliikunta mielestäsi tärkeää, miksi?
3. Minkälainen on toimiva luontoliikuntareitti esteettömyyden näkökulmasta?
4. Kuinka tärkeänä koet esteettömyyden kehittämisen Pyhä-Luoston kansallispuistossa?
5. Ketkä mielestäsi hyötyvät esteettömyyden kehittämisestä Pyhä-Luoston kansallispuiston alueella tai sen lähiympäristössä?
6. Millä tavoin esteettömyyttä voitaisiin kehittää Pyhä-Luoston kansallispuistossa?

Jyrkkien rinteiden kierto	Ei elektronisia tai sähköisiä laitteita esim. hissiä
Penkkejä	Portaaton tai jokin vaihtoehto portaille Pääsisi apuvälinein Pääsisi etenemään rattailta Pitkoksilta putoamisen esto
Riittävästi levähdyspaikkoja	Ei liikaa hiekkapolkuja, lisää pitkoksia
Kova pohja	Helpottaa lapsiperheitä
Mahdollisimman pienet taso ja kaltevuuserot	Tarpeeksi leveää
Ei tupakan tumppeja, ei roskia	Tarpeeksi tiheä laudoitus, ettei sauva tartu rakoihin
Mainostaminen tärkeää, jos reitti toteutuu	Turvallisuus Ehjyys
Opastaulujen korkeudet	Tasaisuus
Selkeät opasteet	Pitkospuut korkeammalle etteivät jää tulvan alle Jo olemassa olevan polun myötäileminen
Opasteissa ajateltava näkövammaisia	Helppo kulkuisuus
Hyvä hoito ja kunnostaminen	Esteetön huussi Kaiteet Reunuspuu kulkutasossa
Ei liukas sateellakaan	Luonnollisuus Ei juuria tai kiviä Ei kaatuneita puita

ESTEETTÖMÄN REITIN OMINAISUUDET

KUSTANNUSKAAVIO

KUSTANNUSKOHTEET	HALVIN HIINTA (€)	KALLEIN HIINTA (€)
1.5 m leveä murskereitti	10 €/m	15 €/m
Laavu, liiteri, tulisija (vaattunki, hirsi, kuorittu puu) sekä puupitkospiha	25 000 €	30 000 €
Käymälä (inva+2) kompostiastiolla	n. 8000 €	n. 8000 €
KUSTANNUS YHTEENSÄ	43 000 €	53 000 €
1.5 m leveä pitkospuureitti (riippuen maastosta tai sijainnista)		
	40 €/m	50 €/m
Laavu, liiteri, tulisija (vaattunki, hirsi, kuorittu puu) sekä puupitkospiha	25 000 €	30 000 €
Käymälä (inva+2) kompostiastiolla	n. 8000 €	n. 8000 €
KUSTANNUS YHTEENSÄ	73 000 €	88 000 €
Rykimäkerolta löytyvät jo laavu, liiteri ja tulisija sekä käymälät, kutannus tuolloin ilman niitä:		
	10000 € / murskereitti	15000 € / murskereitti
	40 000 € / pitkospuureitti	50 000 € / pitkospuureitti
Rykimäkerolta ei löydy pitkospihaa, kustannus sen kanssa:		
	35000 € / murskereitti	45000 € / murskereitti
	65 000 € / pitkospuureitti	80 000 € / pitkospuureitti

HUOMIOTTAVAA

Rykimäkeron reitin pituus on noin 1000 m

Lisäksi tulee ottaa huomioon reitin urakoinnin ja kunnossapidon kustannukset sekä muut mahdolliset esteettömyyteen liittyvät seikat